

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุสุมา รัชชมนณี. ๒๕๓๔. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. ๒๕๒๔. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. ๒๕๔๐. วรรณศิลป์ไพจิตร. ใน เอกสารการสัมมนาภูมิปัญญาไทยในวัฒนธรรมทางภาษา, หน้า ๓๕. ๒-๓ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ณ ตึกสันติไมตรี กรุงเทพมหานคร.
- ขนิษฐา รัตวินิช. ๒๕๔๖. ความเปรียบในปัญญาชาดกฉบับล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณาจารย์คณะอักษรศาสตร์. ๒๕๔๔. วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์จิรา วงษ์เรียบ. ๒๕๔๖. กลวิธีการซ่อนคำในปัญญาชาดกฉบับล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จี ศรีนิवासัน. ๒๕๔๕. สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ. แปลโดย สุชาวณี พลอยชุม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต.
- เจตนา นาควัชร. ๒๕๒๑. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. กรุงเทพมหานคร: ดวงกมล.
- เฉลิม มากนวล. ๒๕๑๘. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๖๗ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- ชวรินทร์ คำมาเขียว. ๒๕๔๕. การวิเคราะห์ปัญญาชาดกฉบับล้านนาเพื่อการสอนวรรณกรรมท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐิติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์. ๒๕๔๒. สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงมน จิตรจันทน์. ๒๕๑๖. สุนทรียภาพในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- ถนอมนวล โอเจริญ. ๒๕๔๖. ความงามของบทโศก : บทวิเคราะห์ แวร์เธอร์ของเกอเธ่. วารสารอักษรศาสตร์. ๓๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม): ๑-๓๒.

- ชเนศ เวศร์ภาดา. ๒๕๔๓. ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณศิลป์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุยฎิบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชเนศ เวศร์ภาดา. ๒๕๔๕. หอมโลกวรรณศิลป์: การสร้างรสสุนทรีย์แห่งวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: ปาเจรา.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. ๒๕๓๘. ปัญญาซาดก ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. ๒๕๔๓. วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๔๕. นิทานพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพจน์ อัสวีวิรุฬการ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, บรรณาธิการ. ๒๕๓๘. ความรู้เรื่องซาดก. ใน อายุขจร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรุดม์ บุญศรีตัน. ๒๕๔๕. หลักพระพุทธศาสนา. เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๑๐. ๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ๒๕๔๑. ไตรลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ๒๕๔๔. พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ๒๕๔๖. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระมหาปริชา มโหสถ (เส็งจิ้น). ๒๕๔๑. อิทธิพลของวรรณคดีบาลี เรื่อง ปัญญาซาดกที่มีต่อสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แพรวพรรณ ฟองกระจาย. ๒๕๔๖. การศึกษาเปรียบเทียบนิทานก่อนจาดกับปัญญาซาดก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญานี เชิงศิริ. ๒๕๔๒. การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของ วลาดิเมียร์ พรอพพ์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชิต อัครนิมิต และคนอื่นๆ. ๒๕๔๑. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาขนาดฉบับล้านนาไทย.

เชียงใหม่: โครงการปริวรรตวรรณกรรมล้านนาไทย ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย-
เชียงใหม่.

พิสิทธิ์ กอบบุญ. ๒๕๔๘. ปู่ฉะ - วิถีนา: กลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทยพุทธศาสนา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. [ม.ป.ป.]. คู่มือดับทุกข์ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๗. คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. ๒๕๓๑. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ศักดิ์ศรี เข้มนัคดา. ๒๕๔๓. วรรณคดีพุทธศาสนาพาทย์ไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร ณ ถลาง. ๒๕๔๕. ขนชาติไทยในนิทาน. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ศิริพร ณ ถลาง. ๒๕๔๔. ไวยากรณ์ของนิทาน. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). ๒๕๓๕. มงคลยถาชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภา.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. ๒๕๔๒. อรรถกถาชาดก : การศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอนของไทย

และความสัมพันธ์กับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. ๒๕๔๑. หวังสร้างศิลป์นฤมิตร เพรศแพรว การสืบทอดขนบกับการ

สร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. ๒๕๔๘. เจิมจันทน์กัสดาล ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. ๒๕๕๐. ภาพยนตร์เรื่องคาวหวานในพระบาทสมเด็จพระพุทธ

เลิศหล้านภาลัย : อาหารกับอารมณ์สะท้อนใจ. ใน รวมบทความวิจัย ย่ำใหญ่ไส่สารพัด.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ หงษา. ๒๕๔๕. วรรณกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

- สุวัฒน์ จันทรจำนง. ๒๕๔๖. **แก่นพุทธธรรม ฉบับอังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. ๒๕๓๓. **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภณิกา เชื้ออินต๊ะ. ๒๕๔๔. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสาขกฉบับ
ล้านนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสฐียรโกเศศ. ๒๕๔๖. **การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
หอสมุดแห่งชาติ, รวบรวม. ๒๕๕๕. **ปัญญาสาขก ภาคหนึ่ง**. กรุงเทพมหานคร:
ศิลปาบรรณาคาร.
- หอสมุดแห่งชาติ, รวบรวม. ๒๕๕๕. **ปัญญาสาขก ภาคสอง**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาคาร.
- หอสมุดแห่งชาติ, รวบรวม. ๒๕๕๕. **ปัญญาสาขก เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาคาร.
- หอสมุดแห่งชาติ, รวบรวม. ๒๕๕๕. **ปัญญาสาขก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาคาร.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๖. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.
- เอมอร รัตนเนตร. ๒๕๓๓. **การวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่องปทุมกุมารซึ่งมีที่มาจากมหาปทุมชาดก
ในปัญญาสาขก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอือนทิพย์ พีระเสถียร. ๒๕๒๕. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสาขก**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Chari V.K.. 1993. **Sanskrit Criticism**. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Cooper D., ed. 1995. **A companion to Aesthetics**. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Craig E., ed. 1998. **Routledge Encyclopedia of Philosophy V3**.
- Evans D. 2001. **Emotion**. New York: Oxford University Press.
- Santayana G. 1955. **The sense of Beauty**. New York: Dover Publications.
- Santangelo P. 2003. **Sentimental Education in Chinese History: An Interdisciplinary
Textual Research on Ming and Qing Sources**. Netherland: Brill.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เรื่องข้อบัญญัติเทศบาล ๖๑ เรื่อง

เรื่องย่อนิทานปัญญาสาตกฉบับหอสมุดแห่งชาติ^๑

เรื่องที่ ๑

สมุทโทสชาตก

เมื่อครั้งพระเจ้าวินททศเสวราชสมบัติในพรหมบูรณคร มีพระมเหสีพระนามว่าพระนางเทพธิดา พระโพธิสัตว์ได้จุติจากคฤติภพลงสู่พระครรภ์ เมื่อเวลาประสูติมีเสียงก้องกังวานทั้งโลก จึงได้ถวายนามพระโพธิสัตว์ว่าสมุทโทสราชกุมาร พระสมุทโทสทรงศึกษาศิลปศาสตร์จนชำนาญมีกิตติศัพท์เลื่องลือ ในกาลนั้นมีกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าสิริสีหะนรคุต ครองรัชมบูรธานี พระมเหสีพระนามว่ากนกวดี มีพระราชธิดาพระนามว่าวินทุมวดีราชกุมารี นางวินทุมวดีได้ทราบข่าวลือว่าพระสมุทโทสงามนักก็อยากเห็น พระเจ้าสิริสีหะนรคุตให้สร้างศาลเทพารักษ์อันเป็นหลักเมืองไว้กลางพระนคร นางวินทุมวดีจึงอธิษฐานขอให้พระสมุทโทสเป็นภักศดา ต่อมาพวกพราหมณ์จากเมืองรัชมบูรธานีเที่ยวไปจนถึงพรหมบูรณคร เมื่อได้เห็นพระสมุทโทสก็พากันโสมนัส พวกพราหมณ์ได้พูดถึงพระราชธิดาที่มีรูปร่าง พระสมุทโทสจึงเสด็จไปยังนครรัชมบุรี พระสมุทโทสทรงเข้าเฝ้าพระเจ้าสิริสีหะนรคุต พระเจ้าสิริสีหะนรคุตยกนางวินทุมวดีให้แก่พระสมุทโทส พร้อมทั้งจัดพิธีวิวาห์มงคลให้แก่พระสมุทโทสและนางวินทุมวดี ต่อมาเมื่อมีวิทยากรคนหนึ่งได้รับบาดเจ็บอยู่ในอุทยาน เมื่อพระสมุทโทสเสด็จไปพบวิทยากรในอุทยานจึงพาไปให้แพทย์รักษาจนหายเป็นปกติ วิทยากรได้ถวายพระขรรค์ของตนซึ่งเมื่อถือไว้ในมือจะเหาะไปได้ ให้แก่พระสมุทโทส พระสมุทโทสจึงชวนนางวินทุมวดีประพาสป่าหิมพานต์ ทั้งสองเหาะขึ้นบนอากาศชมภูเขาดัง ๆ ในป่าหิมพานต์อย่างแสนสนุกสำราญพระทัย ฝ่ายข้าราชการทั้งปวงไม่เห็นพระสมุทโทสและนางวินทุมวดีก็ตกใจพากันออกตามหากก็ไม่พบ ฝ่ายพระสมุทโทสเที่ยวประพาสเพลิน จนกระทั่งวันหนึ่งขณะพระสมุทโทสและนางวินทุมวดีบรรทมหลับ มีวิทยากรคนหนึ่งเหาะมาขโมยพระขรรค์ไป พระสมุทโทสคิดจะข้ามน้ำไปอีกฝั่งหนึ่ง จึงให้นางวินทุมวดีเกาะขอนไม้ ครั้นว่ายไปถึงกลางน้ำก็เกิดพายุใหญ่ขონไม้แตกเป็นสองซีก นางวินทุมวดีไม่เห็นพระสมุทโทสก็โศกเศร้าและเดินทางมาถึงเมืองมัทราชภูร์ พบหญิงคนหนึ่งจึงให้นางไปขายแหวนเพื่อนำเงินมาสร้างศาลาแล้วเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ ฝ่ายพระสมุทโทสขณะลอยอยู่ในมหาสมุทรเข้าฝั่งไม่ได้ นางเมขลามาพบจึงไปแจ้งพระอินทร์ให้ทราบเหตุ พระอินทร์จึงให้นางเมขลาช่วยพระสมุทโทสและนำพระขรรค์มาคืน เมื่อพระสมุทโทสได้พระขรรค์คืนก็เหาะไปที่มัทราชภูร์นคร พระสมุทโทสได้เสด็จไปที่ศาลา และได้พบกับนางวินทุมวดี ทั้งสองเสด็จกลับเมือง พระเจ้า

^๑ ผู้วิจัยเป็นผู้ย่อเรื่องเองทั้งหมด

ศิริสีหะนรคุดทรงอภิเษกพระสมุทโทโสให้ครองพระราชสมบัติทั้งสองเมือง พระสมุทโทโสให้ตั้ง
 โรงทาน ครั้นสิ้นชีวิตจึงได้ไปเกิดในสวรรค์

เรื่องที่ ๒

สุธนชาดก

ณ เมืองปัญจาลนคร มีกษัตริย์นามว่าอาทิจวงศ์ มีพระมเหสีนามว่าจันทาเทวี มีพระโอรส
 นามว่าสุธนกุมาร วันหนึ่งมีนายพรานชื่อพรานปุลนทริกได้เห็นนางกินรีมาเล่นน้ำในสระ โบกขรณี
 จึงไปตามวิธีจับนางกินรีจากพระฤๅษี พระฤๅษีบอกว่าต้องใช้ขนาดบาศเท่านั้นจึงจะจับนางกินรีได้
 พรานปุลนทริกจึงไปขอยืมขนาดบาศจากพระยานาคชมพูจิตรมาจับนางกินรี พรานปุลนทริกจับนาง
 กินรีชื่อนางมโนราห์ได้จึงนำไปถวายพระสุธน พระสุธนพอใจในนางกินรีจึงอภิเษกนางเป็นมเหสี
 ต่อมาปุโรหิตคนหนึ่งคิดร้ายต่อพระสุธน เมื่อมีข้าศึกมารุกราน ปุโรหิตจึงยุยงให้พระเจ้าอาทิจวงศ์
 ส่งพระสุธนไปรบ ขณะที่พระสุธนไปรบ พระเจ้าอาทิจวงศ์เกิดฝันร้าย ปุโรหิตจึงแนะนำให้จัดพิธี
 บูชาขัณฑ์โดยให้นำนางมโนราห์ไปบูชาขัณฑ์ด้วย นางมโนราห์จึงทำเป็นขอปีกและหางไปใส่เป็นครั้ง
 สุดท้ายเพื่อเข้าพิธีบูชาขัณฑ์ เมื่อทหารเข้ามาพาดำนางมโนราห์ไปบูชาขัณฑ์ นางก็บินไปในอากาศ นาง
 มโนราห์ไปหาฤๅษีเพื่อฝากฝากัมพล ชำรงรงค์ และยาผงเสกด้วยมนต์ไว้ให้พระสุธน พร้อมทั้งบอก
 ทางที่จะไปยังเมืองของนาง เมื่อพระสุธนชนะศึกกลับมาแล้วรู้ว่านางมโนราห์หนีไปก็โศกเศร้า
 พระสุธนออกตามหานางมโนราห์จนไปพบพระฤๅษีและได้รับของที่นางมโนราห์ฝากไว้ จากนั้นจึง
 ออกเดินทางด้วยความยากลำบากเป็นเวลาถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน พระสุธนสู้กับยักษ์และสามารถ
 ฆ่ายักษ์ตาย จากนั้นต้องเดินไปบนภูเขาล้อม และซ่อนไปในขนนกเพื่อให้นกพาบินไปยังเมืองของ
 นางมโนราห์ เมื่อถึงเมืองของนางนางมโนราห์แล้ว ยังต้องพิสูจน์ตนโดยการยิงธนู ยกบัลลังก์ศิลา
 และเลือกนางมโนราห์จากพี่น้องซึ่งเหมือนกันทั้ง ๗ คน โดยมีท้าวสักกเทวราชแปลงเป็นแมลงวัน
 ท่องไปบินรอบศีรษะของนางมโนราห์ ทำให้พระสุธนเลือกได้ถูกต้อง ต่อมาพระสุธนคิดถึงบิดา
 มารดาจึงพานางมโนราห์กลับบ้านเมืองของตน พระเจ้าอาทิจวงศ์จึงมอบราชสมบัติให้พระสุธน
 ครองเมืองสืบต่อไป

เรื่องที่ ๓

สุธนชาดก

ณ เมืองพาราณสี มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้าพรหมทัต มีพระชายาคือพระนางเกศนี ทั้ง
 สองพระองค์ไม่มีพระราชบุตรจึงบวงสรวงเทวดาขอให้มีบุตร พระนางเกศนีถือศีลอุโบสถและตั้ง
 จิตอธิษฐานทำให้ร้อนถึงพิภพของพระอินทร์ พระอินทร์จึงไปขอให้พระโพธิสัตว์ที่กำลังจะหมด

อายุขัยลงมาเกิดในพระครรภ์ พระนางเกศนีให้กำเนิดพระราชบุตรมีรูปร่างชื่อสุธนพระราชกุมาร พระสุธนทรงรำเรียนศิลปศาสตร์และมีพระปรีชาญาณอย่างยิ่ง พระสุธนมีม้าชื่อมณีกั๊กขี้อศวราชเป็นม้าคู่ใจ วันหนึ่งพระสุธนเสด็จขึ้นม้าเหาะไปยังเมืองเสตรนคร พระสุธนแปลงองค์เป็นพราหมณ์เข้าไปในเมืองได้ยืมผู้คนสรรเสริญความงามของพระนางจิริปภา พระองค์ใคร่ที่จะพบเห็นจึงไปแอบดูในยามหลับ เมื่อได้ทอดพระเนตรก็ทรงหลงไหลในตัวนางจึงทาเครื่องหอมและคล้องพวงมาลัยไว้ที่ข้อมือของนาง พอถึงอีกราตรีหนึ่งพระสุธนไปที่ห้องของพระนางจิริปภาอีกครั้งและทั้งสองได้ครองรักกัน เมื่อเรื่องรู้ถึงพระเจ้าเสตราช พระองค์คิดจะทดสอบความปรีชาของพระสุธน โดยให้พระสุธนใช้ลูกธนูยิงไปยังสิ่งของที่เตรียมไว้ เมื่อพระสุธนทำสำเร็จ พระเจ้าเสตราชจึงจัดงานอภิเษกให้กับพระสุธนและพระนางจิริปภา วันหนึ่งพระสุธนคิดถึงพระมารดาจึงชวนพระนางจิริปภาเสด็จกลับบ้านเมือง ขณะเดินทางในเวลากลางคืนได้ผลัดกันเป็นเวรยาม ครั้งแรกเป็นยามของม้ามณีกั๊กขี้อศวราช พอพญายักษ์มาถามก็ตอบได้ถึง ๓ ครั้ง พอถึงยามของพระสุธนก็ตอบ โจทย์ได้ทั้ง ๓ ครั้ง พอถึงยามของนางจิริปภานางตอบได้ ๒ ครั้ง ครั้งสุดท้ายนางหลับไป พญายักษ์จึงเข้ามาและต่อสู้กันจนสุดท้ายม้ามณีกั๊กขี้อศวราชถูกพญายักษ์จับไปขังไว้ ส่วนทั้งสองพระองค์พากันหนีมาจนถึงมหาสมุทรและขออาศัยไปกับเรือสินค้าที่ผ่านมา พอถึงกลางมหาสมุทรคลื่นลมซัดเรือแตก ทั้งสองพระองค์จับขอนไม้ลอยอยู่กลางทะเลแต่ถูกคลื่นซัดแยกออกจากกัน พระนางจิริปภาถูกคลื่นซัดถึงฝั่งก็เดินไปตามทางจนมาถึงเมือง ๆ หนึ่งและเข้าไปขออาศัยกับเศรษฐี ส่วนพระสุธนก็ขึ้นจากน้ำไปในเมืองยักษ์ที่เป็นน้องสาวของพญายักษ์และได้นางเป็นภรรยา ภายหลังได้หลอกให้นางยักษ์ไปเอาม้ามณีกั๊กขี้อศวราชมาให้ดู พอได้ม้าก็ออกเดินทางตามหาพระนางจิริปภาจนพบและกลับมายังเมืองพาราณสี ต่อมาพระสุธนก็ถึงนางยักษ์จึงเล่าเรื่องให้พระนางจิริปภาฟังและขอไปรับนางยักษ์มาอยู่ด้วย ทั้งสามได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดมา

เรื่องที่ ๔

รัตนพิชิตชาดก

ครั้งหนึ่งยังมีพระราชนามว่าพระเจ้ามหารณะ ทรงครองราชสมบัติพร้อมด้วยองค์พระราชเทวี วันหนึ่งพระราชเทวีทรงสุบินนิมิตตกใจตื่นและเล่าความฝันให้พระเจ้ามหารณะฟัง พระเจ้ามหารณะให้โหรทำนายความฝัน โหรทำนายว่าฝนจะตกใหญ่จนน้ำท่วม มีทางแก้คือให้สร้างเรือ พระเจ้ามหารณะจึงสั่งให้นายช่างต่อเรือไว้ พอตกเย็นฝนได้ตกหนัก พระเจ้ามหารณะกับราชเทวีทรงขึ้นประทับบนเรือ ฝนตกจนน้ำท่วม เรือถูกกระแสน้ำพาไปและถูกคลื่นซัดจนเรือแตก พระเจ้ามหารณะกับพระราชเทวีจึงพลัดพรากจากกัน พระราชเทวีทรงพระครรภ์แก่ถูกคลื่นซัดมาจนถึงฝั่งพระนางทรงขึ้นจากน้ำและเสด็จไปตามทางด้วยความกลัว ด้วยอานิสงส์บุญญานุการของพระกุมาร

ในพระครรภ์ทำให้ร้อนถึงพิภพของพระอินทร์ พระอินทร์มีรับสั่งให้พระวิศณุกรรมลงมาเนรมิตศาลาและสระน้ำ พร้อมทั้งเครื่องบรรพชิตไว้ เมื่อพระราชเทวีเสด็จมาถึงศาลาและอ่านอักษรที่ทราบ ว่าพระอินทร์ทรงสร้างให้จึงเสด็จอาศัยและบรรพชาเป็นดาบสินี ต่อมาพระราชเทวีทรงประสูติ พระโอรสพระนามว่ารัตนปโชต วันหนึ่งพระราชเทวีออกไปหาผลไม้และถูกพญายักษ์จับตัวไว้ พระรัตนปโชตไม่เห็นมารดา กลับมาก็ก้ออกตามหาจนพบ พระรัตนปโชตเข้าไปอ้อนวอนขอชีวิต มารดาโดยจะยอมให้ยักษ์กินเนื้อและหัวใจ พญายักษ์ยินดีจึงปล่อยพระราชเทวีแล้วกินหัวใจของ พระรัตนปโชตแทน พระอินทร์ทรงเห็นจึงลงมาช่วยให้พญายักษ์นำน้ำทิพย์มาช่วยให้พระรัตนปโชตฟื้น พญายักษ์กลัวมากจึงทำตามและขอขมาต่อพระรัตนปโชต พระอินทร์ได้เนรมิตคานหามทองอัน เชิญพระราชเทวีกับพระรัตนปโชตให้ประทับนั่งไปส่งบ้านเมือง พระเจ้ามหารถทรงพระ โสมนัส อภิเษกพระรัตนปโชตให้ครองราชสมบัติสืบไป พระรัตนปโชตทรงบำเพ็ญทานและถวายราชสมบัติ คืนพระราชบิดา บังคมทูลลาเสด็จไปยังป่าหิมพานต์ ทรงบรรพชาเป็นฤๅษีทำอภิญญา ๕ สมบัติ ๘ ให้เกิดบริบูรณ์มีฌานอันไม่เสื่อมสูญ เมื่อสิ้นอายุจึงได้ไปเกิดในพรหมโลก

เรื่องที่ ๕

สิริวิบุลยทิชาดก

ในกาลอันล่วงแล้วแต่ปางหลังยังมีพระราชานามว่ายศกิตติ ครองราชสมบัติ ณ จำปาศนคร พระองค์มีพระมเหสีพระนามว่าสิริมติ ทั้งสองไม่มีบุตร พระนางสิริมติจึงสมาทานศีล เพื่อขอบุตร ด้วยอำนาจของศีลทำให้พิภพของท้าวโกสีย์ร้อน ท้าวโกสีย์ขอให้พระโพธิสัตว์ที่กำลัง จะสิ้นอายุขัยจุติไปเกิดในพระครรภ์พระนางสิริมติ ในระหว่างนั้นเมืองจำปาศนครถูกพระราช อาพาเหียรยกทัพมาตี พระยศกิตติทรงตั้งมั่นอยู่ในธรรมไม่ใฝ่ที่จะรีบจึงออกจากเมืองพร้อมพระนาง สิริมติไปบรรพชาเป็นฤๅษี เมื่อพระราชอาพาเหียรยึดเมืองได้ก็ประกาศว่าถ้าใครนำศีรษะของพระเจ้า ยศกิตติมาได้จะให้รางวัล ต่อมา มีนายพรานกราบทูลว่ารู้ที่อยู่ของพระยศกิตติ พระราชาพาเหียรให้ รางวัลแก่นายพรานและตามมายังที่พักของพระเจ้ายศกิตติ เมื่อพระเจ้ายศกิตติได้ยินเสียงโกธาลก ก็ทราบว่ามีคนกำลังมาจับ จึงสั่งพระนางสิริมติให้ดูแลลูกในครรภ์ให้ดี ส่วนพระองค์ได้เสด็จ ออกไปหาพระราชอาพาเหียร พระราชาพาเหียรจับพระเจ้ายศกิตติไปขังไว้ ฝ่ายพระนางสิริมติให้ กำเนิดพระราชโอรส เมื่อเติบโตใหญ่พระโพธิสัตว์ได้ขอลาพระมารดาออกตามหาพระบิดา พระนาง สิริมติไม่อาจขัดขวางได้จึงมอบธำมรงค์กับคำกำพลให้ เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ของแล้วจึงออกตามหา จนถึงเมืองจำปาศจึงตรงเข้าไปกราบพระเจ้ายศกิตติ และขอสละร่างกายเพื่อตายแทนพระเจ้ายศกิตติ เพชฌฆาตจึงนำพระโพธิสัตว์ไปเพื่อจะประหาร ด้วยอำนาจความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ทำให้ คานที่จะตัดศีรษะหัก เพชฌฆาตจึงไปกราบทูลพระราชอาพาเหียร พระราชาพาเหียรจึงบอกให้ปล่อย

ข้างเหยียบ แต่ข้างก็พากันหนีเข้าป่า พระราชาพาเหยี่ยวจึงสั่งให้โยนลงไปในหลุมเพลิง แต่ก็มียอดอกบัวแหวกแผ่นดินขึ้นมารับพระโพธิสัตว์ไว้ พระราชาพาเหยี่ยวให้โยนลงในเหว แต่พวกนาคราชนำดอกบัวมารองรับไว้และนำพระโพธิสัตว์ขึ้นจากพิภพแล้วอภิเษกพระโพธิสัตว์ให้ดำรงราชสมบัติสืบไป

เรื่องที่ ๖

วิบุลราชชาดก

พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเทศนาและหทัยยกเรื่องราวในชาติปางก่อนของท่านให้ฟังว่ามีพระราชาองค์หนึ่งชื่อว่าวิบุลราช เป็นเจ้าเมืองนครสุจิตดี มีพระมเหสีชื่อว่าสุนทรีย มีลูกสาวชื่อว่าสุจิตุมารี พระเจ้าวิบุลราชทรงครองราชสมบัติโดยความยุติธรรม สร้างโรงงานและบริจจาคทรัพย์ทุกวัน วันหนึ่งพระเจ้าวิบุลราชทรงเปิดคูสมบัติแล้วก็รำพึงว่าได้ทำทานภายนอกบริสุทธ์เต็มที่แล้วต่อจากนี้จะให้ทานภายในบ้าง ถ้ามีใครมาขอศีรชะ ดวงตา หัวใจ และอวัยวะต่าง ๆ ก็จะให้ทันที หรือถ้ามีใครมาขอตัวไปเป็นทาสก็ยินยอม ขณะที่พระเจ้าวิบุลราชรำพึงอยู่นั้นห้องฟ้าก็ครวญครางหวั่นไหวก็ก่อกองไปทั่วปฐพี น้ำในมหาสมุทรก็ก่อตัวเป็นลูกคลื่นมีลูกเห็บตกลงมาเกลื่อนกลาดเหล่าเทพยดาก็หวาดหวั่นกันถ้วนหน้า จากนั้นท้าวสหสันยน์ก็พิจารณาความรู้สาเหตุ จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์ลงไปสืบลูกให้แน่ชัด ในตอนเช้าพระเจ้าวิบุลราชไปที่โรงงานเพื่อบริจจาคทานแก่พระภิกษุและพราหมณ์ พราหมณ์ผู้หนึ่งมีผิวพรรณผุดผ่องบริสุทธ์ดั่งทองคำยกมือไหว้แล้วทูลขอพระมเหสีจากพระเจ้าวิบุลราช พระเจ้าวิบุลราชได้ฟังดังนั้นก็พอพระทัยยิ่งนักแล้วก็มอบพระมเหสีให้แก่พราหมณ์ไป พระมเหสีทูลลาว่าถ้าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าวิบุลราชจะให้ทำอะไร จะซื้อจะขาย หรือเช่นฆ่าก็ยอม พระวิบุลราชได้ฟังดังนั้นก็ทรงปลาบปลื้มพอพระทัยยิ่งนัก เมื่อพราหมณ์นำตัวพระมเหสีไปแล้ว ก็แปลงกายเป็นพราหมณ์คนใหม่และเข้าเฝ้าพระเจ้าวิบุลราชเพื่อทูลขอพระธิดา พระวิบุลราชก็ทรงมอบให้ตามคำขอของพราหมณ์ โดยขอให้เทพทั้งหลายเป็นพยานและถือเอาส่วนบุญนี้เป็นปัจจัยแก่พระโพธิญาณ พระเจ้าวิบุลราชหลังจากได้บำเพ็ญกุศลแล้วก็มิมีจิตใจผ่องแผ้วแจ่มใสปิติยินดี เมื่อพราหมณ์พาพระธิดาสุจิตุมารีไปแล้ว ก็แปลงกายเป็นพราหมณ์แกล่ไปนั่งอยู่ที่หน้าประตูพระราชวัง พระวิบุลราชเห็นเข้าจึงเข้าไปสอบถาม พราหมณ์แกล่เล่าว่าเดินทางมาแต่ไกลเพราะทราบว่าจะองค์ทรงดำรงอยู่ในบำเพ็ญทานจึงคืบคั้นมาเพื่อขอให้ทรงยกเมืองให้ เมื่อพระเจ้าวิบุลราชได้ฟังดังนั้นก็ตั้งใจยิ่งนักแล้วตรัสยกเมืองให้แก่พราหมณ์แต่พราหมณ์แกล่บอกความจริงว่าตนคือท้าวสหสันยน์ เนื่องจากเห็นความดีของพระเจ้าวิบุลราชจึงลงมาเพิ่มบุญบารมีให้สำเร็จจุลวงตามทีประสงค์ จากนั้นก็คืนพระมเหสีและพระธิดาแล้วก็เสด็จกลับไปยังวิมาน

เรื่องที่ ๗

สิริจุทามณีชาดก

มีพระราชาชื่อสิริจุทามณี มีมเหสีชื่อนางปทุมาวดี มีโอรสชื่อจันทกุมาร พระราชาทรงสร้าง
 โรงทานหลายแห่ง และสั่งสอนให้ประชาชนหมั่นทำบุญทำกุศล วันหนึ่งพระองค์ตื่นขึ้นมา นั่งคิดว่า
 ตนอยากบริจาคร่างกายแก่คนทั่วไป หากมีผู้มาขอบริจาคก็จะเชือดเนื้อให้ไป ท้าวสักกเทวราชได้
 แปลงกายเป็นพราหมณ์แก่ลึ่งทำเป็นตัวสั้นแล้วยกมือไหว้กราบทูลว่า ตนอยากรับพระราชทานกาย
 ของพระราชาชื่อพระองค์ทรงกรุณา พระราชาได้ยินก็ทรงพอใจมากจึงเรียกทุกคนมาประชุมพร้อม
 กันแล้วทำพิธีมอบบัลลังก์และสมบัติทั้งหลายให้กับโอรส จากนั้นก็ถวายสัจวาจาว่าพร้อมที่จะ
 บริจาคชีวิตให้เป็นทานแล้ว ขณะนั้นมียักษ์ ๒ คน ถือเลื่อยที่มีความคมแหวกแผ่นดินขึ้นมาขึ้น
 ตรงหน้า ประชาชนต่างตกใจกลัว พระราชามองยักษ์แล้วบอกว่า ตนต้องการบริจาคกายซีกหนึ่งแก่
 พราหมณ์อีกซีกหนึ่งให้พวกท่านไปกิน พระราชาต้องการช่วยปลดเปลื้องสัตว์โลกให้พ้นทุกข์
 ขณะนั้นยักษ์ได้ผ่าเศียรของพระองค์ด้วยคมเลื่อย พระโลหิตสาด ทำให้ทุกคนต่างพากันร้องไห้
 เศร้าโศก เมื่อเลื่อยมาถึงปากพระราชาก็บอกว่าไม่ต้องเสียใจ พอถึงคอก็สรรเสริญพระพุทธเจ้า พอ
 ถึงหัวใจยักษ์ก็ตัดเลื่อยหัวใจลงไปออกเป็นสองซีก แต่พระองค์ยังมีชีวิตอยู่ ขณะนั้นทุกคนก็พากัน
 สลบลงที่พื้น พระราชาประทานร่างแก่พราหมณ์ จากนั้นท้าวสักกเทวราชก็ได้นำกายของพระราชามา
 มาหล่อด้วยทองคำ และสรรเสริญพระราชาวามิน้ำใจดีงาม เมื่อทุกคนฟื้นขึ้นมา ก็สักการะพระราชามา
 เมื่อพระราชาร่างก็ออกบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่าจนสิ้นพระชนมายุ แล้วเสด็จไปยังพรหมโลกพิมาน

เรื่องที่ ๘

จันทราชาชาดก

วันหนึ่งพระภิกษุทั้งหลายนั่งประชุม ณ โรงธรรมสภา และพากันสรรเสริญพระบารมีของ
 พระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อปลดเปลื้องสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ เมื่อพระองค์ทรงได้ยิน
 คัจฉานจึงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่าพระองค์ได้เคยปล่อยสัตว์ให้รอดชีวิตเป็นอันมาก และได้ทรง
 ตรัสเทศนาความว่า มีพ่อค้าชื่อธนะและนางนันทา ทั้งสองมีลูกชาย ๑ คน ชื่อว่าจันทกุมาร เมื่อ
 จันทกุมารเติบโตขึ้นก็มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปศาสตร์ และต้องการไปค้าขายกับพวกพ่อค้าที่เมือง
 สุวรรณภูมิ บิดามารดาไม่สามารถทัดทานได้ เมื่อจันทกุมารลงเรือสำเภา ระหว่างทางที่จอดแวะ
 ตลาดจันทกุมารได้ซื้อสัตว์ปล่อยมากมาย เมื่อเดินทางต่อเรือสำเภาแตกจันทกุมารรู้ว่าเรือสำเภาจะ
 แตกก็ตั้งสติโดยการกินให้อิ่มป็นขึ้น ไปบนเสากระโดงเรือและคิดตัวออกจากเรือทำให้พ้นฝูงปลา
 กินมาได้ ขณะว่ายน้ำอยู่กลางทะเลนานถึง ๗ วัน นางมณีเมขลาซึ่งเป็นเทพแห่งท้องทะเลได้มาช่วย
 ไปยังเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิสวรรคตเหลือแต่พระธิดาฉิมพลี ราชธิดาของเจ้า

เมืองสุวรรณภูมิ พวกอำมาตย์ทั้งหลายได้เสด็จหาเจ้าเมืองคนใหม่ ในที่สุดจันทกุมารได้เป็นเจ้าเมือง ต่อมาพระนางฉิมพลีได้ประสูติพระโอรสองค์หนึ่งนามว่ามหิลกุมาร เมื่อจันทกุมารชราลงก็คิดจะทำทานครั้งยิ่งใหญ่ โดยเตรียมช้างเจ็ดร้อย ม้าเจ็ดร้อย รถเจ็ดร้อย ทาสีเจ็ดร้อย โคผู้เจ็ดร้อย และสิ่งต่างๆ อีกอย่างละเจ็ดร้อย เพื่อบริจาคให้แก่ผู้คนทั่วไปรวมไปถึงพระราชจากเมืองต่างๆ จันทกุมาร ทอดพระเนตรมหาชนรับทานด้วยความปราโมทย์ยินดี ครั้งนั้นด้วยอำนาจทานบารมีของจันทกุมาร คลบันดาลให้พิภพของท้าวสักกเทวราชมีอาการเร่าร้อนจึงลงมายังโลกมนุษย์ ท้าวสักกเทวราชตรัส อนุโมทนาทานสรรพเสริญจันทกุมาร แล้วถวายโอวาทว่าอย่าประมาทจงบำเพ็ญกุศลให้ยิ่งขึ้นไป ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจันทกุมารก็มีได้ประมาทในการทำบุญ ทรงเสวยราชสมบัติโดยสวัสดิภาพ สิ้นพระชนมายุแล้วก็ได้เสด็จไปสู่สวรรค์

เรื่องที่ ๕

สุกมิตตชาดก

พระเจ้าสุกมิตร์ เป็นกษัตริย์เมืองจำปาก มีพระมเหสีพระนามว่าเกสินี และมีโอรสสอง พระองค์ ผู้ที่นามว่าไชยเสน ผู้น้องนามว่าไชยทัต พระเจ้าสุกมิตร์มีอุปราชพระนามว่าสุกมิตร์ ต่อมาอุปราชคิดกบฏต่อพระเจ้าสุกมิตร์ แต่พระเจ้าสุกมิตร์หนีออกจากเมืองพร้อมกับพระมเหสีและ โอรสทั้งสอง ทั้งสี่พระองค์เดินทางมาถึงแม่น้ำใหญ่ พระเจ้าสุกมิตร์พาพระมเหสีข้ามฟากก่อน แต่พอข้ามฝั่งกลับมารับกุมารทั้งสองก็ไม่พบ เนื่องด้วยพราณสองคนได้รับเอาไปเลี้ยงดู พอกลับข้าม ฟากไปหาพระมเหสีก็ไม่พบ เนื่องด้วยมีพ่อค้าหาปลาพาตัวไป เหตุที่ทั้งสี่พระองค์ต้องพลัดพราก จากกันเป็นเพราะในอดีตชาติกุมารสองพี่น้องอยากได้ลูกนกที่อยู่บนต้นไม้ พระมารดาจึงขอให้พระ สวามีเอานกลงมาให้ลูกเล่น กุมารทั้งสองจึงขนนกจนเลือดไหล แล้วก็ปล่อยนกไว้ดังเดิม ด้วยวิบาก กรรมนี้ทำให้กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ต้องพลัดพรากจากกันถึง ๕๐๐ ชาติ ต่อมาพระเจ้าสุกมิตร์เดินทาง มาถึงนครตักกศิลา ในขณะที่เจ้าเมืองตักกศิลาสวรรคตและ ไม่มีผู้ปกครองนครต่อ พวกอำมาตย์ ประชุมกันให้เสด็จทหาผู้มีบุญปกครองเมือง ในที่สุดก็ได้พระเจ้าสุกมิตร์มาเป็นกษัตริย์ปกครอง นครตักกศิลา เมื่อสองกุมาร โตขึ้น นายพราณนำสองกุมารมาถวายตัวเป็นข้าราชการในพระเจ้า สุกมิตร์ โดยที่พระองค์จำสองกุมารไม่ได้ ส่วนพระนางเกสินี ด้วยบุญญาธิการทำให้นายสำเภาที่พา พระองค์ติดเรือ ไปไม่สามารถแตะต้องพระองค์ได้ เมื่อนายสำเภานำสินค้ามาส่งที่เมืองตักกศิลา ทำให้สองกุมารและพระนางเกสินีได้พบและเข้ากอดกัน นายสำเภาเข้าใจผิดคิดว่ากุมารทั้งสอง ลวนลามนางเกสินีจึงได้นำเรื่องกราบทูลพระเจ้าสุกมิตร์ พระเจ้าสุกมิตร์ก็รับสั่ง โขขุมารทั้งสอง และให้ตัดคอตามลำดับ แต่ก่อนที่จะตัดคอได้นำตัวพระนางเกสินีมาสอบถามความจริง เมื่อทั้งสอง พระองค์พบกันจึงรู้ความจริงทั้งหมด

เรื่องที่ ๑๐

สิริธรรษาดก

ในกาลก่อนมีชายเชื้อใจอยู่กับภรรยา ทั้งสองหาพินมาขายเลี้ยงชีพ โดยแบ่งเงินออกเป็นสามส่วน คือ บริจาคทานหนึ่งส่วน เลี้ยงชีพหนึ่งส่วน และเก็บไว้ยามจำเป็นอีกหนึ่งส่วน ด้วยอาณิสงส์ของการทำทาน ชายเชื้อใจกับภรรยากลายเป็นคนมั่งมี ทั้งสองไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และเล่าความเป็นมาให้ฟัง พระพุทธเจ้าจึงเล่าเรื่องว่าในอดีตมีผู้ที่รักษาศีล ๕ อยู่เสมอชื่อสิริธรรษาดก คราวนั้นพระปัจเจกโพธิองค์หนึ่งเสด็จมาบิณฑบาตในเวลาบริโภคอาหารเช้าของสิริธรรษาดก สิริธรรษาดกมีความปรีดาเป็นอย่างมากจึงจัดเตรียมอาหารมาถวายด้วยจิตอันประกอบด้วยกุศล จากนั้นสิริธรรษาดกกลับเข้าไปในเรือนก็ตั้งจิตอธิษฐานว่า หากอาณิสงส์ทานมีจริงขอให้ลาภเกิดปรากฏแก่ในชาตินี้เทอญ ทันใดนั้นด้วยอำนาจแห่งผลทาน เรือนเก่าก็หายไปกลายเป็นปราสาททองอันเต็มไปด้วยแก้วเจ็ดประการเกิดแทนขึ้น สิริธรรษาดกเห็นดังนั้นจึงมีจิตเกษมสันต์เข้าไปนั่งอยู่ในสุวรรณปราสาท ขณะนั้นทิพ โภชนาหารก็บังเกิดขึ้นเต็มถาดทอง สิริธรรษาดกเห็นทิพ โภชนาแล้วมีจิตปราโมทย์บริโภคด้วยอำนาจผลทานเปรียบปานดังเทพยดา สองสามีภรรยาได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าก็ได้บรรลุนิพพานไป

เรื่องที่ ๑๑

ทูลกบฏจิตชาดก

ในอดีตกาลมีพระราชองค์หนึ่งพระนามว่าจिनราช ครองเมืองจिनนคร มีพราหมณ์เป็นปุโรหิต วันหนึ่งมีพระภิกษุ ๓๓ รูป อริยาบทงดงามพากันเดินผ่านไปนพระนคร พราหมณ์ปุโรหิตเห็นพระภิกษุเหล่านี้แล้วคิดว่าเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าจริงแท้ ถ้าปล่อยให้อยู่ในเมืองพระราชต้องเลื่อมใส ลากยศที่ตนมีอาจเสื่อมไป จึงคิดกลอุบายใส่ร้ายพระภิกษุทั้งหมดว่าเป็นพวกโจรที่ปลอมตัวมาปล้นพระนคร พระเจ้าจिनราชหลงเชื่อคำยุยงของพราหมณ์ปุโรหิตสั่งให้เพชฌฆาตไปจับตัวภิกษุทั้งหลายมาเขี่ยนตีแล้วเอาไปเสียบปลายหลาว ในครั้งนั้นพระบรมโพธิสัตว์อุบัติในตระกูลเศรษฐีนามว่าทูลกบฏจิต ทูลกบฏจิตทราบเรื่องพระภิกษุต้องโทษจึงรีบไปยังที่อยู่ของพระภิกษุแล้วขอให้เพชฌฆาตหยุดการฆ่าไว้สักครู่หนึ่ง เพื่อที่ตนจะขอเฝ้าพระเจ้าจिनราช เมื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าจिनราช ทูลกบฏจิตถวายบังคมแล้วกราบทูลว่าจะถวายเงินและทรัพย์เพื่อขอไถ่ตัวพระภิกษุ ๓๓ รูป พระเจ้าจिनราชรับข้อเสนอจึงให้ทูลกบฏจิตนำทองเท่าตัวคนที่จะไถ่ไป ทูลกบฏจิตได้ฟังดังนั้นก็เกิดความปิติรีบกลับบ้านไปเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้มารดาฟังแล้วขอร้องมารดาเพื่อนำทองมาไถ่ตัวภิกษุ เมื่อมารดาอนุญาตก็ตั้งใจจึงขนทองไปกองไว้หน้าพระลานหลวง แล้วเข้ากราบทูลพระเจ้าจिनราชเพื่อขังทองให้เท่าตัวภิกษุทุกรูป แต่ทองคำที่นำมายังไม่พอ ยังเหลือภิกษุอีก ๓ รูป

ทุกบัณฑิตจึงขอลากลับบ้านไปบอกภรรยาว่าจะถวายทองคำแก่พระราชินีเพื่อไถ่ตัวภิกษุทั้งหลาย ให้พ้นจากการถูกฆ่า โดยจะขายตัวเองเอาไปซื้อทองคำ ฝ่ายภรรยาได้ฟังก็ร้องไห้ขอร้องให้ขาย ตนเองและลูกแทน ทุกบัณฑิตนำภรรยาและลูกไปขายไว้กับเศรษฐี แต่ก็ไถ่ตัวภิกษุได้แค่ ๒ รูป ยังเหลือสามเนรทิก ๑ รูป สามเนรทิกจึงบอกเพชมาดาให้รีบแทงตนให้ตายด้วยหาวาณิด ทุกบัณฑิต ไตร่ตรองถึงความรักที่มีต่อพระรัตนตรัยจึงรับอาสาตายแทนสามเนรทิก ในเวลานั้นสุชาติพราหมณ์ บิดาของทุกบัณฑิตได้ไปค้าขายต่างเมืองได้ทองคำกลับมาทราบข่าวจากชาวบ้านจึงรีบนำทองคำ ไปไถ่ตัวบุตรให้พ้นจากการถูกฆ่า ด้วยความอุปการะของทุกบัณฑิตทำให้ภิกษุทั้งหลายพ้นจาก ความตายและตั้งใจเจริญพระกรรมฐานจนบรรลุพระอรหันต์พากันเหาะเหินเดินอากาศมาดั่งหงส์ เหมราช พระเจ้าจिनราชทอดพระเนตรเห็นจึงคิดว่าภิกษุเหล่านั้นจะเข้ามาพระองค์จึงให้อำมาตย์ไป ตามทุกบัณฑิตมาเข้าเฝ้า ทุกบัณฑิตจึงกราบทูลว่าขอพระองค์อย่าวิตกเลย จากนั้นทุกบัณฑิตจึง อาราธนาให้ภิกษุเหล่านั้นลงมา ณ อาสนะในราชนิเวศน์สถาน หัวหน้าภิกษุจึงแสดงธรรมเทศนาแก่ พระเจ้า จินราชเรื่องการคบหาคน เมื่อจบเทศนาลงพระเจ้าจिनราชเกิดความเลื่อมใสมอบพระองค์ เป็นศิษย์แก่พระรัตนตรัยและขอให้ราษฎรในเมืองนับถือพระรัตนตรัย พระองค์ทรงแต่งตั้งทุก บัณฑิตเป็นเสนาบดี ขับไล่พราหมณ์ปุโรหิตออกจากพระนคร พระเจ้าจिनราชและทุกบัณฑิต บำเพ็ญกุศลมีทานเป็นที่ตั้ง เมื่อสิ้นชีวิตจึงได้ไปบังเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๑๒

อาทิตยชาติ

ในกาลล่วงมาแล้วมีพระราชาทรงพระนามว่าอาทิตยราช ครองเมืองเชตุคร มีพระมเหสีนาม ว่าสังขเทวี พระเจ้าอาทิตยราชเป็นกษัตริย์ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมชอบทำบุญทำทาน ทรงโปรด ให้สร้างโรงทานหลายแห่ง วันหนึ่งเวลาใกล้รุ่งพระเจ้าอาทิตยราชทรงพระสุบินว่ามีพราหมณ์แก่มา ขอบพระกระยาหาร พระองค์ตื่นบรรทมแล้วใคร่ครวญดูก็ทราบชัดว่าเช้าวันนี้จะมีแขกมาขอทานจึง ทรงรำพึงต่อไปว่าถ้าขาดการสิ่งใดเราจะมอบให้ เมื่อพระเจ้าอาทิตยราชดำริจบแผ่นดินก็ไหว หวั่น ขณะนั้นท้าวสักกเทวราชเสด็จเห็นความแน่วแน่ในการบำเพ็ญทานของพระเจ้าอาทิตยราชจึงเสด็จ จากสวรรค์แปลงเป็นพราหมณ์แก่ชราร่างกายผอมซูบมาขอพระราชทานพระกระยาหาร พระเจ้า อาทิตยราชทรงโสมนัสจึงรีบเสด็จไปยกสำรับพระกระยาหารด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง เมื่อ พราหมณ์แก่รับโภชนาหารแล้วจึงเททิ้งแล้วตัดพ้อพระเจ้าอาทิตยราชด้วยถ้อยคำต่าง ๆ แต่พระเจ้า อาทิตยราชไม่ทรงพิโรธ ฝ่ายท้าวสักกเทวราชเมื่อลูกเดินไปแล้วครู่หนึ่งจึงยังเพศพราหมณ์แก่ให้ หายไป แล้วแปลงกายเป็นพราหมณ์หนุ่มน้อยเดินกลับมาใหม่เพื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าอาทิตยราชเพื่อขอ รับประทานพระราชเทวีของพระองค์ พระเจ้าอาทิตยราชได้ฟังก็ยินดี ฝ่ายพระราชเทวีก็ยินดีพร้อม

กราบทูลว่าตนเป็นทาสี พระองค์เป็นเจ้าปกครองจะปันให้แก่ผู้ใดไม่ต้องเกรงใจ พึงประทานให้แก่ผู้
 ที่เห็นควรนั้นเถิด พระเจ้าอาทิตย์ราชจึงประทานพระราชเทวีให้แก่พราหมณ์ไป พราหมณ์ได้มุด
 กระซากลากพระราชเทวีไป พระเจ้าอาทิตย์ราชก็ไม่พิโรธ เนื่องจากทรงมุ่งพระโพธิญาณอย่างแท้จริง
 จากนั้นพราหมณ์จึงแสดงตนว่าเป็นท้าวสักกเทวราช พร้อมทั้งบอกว่ามาเข้าเฝ้าด้วยความยินดี
 เลื่อมใส ต่อไปในภายภาคหน้าพระองค์จะเป็นพระพุทธเจ้า ขอพระองค์ทรงบำเพ็ญคุณงามความดี
 หากพระองค์ทรงประพาศิธรรมสุจริตได้ดั่งนี้ก็จะได้เสด็จไปยังโลกสวรรค์ ท้าวสักกเทวราชถวาย
 ไหววทักนี้แล้วก็เสด็จกลับไปยังเทวโลก

เรื่องที่ ๑๓

ทุกัมมานิกชาดก

ในอดีตพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นบุตรกณฺฐมพีผู้หนึ่งในชนบทนามว่าทุกัมมานิก บิดา
 ของทุกัมมานิกได้สอนไว้ก่อนเสียชีวิตว่า หญิงที่มีสามีมาแล้ว ๓ คน อย่าคบไว้เป็นภรรยา บุรุษที่
 บวชมาแล้ว ๓ ครั้ง อย่าคบไว้เป็นเพื่อน พระราชาที่ทรงไม่วิจารณ์ทำอะไรมักง่ายอย่าคบไว้เป็นอัน
 ชาติ ทุกัมมานิกคิดถึงถ้อยคำที่บิดาสอนไว้ว่าจะจะเป็นจริงหรือไม่ ต่อมาหญิงที่มีสามีมาแล้ว ๓ คน
 มาทำความรู้จักคุ้นเคยกับทุกัมมานิกและได้เป็นภรรยา ต่อมาได้มีบุรุษบวชแล้วสามครั้งคนหนึ่งมา
 เป็นเพื่อน ทุกัมมานิกจึงคิดหากลอุบายลองใจภรรยา ผลสุดท้ายทั้งภรรยาและบุรุษนั้นก็เป็นอย่างที่บิดา
 ของตนว่าไว้ ส่วนพระราชาด้วยความที่ไม่วิจารณ์ได้สวนหาความจริงทำให้พระราชาส่งฆ่าทุกัมมา
 นิก แต่ภายหลังเมื่อพระราชาทรงทราบความจริงจึงขอให้ทุกัมมานิกอยู่ปกครองเมือง แต่ทุกัมมา
 นิกได้ออกจากเมืองไปยังเมืองคักคิลา เมื่อเข้าเมืองคักคิลาสวรรคต อำมาตย์ก็ทำการเสียดงายหาผู้ที่
 จะมาครองเมือง ในที่สุดทุกัมมานิกก็ได้เป็นผู้ปกครองเมืองคักคิลา เมื่อภรรยาเก่าและสหายเก่าได้
 เข้ามาขอร้องในเมืองคักคิลา ทุกัมมานิกพบจึงให้จับตัวสองคนแล้วไล่ออกจากเมืองไป

เรื่องที่ ๑๔

มหาสุรเสนชาดก

เมื่อครั้งอดีตกาลพระเจ้ามหาสุรเสนได้เสด็จดำรงราชสมบัติครองพระนครพาราณสี
 พระองค์มีอัศวมเหสีพระนามว่าวิชุลตาเทวี พระเจ้ามหาสุรเสนได้ทรงให้อำมาตย์ปลุกโรงทานเพื่อ
 บำเพ็ญทานเป็นจำนวนพระราชทรัพย์หลายแสนทุก ๆ วัน อยู่มาวันหนึ่งเวลาเช้ามีเสด็จลุกจากที่
 บรรทมแล้วประทับนั่งสมาธิทรงคิดว่าพระโพธิสัตว์ในกาลก่อนบริจาจาคไทยทานทั้ง ๕ ประเภทแล้ว
 ก็สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ พระเจ้ามหาสุรเสนรับสั่งให้พานบุรุษผู้ไว้ศิระมายังพระราชมณเฑียร
 จากนั้นนำอำมาตย์พร้อมทั้งเอาพระขรรค์แก้วมีสายสะพายอันขริบด้วยทองแล้วพานบุรุษออกชาติไปยัง

อุทยาน พระเจ้ามหาสุรเสนเสด็จถึงพระราชอุทยานแล้วบอกพระคำริว่าต้องการนำศิระษะของคน ให้แก่บุรุษคอกชาคนั้น พระองค์หิบบพระขรรค์มาลงพระเศียร บุรุษคอกชาได้รับพระราชทานพระเศียรของพระเจ้ามหาสุรเสน แต่ด้วยบุญญาบารมีของการบำเพ็ญทานทำให้พระเศียรของพระเจ้ามหาสุรเสนได้ผุดขึ้นในทันใดนั้น จากนั้นพระเจ้ามหาสุรเสนก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมีทานเป็นต้น เมื่อสิ้นอายุขัยจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

เรื่องที่ ๑๕

สุวรรณกุมารชาดก

ณ เมืองสาวัตถี มีกษัตริย์พระนามว่ามหาภัตตราช มีมเหสีนามว่าจันทาทวี มีโอรสนามว่าสุวรรณกุมาร สุวรรณกุมารเป็นผู้มีบุญญาบารมีมาก วันหนึ่งสุวรรณกุมารต้องการไปเที่ยวเล่นที่มหาสมุทร พระเจ้ามหาภัตตราชจึงพาสุวรรณกุมารพร้อมด้วยข้าราชการบริพารตามเสด็จมากมายไปยังมหาสมุทร ด้วยบุญญาธิการของสุวรรณกุมารทำให้มหาสมุทรแยกออกจากกัน สุวรรณกุมารสามารถเดินบนพื้นมหาสมุทรได้โดยไม่เปียกน้ำแม้แต่หยดเดียว บรรดาพระยานาคต่างพากันนำแก้วแหวนเงินทองมาถวายสุวรรณกุมาร ส่วนเทวดาทั้งหลายต่างพากันนำแก้วมีค่าต่าง ๆ มาใส่จนเต็มพระคลัง บุญญาธิการของสุวรรณกุมารเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว พระเจ้าสิงหนล กษัตริย์เมืองสิงหนลได้ยินก็เกิดความอิจฉาจึงส่งพระราชสาส์นให้พระเจ้ามหาภัตตราชส่งเครื่องราชบรรณาการให้พระเจ้าสิงหนลไม่เช่นนั้นพระองค์จะยกทัพไปตี พระเจ้ามหาภัตตราชกังวลใจเพราะเมืองสิงหนลเป็นเมืองใหญ่และมีกองทัพที่เข้มแข็งมาก สุวรรณกุมารอาสาไปจับพระเจ้าสิงหนล พระเจ้ามหาภัตตราชจึงอภิเษกสุวรรณกุมารเป็นกษัตริย์และมอบราชสมบัติให้ สุวรรณกุมารพร้อมด้วยไพร่พลโยธาเดินทางไปยังเมืองสิงหนล ระหว่างทางทำวสักกเทวราชได้มอบธนูและลูกศรที่มีฤทธิ์ต่าง ๆ ได้แก่ ลูกศรที่ยิงไปแล้วกลายเป็นขวิดขานและปราสาท ลูกศรที่ยิงไปแล้วกลายเป็นไฟไหม้ ลูกศรที่สามารถยิงทะลุเกราะทำให้ผู้ถูกยิงตายในเจ็ดวัน ลูกศรที่ยิงไปแล้วทำให้ข้าศึกกลัวหนีไป สุวรรณกุมารใช้ลูกศรที่ได้ยิงไปยังเมืองสิงหนล ทำให้พระเจ้าสิงหนลและชาวเมืองหวาดกลัวจึงยอมแพ้ในที่สุด สุวรรณกุมารสั่งสอนพระเจ้าสิงหนลเรื่องกัลยาณมิตรและบาปมิตรทำให้พระเจ้าสิงหนลเลื่อมใสในสุวรรณกุมารมาก จึงเดินทางไปยังเมืองสาวัตถีเพื่อถวายตัวเป็นข้าและถวายเครื่องราชบรรณาการให้แก่พระเจ้ามหาภัตตราช เรื่องบุญญาธิการของสุวรรณกุมารเลื่องลือไปทั่ว ทำให้กษัตริย์ทั้งหลายในชมพูทวีปต่างพากันมาถวายเครื่องราชบรรณาการ สุวรรณกุมารได้สั่งสอนกษัตริย์ต่าง ๆ ต่อมาได้สร้างโรงพยาบาลหลายแห่ง เมื่อสวรรคตก็ไปเกิดในสวรรค์

เรื่องที่ ๑๖

กนกวรรณราชชาดก

เมื่อครั้งพระเจ้ากนกวรรณราชเป็นราชา มีมเหสีชื่อกนกเทวีราชกัญญา วันหนึ่งได้เรียกปุโรหิตเข้าเฝ้าเพื่อตรวจดวงชะตาบ้านเมือง เมื่อปุโรหิตตรวจดวงชะตาบ้านเมืองเสร็จก็พูดว่า ปีนี้ทุกอย่างดีหมด แต่อีกสิบปีข้างหน้าจะเกิดภาวะข้าวยากมากแพงฝนแล้งสิบสองปี เมื่อพระองค์ทราบก็วิตกกังวลใจสั่งให้พวกอำมาตย์ไปบอกให้ชาวบ้านรีบทำนาและเก็บข้าวสารเอาไว้มาก ๆ เมื่อพระองค์ทราบว่าชาวบ้านเก็บข้าวเสร็จก็ขอซื้อเอาเก็บไว้เป็นของหลวงสำหรับแจกตอนเกิดภัยพิบัติ เมื่อถึงปีที่สิบอย่างปีที่สิบเอ็ดฝนก็ไม่ตกผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ทั่วเมืองเต็มไปด้วยซากศพลอยกับป่าช้า พระองค์ได้นำข้าวสารที่เก็บไว้ในวังมาแจกชาวบ้าน ต่อมาข้าวสารได้หมดลงเหลือข้าวสารอยู่ประมาณหนึ่ง มเหสีจึงนำมาหุงให้กับพระองค์และบุตรธิดาได้เสวย พระปัจเจกโพธิ์เข้าญาณเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดรู้สึกสังเวชมากและเห็นว่าพระเจ้ากนกวรรณราชจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงเหาะไปที่บริเวณพระราชวังพร้อมกับถือบาตรเปล่า ๆ พระเจ้ากนกวรรณราชรู้ว่าพระปัจเจกโพธิ์ต้องการบิณฑบาตแต่พระองค์ลำบากใจมากเพราะไม่มีข้าวสาร พระองค์จึงถามว่าใครมีอาหารบ้าง มเหสีบอกว่ามีอยู่ส่วนหนึ่งของพระองค์กับบุตรธิดา พระองค์ก็นำส่วนที่เป็นของตนมาถวายและคิดในใจว่า เมื่อถวายทานนี้แล้วเราคงจะได้รับอานิสงส์ในภายหน้า เมื่อพระองค์ถวายเสร็จก็รู้สึกเบิกบานใจมากและหวังว่าอานิสงส์จะทำให้พระองค์เกิดในชาติอื่นๆ อย่าได้พบทุกข์ภัยอย่างนี้อีกเลยและขอให้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เมื่อพระปัจเจกโพธิ์รับภัตตาหารแล้วก็ให้พรแก่พระองค์ จากนั้นก็เหาะไปในอากาศ เมื่อพระปัจเจกโพธิ์ฉันอาหารเสร็จก็บันดาลให้ฝนตกทำให้พวกชาวเมืองต่างดีใจมาก ขณะนั้นฝนตกทำให้พื้นดินสะอาดมีกลิ่นหอม ฝนตกลงเป็นอาหารเป็นข้าวสาร เครื่องนุ่งห่ม เงินทอง และตกลงมาเป็นแก้วเจ็ดประการอย่างละ ๗ วันตามลำดับทำให้เมืองกนกวิดีเป็นเหมือนเมืองสวรรค์

เรื่องที่ ๑๗

วิริยะบัณฑิตชาดก

พระเจ้าปัญจาลได้ส่งกัมพลแดงไปถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการให้กับพระเจ้ามหาวิภูษราช ส่วนพระเจ้ามหาวิภูษราชก็ได้ส่งพระพุทธรูปอันมีค่าให้เป็นการตอบแทน เมื่อพระเจ้าปัญจาลได้รับพระพุทธรูปก็รู้สึกปลื้มใจมากและทำการสักการะบูชาอย่างยิ่งใหญ่พร้อมกับอันเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนพื้นดิน ในขณะนั้นก็มีสีหลากหลายพุ่งออกมาจากร่างของพระพุทธรูป พระเจ้าปัญจาลจึงอัญเชิญมาประดิษฐานในพระราชมณฑป เมื่อเสร็จพิธีพระองค์ก็สั่งให้ช่างนำไม้แก่นจันทร์แดงอันมีค่ามาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ พอช่างแกะสลักเสร็จ

พระองค์ก็ให้นำพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ที่ภูฏาคารศาลาและให้ชาวเมืองมานูชา นักบวชชื่อ วิริยบัณฑิตเป็นคนยกจน มีภรรยาชื่อนางสุชาดา มีบุตรชื่อเรวัตกุมาร เมื่อรู้ข่าวก็อยากจะปิดทอง แต่ติดตรงที่ยากจน วิริยบัณฑิตจึงคิดขายตนเอง แต่ภรรยาไม่ยอมจึงให้สามีนำคนและลูกไปขายเพื่อนำทองมาปิดที่พระพุทธรูป เมื่อวิริยบัณฑิตได้ทองคำเปลวมาแล้วก็รีบไปปิดทองแต่พวกทหารไม่ยอมให้ปิดทองเพราะต้องให้พระเจ้าปัญจาลปิดก่อน วิริยบัณฑิตจึงไปขออนุญาตกับพระเจ้าปัญจาล พระเจ้าปัญจาลก็อนุญาต โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องทำให้พระพุทธรูปพูดได้จึงจะให้ปิดทองได้ เมื่อวิริยบัณฑิตมาอยู่ตรงหน้าพระพุทธรูปพร้อมยกมืออธิษฐานว่า หากพระพุทธรูปไม่พูดก็ขอตายอยู่ตรงนี้ ขณะนั้นเทวดาทั้งหลายก็มารวมกันในพระพุทธรูปทำให้พูดได้ วิริยบัณฑิตจึงได้ปิดทองและบังเกิดความต้องการที่จะปิดทองให้ทั่วองค์พระพุทธรูปแต่ก็ไม่มีทอง จึงอธิษฐานว่าถ้ามีช่างที่ทำให้เนื้อเป็นทองได้ตนขอสละเนื้อของตนเองทั้งหมด ขณะนั้นเองท้าวสักกเทวราชก็แปลงร่างมาเป็นช่างทอง วิริยบัณฑิตตั้งใจมากจึงอธิษฐานขอมิด ๆ ก็หล่นลงมาจากฟ้าจากนั้นตนก็นำมิดมาเชือนเนื้อตัวเองเป็นแผ่น ๆ ให้ช่างทองทำพิธีจากเนื้อกลายเป็นทองคำเปลวให้วิริยบัณฑิตนำไปปิดพระพุทธรูป เมื่อปิดพระพุทธรูปเสร็จ วิริยบัณฑิตก็หมดสติลง จากนั้นท้าวสักกเทวราชก็ชุบชีวิตของวิริยบัณฑิตขึ้นมาอีกครั้ง พระเจ้าปัญจาลและชาวเมืองต่างพากันบูชาวิริยบัณฑิต จากนั้นพระเจ้าปัญจาลได้ยกสมบัติมากมายให้วิริยบัณฑิต ทำให้วิริยบัณฑิต ภรรยา และลูกอยู่กันอย่างสุขสบาย

เรื่องที่ ๑๘

ธรรมโสณทกชาดก

ในครั้งอดีตกาลกรุงพาราณสีมีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้าธรรมโสณทกทราฐ ครั้งหนึ่งพระเจ้าธรรมโสณทกทราฐมีพระราชหฤทัยปรารถนาที่จะฟังธรรม จึงมีพระราชดำรัสให้เอาอุงอันเต็มไปด้วยทรัพย์สินพันตำลึงตั้งไว้ แล้วให้เอากลองไปเที่ยวตีประกาศตามถนนน้อยใหญ่ว่าถ้าผู้ใดรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นั้นจงเอาทรัพย์สินพันตำลึงไปเถิด แต่หาผู้รู้ธรรมไม่ได้สักคน เมื่อไม่ได้ผู้ที่จะแสดงธรรม พระเจ้าธรรมโสณทกทราฐก็ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระยาอุปราฐแล้วเสด็จเที่ยวไปในประเทศชาวป่าเพื่อแสวงหาผู้รู้ธรรม ความทราบถึงท้าวสักกเทวราชจึงนฤมิตตนแปลงเป็นรูปยักษ์ พระเจ้าธรรมโสณทกทราฐทอดพระเนตรเห็นรูปยักษ์แปลงก็มีได้สะอึกตกพระทัยเสด็จเข้าไปถามยักษ์ว่า ในประเทศชาวป่ามีผู้รู้ธรรมบ้างหรือไม่ ยักษ์จึงตอบว่าเราเป็นผู้รู้ธรรม พระเจ้าธรรมโสณทกทราฐจึงขอให้ยักษ์แสดงธรรมให้ฟัง ยักษ์ตกลงโดยขอแลกกับเนื้อของธรรมโสณทกทราฐกุมาร จากนั้นยักษ์ก็นฤมิตภูเขาสองใหญ่แล้วให้พระเจ้าธรรมโสณทกทราฐเสด็จขึ้นไปเพื่อกระโดดลงมาให้ตรงกับปากยักษ์ เมื่อพระเจ้าธรรมโสณทกทราฐ

กระโดดมาตัวยักษ์ก็จะแสดงธรรมให้พระองค์ฟัง พระเจ้าธรรมโสณทกราชทรงศรัทธาในสังฆธรรมว่าเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งผลและอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงยอมสละร่างกายเป็นอาหารแก่ยักษ์เพื่อจะได้ฟังสังฆธรรมสมดังความปรารถนา เมื่อธรรมโสณทกราชกุมารกำลังจะกระโดดลงมา ท้าวสักกเทวราชก็แสดงตนแล้วเหาะขึ้นไปรับรองพระองค์พระเจ้าธรรมโสณทกราชอุ้มไปยังดาวดึงส์เทวสถานและทรงแสดงธรรมให้พระเจ้าธรรมโสณทกราชฟัง ธรรมโสณทกราชกุมารจึงได้ฟังธรรมสมดังความปรารถนา เมื่อกลับมาที่เมืองพระเจ้าธรรมโสณทกราชก็ทรงบำเพ็ญบุญบารมีบริจาคทานเป็นต้น ครั้นสิ้นพระชนม์ก็ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

เรื่องที่ ๑๕

สุทสนชาดก

ในอดีตกาลล่วงมาแล้ว ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเกิดในตระกูลเศรษฐีและได้เข้าไปทำธุระในอรัญประเทศ พบพระเถระเจ้าองค์หนึ่งก็เกิดความเลื่อมใส จึงกระทำบุญกุศลสร้างบรรณศาลาและที่สำหรับจงกรม จึงขุดบ่อน้ำและขนทรายมาลงรอบบริเวณ ทำสถานที่นั้นให้บริบูรณ์ไปด้วยเครื่องสักการบูชาต่าง ๆ มีเทียน รูป และของหอม เป็นต้น ถวายเครื่องบริวารทั้งปวง แล้วนิมนต์พระเถระเจ้าให้เข้าอยู่ในบรรณศาลา ท่านได้ทำบุญกุศลอยู่ตลอดอายุขัย ครั้นสิ้นอายุจึงจุติจากมนุษย์โลกไปบังเกิดในสวรรค์ ครั้นพอสิ้นอายุจากสวรรค์ก็มาบังเกิดเป็นพระจักรพรรดิทรงพระนามว่าพระเจ้าสุทสนมหาราช เสวยราชสมบัติอยู่ในกุสาวดีราชธานีมหานคร พระเจ้าสุทสนมหาราชนั้นบริบูรณ์ไปด้วยรัตนะ ๗ ประการ คือ จักรรัตนะ-จักรแก้ว หัตถีรัตนะ-ช้างแก้ว อัสสรัตนะ-ม้าแก้ว อิตถีรัตนะ-นางแก้ว มณีรัตนะ-ดวงแก้วมณี คหบดีรัตนะ-ขุนคลังแก้ว ปรินายกัรัตนะ-ขุนพลแก้ว สมบัติเหล่านี้มีขึ้นแก่พระเจ้าสุทสนมหาราชด้วยผลบุญที่ทำมาแต่ปางก่อน ด้วยอานิสงส์วัตถุทานที่ได้ถวายสิ่งต่าง ๆ แก่พระเถระเจ้าในกาลนั้น บรรดาประชาชนทั้งหลายที่อยู่ในกุสาวดีราชธานีนั้นต่างมีความเป็นอยู่อย่างสุขเกษมสำราญ เพราะพระเจ้าสุทสนมหาราชเป็นผู้ถึงพร้อมไปด้วยเดชานุภาพเป็นอันมาก ด้วยผลบุญกุศลต่าง ๆ ที่พระเจ้าสุทสนมหาราชได้ถวายวิหารทานนั้น พระองค์จึงเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าบรมจักรพรรดิมีพระชนมายุยืนนาน พระองค์ได้กระทำความซึ่งเป็นบุญกุศลหลายประการ ครั้นสิ้นพระชนมายุจึงไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เรื่องที่ ๒๐

วิภูษิตราชชาดก

ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวัน เมืองสาวัตถี พระเจ้าปัสเสนทิโกศลราชกษัตริย์ครองเมืองสาวัตถีทรงปกครองบ้านเมืองโดยยึดหลักทศพิธราชธรรม งดเว้นการเขียนตีและ

ประหารชีวิต อบรมสั่งสอนประชาชนด้วยสังคหะวัตถุ ๔ พระเจ้าปีสเสนทิโกศลราชได้นำดอกไม้เครื่องหอมรูปเทียนต่าง ๆ ไปถวายพระพุทธเจ้าเป็นประจำได้ขาด ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าทุกวันนี้ประชาชนทำบาปกรรมกันมากขึ้นจึงจะเสด็จไปแสดงธรรมเทศนาเพื่อช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เนื่องจากพระพุทธเจ้าจะไม่ได้เสด็จประทับอยู่ที่นี้แล้ว พระเจ้าปีสเสนทิโกศลราชจึงให้อำมาตย์ทำเครื่องสักการะมีรูปเทียนและเครื่องหอมไปถวายพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งขออนุญาตสร้างพระพุทธปฏิมากรเปรียบแทนพระพุทธองค์ไว้ในพระวิหาร พระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้สร้างพระพุทธปฏิมากรเอาไว้ได้ เมื่อสร้างปฏิมากรเสร็จแล้วก็ได้ไปเชิญพระพุทธเจ้าไปทอดพระเนตรดู พระเจ้าปีสเสนทิโกศลราชถามถึงอานิสงส์ของการสร้างพระพุทธปฏิมากร พระพุทธเจ้าจึงเล่าให้ฟังว่า นานมาแล้วมีพ่อค้าชื่อว่ากุลภัททกุมาร อาศัยอยู่ในเมืองอมรวดี อยู่มาวันหนึ่งกุลภัททกุมารได้ชวนพ่อค้าประมาณพันคนไปขายของที่เมืองอื่น พอถึงกลางทางก็ได้เห็นพระพุทธปฏิมากรที่ทำด้วยดินเหนียวองค์หนึ่งอยู่ในป่าช้า เห็นนิ้วพระหัตถ์หักไปนิ้วหนึ่งก็เลยเอาดินเหนียวมาขยำทับน้ำอ้อยปั้นนิ้วพระพุทธปฏิมากร นิ้วพระหัตถ์จึงครบสมบูรณ์ จากนั้นก็นมัสการด้วยรูป เทียน ดอกไม้ แล้วให้ทรัพย์ส่วนตัวอีก ๘ กหาปณะสำหรับซื้อรูปเทียน ดอกไม้ ใ้บูชาพระพุทธปฏิมากรนั้น พร้อมทั้งขอพรว่าอย่าให้มีศัตรูเลย เมื่อกุลภัททกุมารตายก็ได้ไปอยู่เทวโลกเสวยทิพย์สมบัติในเมืองสวรรค์ พวกอสูรก็ไม่กล้าเข้าใกล้ ต่อมากุลภัททกุมารได้มาเกิดเป็นลูกของพระเจ้าพาราณสี พระราชาบิดาและพระราชมารดาตั้งชื่อให้ว่าวิภูฏังคคูสิราชกุมาร ทรงมีพระชนมายุได้เพียง ๑๖ พรรษา พระเจ้าพาราณสีก็เสด็จทิวงคต พระเจ้าวิภูฏังคคูสิราชจึงได้ขึ้นครองราชสมบัติแทนและปกครองประชาชนแบบไม่เมียนดี ทรงอบรมสั่งสอนประชาชนด้วยสังคหะวัตถุ ๔ ประการ ยึดถือทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมือง ต่อมาพระยาร้อยเอ็ดได้ยินกิตติคุณของพระเจ้าวิภูฏังคคูสิราชก็เกิดความอิจฉาริษยา จึงคิดจะไปชิงเอาราชสมบัติของพระเจ้าวิภูฏังคคูสิราช แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ไปด้วยบุญญาธิการจากนิ้วของพระองค์ พระเจ้าวิภูฏังคคูสิราชทรงสั่งสอนให้พระยาร้อยเอ็ดยึดถือทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ จากนั้นเป็นต้นมาพระยาร้อยเอ็ดก็ส่งเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ มาถวายแต่พระบรมโลกนาถตลอดมา

เรื่องที่ ๒๑

โบราณกบิลราชชาดก

พระสารีบุตรถามพระพุทธเจ้าว่าบุคคลที่สร้างพระไตรปิฎกจะได้อานิสงส์ประมาณเท่าไร พระพุทธเจ้าพยากรณ์ว่าจะได้เป็นบรมจักรพรรดิราชถึงแปดหมื่นสี่พันชาติ ได้เป็นเจ้าประเทศราชถึงเก้าอสงไขย ได้เป็นพราหมณ์บัณฑิตถึงเก้าอสงไขย ได้เป็นมหาเศรษฐีคหบดีถึงเก้าอายุไขย เป็นภูมิเทวดาถึงเก้าอายุไขย ได้เสวยสมบัติทิพย์ในชั้นจาตุมหาราชิกและชั้นดาวดึงส์ ถ้าเป็นสตรีจะได้

เป็นอัศจรรย์ของพระเจ้าจักรพรรดิราชถึงพันครั้ง ผู้ใดได้สร้างพระไตรปิฎกนั้นจะแวดล้อมไปด้วย พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า มีนารีล้วนแต่งงดงามมาเป็นบริวารถึงแปดหมื่นสี่พันนางอยู่ใน ปราสาทที่เต็มไปด้วยทอง ได้บริโภคโภชนาหารด้วยข้าวสาทิ มีอายุยืนนาน มีรูปคุดหล่อด้วยทองคำ ถ้าหญิงชายคนใดถวายกำไลบานจะ ได้ปราสาททองอันงดงามเป็นที่เอิกเกริกไปด้วยการฟ้อนรำของ นารีทั้งหลาย ถ้าหญิงชายคนใดถวายไม้กรอบกำภีร์จะ ได้ปราสาทอันมีห้องอันงดงามเต็มไปด้วย เครื่องอบกลิ่นหอมมีเตียงนุ่ม ถ้าหญิงชายคนใดได้ถวายสำหรับร้อยพระคัมภีร์จะเป็นคนมีจิตใจ บริสุทธิ์สะอาด มีผิวกายผ่องใสเปรียบเหมือนทองคำ มีจิตใจที่ซื่อตรง ถ้าใครได้เขียนได้บอก กล่าวอักษระที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแก่คนอื่นจะเป็นผู้มีกุศลสามารถระลึกชาติได้เป็น ผู้ฉลาดในทางธรรม เป็นผู้มีความสามารถในทุกด้าน ถ้าหญิงชายคนใดได้ถวายประทีปน้ำมันจะมี ร่างกายบริสุทธิ์ มีตาทิพย์ ผู้ใดได้ถวายผ้าห่อพระคัมภีร์จะมีรูปโฉมอันงดงามเป็นที่รักของทุกคน มีผ้านุ่มห่มใช้สอยมากมาย ได้ค้นไม่วิเศษที่คิดอยากได้อะไรก็สมดังปรารถนาทุกประการ พระพุทธเจ้าได้เล่าถึงอดีตชาติว่าพระพุทธเจ้ามีอายุ ๘๐ พรรษา ส่วนพระไตรปิฎกประดิษฐ์อยู่ ๕๐๐๐ พรรษา ตอนพระองค์เป็นพระราชกุมารทรงพระนามว่าสิทธัตถะราชกุมาร ในตอนนั้นพระ ราชบิดาของพระองค์ได้สักการบูชาให้พระไตรปิฎกนั้นประดิษฐานอยู่ถึง ๕๐๐๐ ปี ส่วนสิทธัตถะ ราชกุมารได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และด้วยผลบุญที่เขียนพระไตรปิฎกไว้ในชาติปางก่อนทำ ให้พระองค์เป็นที่รักใคร่ของมหาชนทั้งหลาย พระองค์ทรงเสวยแต่เครื่องบรรณาการที่พระราชาทิ้ง ปวงส่งมาถวายจากนานาประเทศ และด้วยผลกุศลที่ทรงได้สร้างพระไตรปิฎกถวายใน พระพุทธศาสนาทำให้ทรงได้เสวยอาหารที่มีรสเลิศมาจากทิพย์ต่าง ๆ ได้นอนเตียงทองถึงแปดหมื่น สี่พัน มีผ้านุ่มห่มเครื่องประดับมากมาย ยานพาหนะขับขีมีเทวดาขับขีทั้งหลายบูชาด้วยเครื่อง สักการะ

เรื่องที่ ๒๒

ธรรมิกบัณฑิตราชชาดก

ในอดีตมีกษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่าธรรมิกบัณฑิตราช ทรงสร้างมณฑปสำหรับเป็นที่ ถวายทาน พระเจ้าธรรมิกบัณฑิตราชนิมนต์พระภิกษุสงฆ์พุทธบริวารมาแล้วทรงถวายทาน พอเสร็จ แล้วก็ทำสักการบูชาด้วยเครื่องสักการะ ทรงตั้งปณิธานความปรารถนาว่าขอให้ผลทานที่บริจาคนั้น เป็นปัจจัยให้ได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณในภายภาคหน้า ในขณะที่นั้นมหาสมุทรก็บันลือลั่นไปด้วย เสียงคลื่นและมีสายฟ้าแลบ ขณะนั้นท้าวสักกเทวราช ท้าวมหาพรหม และเทพบริวารก็แห่ซ้อง สาธุการ ท้าวสักกเทวราชพิจารณาว่าใครผู้ใดเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ ผู้ใดเป็นผู้บำรุงบิดามารดา หรือเป็นผู้บูชาพระรัตนตรัยหรือบริจาคนาน เมื่อทราบเหตุว่าพระเจ้าธรรมิกบัณฑิตราชทรงบริจาคนั้น

มหาทาน จึงควรให้ขึ้นสู่ทิพย์วิมาน ท้าวสักกเทวราชจึงแสดงตนเพื่อจะพาพระเจ้าธรรมิกบัณฑิตราชไปเทวสถาน เมื่อไปถึงเทวสถานพระเจ้าธรรมิกบัณฑิตราชทอดพระเนตรเห็นวิมานทั้งหลายอันประดับไปด้วยรัตนต่าง ๆ เทพยดาทั้งหลายได้ทำกุศล คือ สร้างพระพุทธรูปและเจดีย์ และสร้างวิหารศาลา เมื่อกลับมายัง โลกมนุษย์ ประชาชนต่างมีจิตชื่นบานสักการะบูชาอวยพรให้มีพระชนม์ยืนยาว พระองค์พระราชทานสั่งสอนว่าให้ประชาชนอย่ามีความประมาท จงพากันให้ทานรักษาศีล แล้วเจริญเมตตาภาวนาทุกครั้งไป เมื่อกระทำเช่นนี้ก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนพระองค์ทรงดำรงอยู่ในราชสมบัติโดยทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญกุศลหลายประการ ครั้นสิ้นพระชนม์ก็ขึ้นไปเสวยทิพย์สมบัติในเทวโลก

เรื่องที่ ๒๓

จากทานชาดก

เมื่อครั้งพระภิกษุอยู่จำพรรษา พระพุทธเจ้าและภิกษุ ๓ รูปเสด็จไปอธิตบุนคร ซึ่งมีพระเจ้าอชิตมหาราชเป็นกษัตริย์ มีมเหสีพระนามว่าพระนางกาญจนเทวี พระเจ้าอชิตมหาราชให้ผ้าผืนหนึ่งกับพระนางกาญจนเทวีและนางสนมทั้งหลายก่อนที่จะออกไปทำสงครามกับต่างเมือง ต่อมาพระพุทธเจ้าได้เข้าไปรับบิณฑบาตในนคร พระนางกาญจนเทวีทำบุญแล้วขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมบูชาจนเวลาพอสมควรจึงลากลับ เมื่อพระเจ้าอชิตมหาราชชนะศึกก็เดินทางกลับบ้านเมือง ทรงถามถึงผ้าที่ให้พระนางกาญจนเทวี เมื่อรู้ว่าพระนางกาญจนเทวีถวายผ้าบูชาพระพุทธเจ้าไปแล้ว ก็โกรธ และให้ไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงเทศนาถึงทานว่า ขึ้นชื่อว่าทานแล้วคือสิ่งบริจาคนั้น บุคคลจะได้เป็นผู้บริบูรณ์ก็เพราะอาศัยทานในการบริจาคนั้น พระเจ้าอชิตมหาราชได้ฟังก็เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายช้างม้าแก่พระพุทธเจ้า พอสิ้นอายุขัยก็ไปเกิดเป็นเทพบุตร

เรื่องที่ ๒๔

ธรรมราชาดก

พระสารีบุตรและพระอานนท์เห็นศาลาที่คนเลี้ยงโคทำไว้ จึงทูลถามพระพุทธเจ้าถึงอานิสงส์ที่คนเลี้ยงโคจะได้รับ พระพุทธเจ้าตรัสว่าคนเลี้ยงโคจะได้ไปบังเกิดในเทวโลก พร้อมทั้งเล่าอดีตชาติของพระองค์เมื่อครั้งเป็นพระเจ้าธรรมราช กษัตริย์แห่งชมพูทวีปนคร มีพระมเหสีนามว่า วิมลเทวี วันหนึ่งพระเจ้าธรรมราชคิดจะทำศาลา จึงเสด็จขึ้นราชรถเข้าไปในป่าให้ตัดต้นไม้แล้วนำมาสร้างเป็นศาลาที่นอกเมือง หลังจากนั้นพระองค์ก็พระราชทานทองคำแก่ปวงชนวันละ ๑ แสน ตำลึง การให้ทานครั้งนี้ทำให้แผ่นดินไหว รวมถึงเหล่าเทวดาแซ่ซ้องสาธุการ พระองค์อธิษฐานขอให้ผลบุญนี้ช่วยเป็นปัจจัยให้ตรัสรู้ในอนาคต พระอินทร์ได้ทราบก็เสด็จมาอัญเชิญพระเจ้าธรรม

ราชไปยังเทวโลก พระเจ้าธรรมราชและพระมหเสด็จไปยังเทวโลก เมื่อถึงเทวโลกพระอินทร์ได้อัญเชิญให้เสด็จเสวยความสุขอันเป็นของทิพย์ แต่พระเจ้าธรรมราชเห็นว่าความสุขอันเป็นของทิพย์เป็นทานปัจจัยที่มาจากบุคคลอื่นจึงไม่ต้องการ ด้วยปรารถนาเฉพาะทรัพย์ที่เกิดจากบุญของตน พระองค์ตั้งใจจะไปอยู่ในหมู่มวลมนุษย์เพื่อกระทำบุญกุศลให้มาก จึงขอลับมายังโลกมนุษย์ จากนั้นพระเจ้าธรรมราชและปวงชนได้กระทำบุญกุศลต่าง ๆ เมื่อสิ้นอายุก็พากันไปเกิดยังเทวโลก

เรื่องที่ ๒๕

นรชีวะชาดก

ณ เมืองพาราณสี มีตระกูลคนจนมีบุตรชื่อนรชีวะ เมื่อโตขึ้นนรชีวะเป็นผู้ที่มีรูปร่างงามชวนดูและมีความเฉลียวใสในกุศลกรรมบท นรชีวะเลี้ยงมารดาบิดาด้วยความกตัญญู ไม่นานนักบิดาของนรชีวะได้เสียชีวิตลง วันหนึ่งนรชีวะและมารดาไปที่นา มารดาของนรชีวะรออยู่ที่ศาลา ในขณะที่นรชีวะไปเก็บข้าวในนา ขณะนั้นเองมารดาของนรชีวะได้ถูกงูกัด เมื่อนรชีวะกลับมาถึงศาลาก็เห็นมารดาอนอนหมดลมหายใจอยู่ โดยที่ร่างกายของมารดามีรอยเขียวช้ำ นรชีวะได้เห็นก็คิดที่จะฆ่างู แต่มีอาจทำได้ได้แต่พูดขอชีวิตของมารดาให้กลับมา นรชีวะกราบเท้ามารดาแล้วร้องไห้คร่ำครวญ ในขณะนั้นมีพราหมณ์ผู้หนึ่งผ่านมา นรชีวะคิดว่าพราหมณ์รู้จักมนต์จะต้องช่วยมารดาของตนได้ นรชีวะได้บอกกับพราหมณ์ว่าขอมทำทุกอย่างที่จะได้ชีวิตของมารดากลับมาต่อให้ต้องแลกด้วยชีวิตของตนก็ตาม พราหมณ์เห็นแก่ความกตัญญูของนรชีวะจึงช่วยให้มารดาของนรชีวะฟื้นขึ้นมาด้วยการเปลี่ยนโลหิตกับนรชีวะ ทำให้นรชีวะต้องตายแทน มารดาของนรชีวะอธิษฐานขอให้นรชีวะได้มีชีวิตเพราะลูกเป็นผู้มีศีลและพร้อมไปด้วยความกตัญญู สิ้นคำอธิษฐานนรชีวะก็ฟื้นขึ้น นรชีวะได้ปฏิบัติคุณงามความดีตลอดชีวิต เมื่อสิ้นอายุขัยก็ได้ไปเกิดในสวรรค์

เรื่องที่ ๒๖

สุรูปชาดก

พระเจ้าสุรูปราชเป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมประกอบไปด้วยศีล มีพระอักรมเหสีพระนามว่านางสุนทรราชเทวี มีพระราชบุตรพระนามว่าสุนทรราชกุมาร วันหนึ่งพระองค์ทรงพิจารณาพระสรีระกายว่าไม่มีแก่นสารเปรียบเสมือนต้นกล้วยที่เกิดขึ้นของทุกข์ บัณฑิตทั้งหลายติเตียนว่าร่างกายเหมือนกับความฝันหรือหยาดน้ำค้างที่ติดอยู่บนยอดหญ้า อายุของมนุษย์ทั้งหลายก็ย่อมถึงความย่อยยับสูญหายไป พระเจ้าสุรูปราชจึงประกาศว่าผู้ใดสามารถกล่าวธรรมถวายได้จะให้ทองคำพันตำลึง ผอบแก้ว และช้าง แม้ว่าพระเจ้าสุรูปราชจะให้ป่าวร้องทั่วพระนครเป็นเวลาถึง ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี ก็ไม่มีใครสามารถกล่าวธรรมได้ จึงอธิษฐานว่าถ้ามีบุญขอให้มีผู้มากกล่าวธรรมแก่พระองค์ และผู้

ที่มากว่าธรรมจะปรารถนาทรัพย์สิ่งใดก็จะให้สิ่งนั้น เพราะทรงหวังว่าจะใช้ชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ การฟังธรรม ด้วยอานุภาพพระประสงค์ที่จะฟังธรรมทำให้ร้อนถึงพิภพของพระอินทร์ พระอินทร์ จึงแปลงเป็นมหายักษ์เพื่อจะมาแสดงธรรม โดยมีข้อแม้ว่าพระเจ้าสุรูปราชจะต้องยอมให้มนุษย์ที่ยัง มีชีวิตเพื่อให้มหายักษ์เที่ยวกิน พระนางสุนทรีราชเทวีและพระสุนทรราชกุมารได้ขอลวาชีวิต เพื่อให้พระเจ้าสุรูปราชได้ฟังธรรม มหายักษ์ก็ได้ทำอาการประดุจดังจะเที่ยวกินแล้วก็ให้พระนาง สุนทรีราชเทวีและพระสุนทรกุมารอันตรธานหายไปด้วยกำลังฤทธิ์ มหายักษ์ได้แสดงธรรมว่าความ เสรี โศกและความกลัวย่อมบังเกิดเพราะความรัก เมื่อบุคคลพ้นเสียจากรักแล้วความเสรี โศก และความกลัวย่อมบังเกิดเพราะค้นหา เมื่อบุคคลพ้นไปเสียจากการค้นหาและความใคร่ความปรารถนา แล้ว ความเสรี โศกและความกลัวก็ไม่มี เมื่อพระเจ้าสุรูปราชฟังธรรมจบก็เกิดความเลื่อมใส แล้วยอมสละตนเป็นอาหารให้แก่มหายักษ์ มหายักษ์ได้แสดงตนและคืนพระนางสุนทรีราชเทวี พระสุนทรราชกุมารให้แล้วเสด็จกลับเทวโลก จากนั้นพระเจ้าสุรูปราชทรงบำเพ็ญกุศลมีทานเป็นต้น เมื่อสิ้นอายุขัยก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๒๗

มหาปทุมชาดก

ในอดีตมีกษัตริย์พระนามพระเจ้าอังคเสนราช เสวยราชสมบัติอยู่ในอังกควคินคร มีพระอัคร มเหสีพระนามว่าพระนางสุเมฆลาราชเทวี ในกาลนั้นยังมีกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งคือเจ้ากฏราชกิดจะ มาตีอังกควคินคร จึงเรียกประชุมพลยกไปยั้งอังกควคินคร ครั้นถึงแล้วก็ให้ตั้งค่ายแล้วส่งราชทูตให้เข้าไป กราบบังคมทูลท้าวรบ ชาวอังกควคินครต่างรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ขอสละชีวิตถวายเพื่อพระเจ้า อังคเสนราช แต่พระเจ้าอังคเสนราชไม่ปรารถนาจะรบ ครั้นเมื่อกาลล่วงไปพระเจ้าอังคเสนราชก็ ประชวรด้วยพระโรคอย่างใดอย่างหนึ่งและสิ้นพระชนม์ พระนางสุเมฆลาซึ่งกำลังทรงพระครรภ์ เสด็จไปอยู่ป่า พอพระครรภ์บรรจบครบถ้วนทศมาสก็ประสูติพระราชโอรสบังเกิดมีดอกประทุม ทองขนาดใหญ่เท่ากงจักรผุดขึ้นมาจากพื้นดิน มารองรับพระบาทพระราชโอรสคือมหาปทุมกุมาร เมื่อพระมหาปทุมกุมารมีพระชันษาได้ ๑๖ ปี พระนางสุเมฆลาเที่ยวหาผลไม้ไม่ได้แล้วเกิดฝนตกจึงพัก อยู่ ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ในโคนต้นไม้นั้นมีจอมปลวกและมีงูอาศัยอยู่ งูได้กัดที่พระบาทพระนาง สุเมฆลา ด้วยกำลังพิษทำให้สิ้นพระชนม์ลงในสถานที่นั้น พระมหาปทุมกุมารออกตามหาพระนาง สุเมฆลา เมื่อพบพระมารดาที่ทรงทราบว่าถูกอสรพิษกัด จึงทรงอธิษฐานแล้วเชือดเอาดวงหทัยใส่เข้าไป ในปากของพระมารดา พระนางสุเมฆลาจึงฟื้นขึ้น พระมหาปทุมกุมารก็สิ้นพระชนม์ลง พระนาง สุเมฆลาจึงอธิษฐานว่าด้วยเดชแห่งความกตัญญูขอให้พระมหาปทุมกุมารคืนชีวิต พระมหาปทุม กุมารจึงกลับมามีชีวิตอีกครั้ง

เรื่องที่ ๒๘

ภณฑาคารชาดก

ในอดีตกาลมีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้าโกรพยราช มีพระมเหสีพระนามว่านางสุนนาราชเทวี ในคืนหนึ่งทำสักกะเทวราชมาเข้าฝันพระเจ้าโกรพยราชถามคำถาม ๑๐ ข้อ ถ้าตอบไม่ได้ก็จะเอากระบองตีเศียรพระเจ้าโกรพยราชให้แตกเป็น ๗ เศียร โดยถามว่าหนึ่งไม่มีสองได้แก่สิ่งใด สองไม่มีสามได้แก่สิ่งใด สามไม่มีสี่ได้แก่สิ่งใด สี่ไม่มีห้าได้แก่สิ่งใด ห้าไม่มีหกได้แก่สิ่งใด หกไม่มีเจ็ดได้แก่สิ่งใด เจ็ดไม่มีแปดได้แก่สิ่งใด แปดไม่มีเก้าได้แก่สิ่งใด เก้าไม่มีสิบได้แก่สิ่งใด สิบไม่มีสิบเอ็ดได้แก่สิ่งใด เมื่อพระเจ้าโกรพยราชตื่นขึ้นก็ตกใจจึงเที่ยวถามกับเหล่าอำมาตย์เสนาไปทั่ว แต่ก็ไม่มีใครตอบได้ ดังนั้นพระเจ้าโกรพยราชจึงตรัสถามพระมเหสี พระมเหสีตอบว่าจะมีมนุษย์ที่ไหนตอบคำถามของเทวดาได้ เมื่อพระเจ้าโกรพยราชได้ยินดังนั้นจึงสั่งให้อำมาตย์นำพระมเหสีไปประหาร แต่อำมาตย์ได้ช่วยพระมเหสีและถวายเป็นกุศลถวายพระมเหสีตลอดพระโอรสนามว่าภณฑาคาริกกุมาร เมื่อครบกำหนด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ที่พระเจ้าโกรพยราชจะต้องตอบคำถาม พระเจ้าโกรพยราชจึงปรึกษาอำมาตย์ว่าจะทำอย่างไร อำมาตย์จึงนำภณฑาคาริกกุมารมาแก้ปัญหาลำดับดังนี้ หนึ่งไม่มีสองนั้น ได้แก่ภูเขาสีเนรราช สองไม่มีสาม ได้แก่พระจันทร์และพระอาทิตย์ สามไม่มีสี่ ได้แก่พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ สี่ไม่มีห้า ได้แก่ทวีปทั้งสี่ ห้าไม่มีหก ได้แก่ศีลห้า หกไม่มีเจ็ด ได้แก่เทวโลกทั้งหกชั้น เจ็ดไม่มีแปด ได้แก่เขาสัตตบริภัณฑ์ แปดไม่มีเก้า ได้แก่ศีลแปด เก้าไม่มีสิบ ได้แก่พระนพโลภคุณธรรม สิบไม่มีสิบเอ็ด ได้แก่ศีลสิบประการ ขณะนั้นพระเจ้าโกรพยราชไม่ทราบว่ภณฑาคาริกกุมารเป็น โอรสของพระองค์ จึงได้ตรัสถามอำมาตย์ เมื่อทราบว่าภณฑาคาริกกุมารเป็นลูกของคนที่คิดใจยิ่งนัก และสั่งข้าราชการบริวารไปรับพระมเหสีกลับมาอยู่ในวังดังเดิม

เรื่องที่ ๒๙

พหลาภาวชาดก

มีแม่โคตัวหนึ่งชื่อนางพหลา นางพหลามีลูกชายหนึ่งตัว ครั้งหนึ่งนางโคกับลูกไปหาหญ้ากิน นางโคเข้าไปตัดหญ้า ส่วนลูกไปกับฝูงโค เสือโคร่งเห็นนางโคก็คิดจะกินเป็นอาหาร แต่นางโคบอกว่าอย่าเพิ่งกินเพราะมีลูกยังต้องกินนมอยู่ เสือโคร่งจึงปล่อยให้นางโคไปให้นมลูก ก่อนที่จะกลับไปให้เสือกินนางโคเล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกฟัง จากนั้นนางโคก็ไปให้เสือกิน โดยมีลูกโคอยู่ข้างหลัง ลูกโคบอกให้เสือกินตัวเองแล้วปล่อยให้แม่โคไป พอเสือกินได้ฟังลูกโคพูดก็เลยไม่กินแม่โคกับลูกโค เมื่อทำสักกะเทวราชทราบก็ลงมาหาสัตว์ทั้งสามตัวแล้วตรัสว่า การมีสติจะ ชันติ และความกตัญญู นั้นดีเป็นกุศลอย่างประเสริฐสุด หากใครไม่มีทั้งสามสิ่งนี้แล้วก็จะหาความเจริญไม่ได้

ท้าวสักกะเทวราชได้พาสัตว์ทั้งสามไปเทวโลกและประทานความสุขความสบายให้ ต่อมาสัตว์ทั้งสามก็เปลี่ยนเป็นเทวบุตรเสวยความสุขอยู่ในเทวโลก

เรื่องที่ ๓๐

เสตบัตถิตชาดก

ณ เมืองพาราณสี มีหนูเผือกตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในบ้านเศรษฐีเป็นหนูที่รักษาศีลห้าอยู่เสมอ ทุกวันเศรษฐีจะมาเล่นกับหนูเผือก หนูเผือกคิดว่าการที่เศรษฐีมาเล่นกับตนจะทำให้เศรษฐีมีบาป และจะเป็นอันตรายแก่ศีลของตนจึงบอกเศรษฐี เศรษฐีโกรธมากสั่งให้ทุบหัวหนูเผือกแล้วโยนทิ้ง พราหมณ์อยู่ในเหตุการณ์จึงปล่อยหนูเผือกไป เมื่อหนูเผือกออกจากเรือนไปแล้ว พราหมณ์ใช้ทรัพย์สินจนหมดถึงขนาดต้องขายเรือน บุตรธิดา ภรรยา แต่พราหมณ์ก็ยังรักษาศีลห้าอยู่เสมอ เมื่อเวลาผ่านไปหนูเผือกคิดถึงพราหมณ์จึงไปเยี่ยมที่เรือนแต่ไม่พบใครเลย จึงออกตามหาและพบว่า พราหมณ์เป็นขอทานนอนอยู่ใต้รถคร่ำคร่าคันหนึ่ง หนูเผือกให้พราหมณ์นำตนไปขาย พราหมณ์นำหนูเผือกไปขายกับกษัตริย์ ทำให้พราหมณ์ร่ำรวยดังก่อน หนูเผือกก็แสดงธรรมสอนกษัตริย์และมหาชนทำให้เกิดธรรมแก่ทุกคน มหาชนจึงพากันเรียกหนูเผือกว่าธรรมเสตบัตถิต ต่อมาธรรมเสตบัตถิตบังคมลากษัตริย์ไปอยู่ป่าหิมวันต์ ท้าวสักกะเทวราชแปลงเป็นพราหมณ์มาหาธรรมเสตบัตถิตเพื่อขอเนื้อมาเป็นอาหาร ธรรมเสตบัตถิตตอบตกลงแล้วกระโดดลงไปในกองไฟ ทันใดนั้นก็เกิดคอกบัวใหญ่ขึ้นมารับ ท้าวสักกะเทวราชจึงถือคอกบัวที่รองรับธรรมเสตบัตถิตแล้วเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แล้วขอให้ธรรมเสตบัตถิตแสดงธรรม เมื่อแสดงธรรมเสร็จก็อำลาท้าวสักกะเทวราชกลับไปยังที่ของตน แล้วรักษาศีลห้าอยู่ตลอดจนสิ้นอายุแล้วไปเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๓๑

บุปผชาดก

พระเจ้าปัสเสนทิโกศลทรงตรัสถามพระพุทธเจ้าว่า เมื่อทำบุญถวายเทียน ดอกไม้ แล้วจะได้อะไร พระองค์จึงนำอดีตนิทานมาประทานธรรมเทศนาคือ ครั้งหนึ่งพระเจ้าวิชัยราชทรงเลื่อมใสในพระเถระเจ้า ทรงสงวนน้ำแล้วบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ จากนั้นก็ตั้งจิตเลื่อมใสมอบกายถวายชีวิตอยู่ในโอวาทของพระเถระเจ้า พระเถระเจ้าสั่งสอนให้ประพฤติธรรม ทำความดีแก่พ่อ แม่ ญาติพี่น้องทั้งหลาย รวมทั้งเพื่อนและอำมาตย์ในแคว้นแคว้นและชนบท ถ้าประพฤติสิ่งเหล่านี้แล้วจะไปเกิดในสวรรค์ เมื่อได้ฟังก็ทรงพระปิติโสมนัส เสวยราชสมบัติอยู่สุขสำราญ เมื่อสิ้นพระชนมายุก็ได้ไปเกิดในวิมานทอง ต่อมาได้จุติจากเทวโลกลงมาเป็น โอรสกษัตริย์มีชื่อว่าบุปผกุมาร เมื่อเจริญวัยทรงรอบรู้ศิลปศาสตร์ ภายหลังได้ครองราชย์และแต่งงานกับนางนารีรัตน์ ทรงรักษาศีลห้าและสอน

หลักธรรมให้แก่ชนทั้งหลาย เมื่อสวรรคตก็ได้ไปเกิดในเทวโลก เมื่อพระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้ฟัง พระพุทธคำรัสทีมีน้ำพระทัยผ่องใสจึงนิมนต์พระเถระเจ้าให้เข้าไปยังปราสาทของพระองค์แล้วก็บูชา ด้วยความเลื่อมใส

เรื่องที่ ๓๒

พาราณสีราชชาดก

ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหญิงคนหนึ่งมีจิตใจมั่นคงต่อสามีมาก วันหนึ่งหญิง คนนี้ได้ทำบุญถวายบิณฑบาตแก่ภิกษุสงฆ์แล้วภาวนาว่าไม่ว่าข้าพเจ้าจะเกิดเป็นใคร ที่แห่งใด ชาติไหนก็ตาม ขออย่าได้เกิดเป็นผู้หญิงอีกเลยและขอให้สามีของข้าพเจ้าเกิดเป็นพี่ชายที่มีความรักสนิทสนมกัน ถ้าหากข้าพเจ้าทั้งสองคนไปเกิดเป็นสัตว์เครื่องจானก็ขอให้ร่างกายของข้าพเจ้าทั้งสองติดกัน แต่ขอให้ศีรษะแยกเป็นสองศีรษะ เมื่อสามีภรรยาคู่นี้ตายก็ได้ไปเกิดเป็นกุมารในตระกูลเศรษฐี ในตระกูลพราหมณ์ และในตระกูลชัฏติยะ กุมารทั้งสองเมื่อคลอดออกมาก็เหมือนลูกแฝด ทั้งสองมีความรักใคร่กลมเกลียวกันดี ในชาติต่อมาก็ได้มาเกิดเป็นหงส์ทองอาศัยอยู่ในสระปทุม หงส์ทองนั้นมีร่างกายติดกันแต่ศีรษะแยกเป็นสองศีรษะ หงส์ทั้งสองตัวรักใคร่กันมากไม่เคยทะเลาะกันเลย อยู่มาวันหนึ่งนายพรานได้ไปเห็นหงส์ทองเข้าก็เกิดความอัศจรรย์ก็เลยไปกราบทูลพระเจ้าพาราณสี ให้ทราบ เมื่อพระเจ้าพาราณสีได้ฟังก็ให้นายพรานไปจับหงส์ทองมาแลกรางวัล นายพรานสามารถจับหงส์ทองได้ด้วยกลอุบายแล้วนำมาถวายแก่พระเจ้าพาราณสี พระองค์ดีใจมากและให้รางวัลแก่นายพราน เมื่อเอาหงส์ทองไปให้พระมเหสีอุ้ม ศีรษะของหงส์ทองก็เปล่งรัศมีออกมาเหมือนทองคำ และเปล่งเสียงออกมาอย่างไพเราะ พระมเหสีพอใจมากและนำหงส์ทองไปไว้ในกรงทองมีข้าวดอก และน้ำผึ้งไว้ให้หงส์ทองกินทุกวัน ต่อมาพระมเหสีได้กราบทูลพระสวามีว่าอยากจะพรากรหงส์ทองที่ติดกันออกและนำตัวหนึ่ง ไปเลี้ยงไว้ในอุทยานและอีกตัวหนึ่งเลี้ยงไว้ที่สวนสัตว์เพื่อดูเล่น พระเจ้าพาราณสีเห็นด้วยจึงสั่งว่าใครสามารถแยกหงส์ทองออกจากกันได้จะให้รางวัลอย่างงาม อำมาตย์คนหนึ่งรับอาสาแยกหงส์ทองออกจากกัน ในที่สุดอำมาตย์ก็สามารถทำให้หงส์ทองนี้แตกออกกันและแยกออกจากกันได้โดยใช้กลอุบาย แล้วนำหงส์ทองที่พรากรจากกัน ไปถวายพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าพาราณสีตามถึงกลอุบาย อำมาตย์บอกว่าตนได้ใช้กลอุบายให้หงส์ทองทะเลาะกันไม่เชื่อใจกันจนทำให้ร่างกายของหงส์ทองแยกออกจากกัน พระเจ้าพาราณสีได้ยินดีนั้นก็พูดว่าคนเราเมื่อจะแตกกันนั้นมีหลายประเภท บางพวกแตกกัน โดยการใส่ร้ายป้ายสีและบางพวกแตกกัน โดยการขุ่นเคืองใจกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่จะทำให้เกิดความสูญเสียอย่างรุนแรงตามมาภายหลัง ตั้งแต่นั้นมาพระราชาก็ให้จับคนที่ชอบยุแหย่ให้ทะเลาะกันและขับไล่ออกจากพระนคร ประชาชนจึงปรองดองกันดี พระองค์ตั้งใจบำเพ็ญกุศลบารมีมาโดยตลอดพระชนมายุ

เรื่องที่ ๓๓

พรหมโฆสราชาดก

ณ เมืองกุสุมพบุรี มีกษัตริย์พระนามว่าพรหมโฆส พระมเหสีพระนามว่าสุนันทาเทวี พระเจ้าพรหมโฆสทรงอุปฐากภิกษุและดูแลประชาชนเป็นอย่างดี ท้าวโกสีย์ต้องการลงใจพระเจ้าพรหมโฆสที่ทรงครองราชสมบัติอย่างเป็นธรรม จึงสั่งให้พระมาตลีแปลงกายเป็นสุนัข ส่วนท้าวโกสีย์แปลงเป็นคนเลี้ยงสุนัข พระมาตลีบันลือเสียงคังค้องกังวานจนแผ่นดินไหว ประชาชนตกใจพากันวิ่งหนีไปซ่อนตามที่ต่าง ๆ พระเจ้าพรหมโฆสตรัสถามท้าวโกสีย์ว่าเสียงอะไร ท้าวโกสีย์ตอบว่าสุนัขของตนหิวจึงร้องเสียงคังค้องและขอข้าวสุกให้แก่สุนัข พระเจ้าพรหมโฆสให้นำข้าวสุกไปให้สุนัขกินจนข้าวหมดทั้งเมือง สุนัขก็ยังไม่อิ่ม ท้าวโกสีย์จึงขอให้พระเจ้าพรหมโฆสประทานคนอธรรมให้สุนัขกิน หลังจากนั้นพระมาตลีก็แปลงกายเป็นสุริยเทวบุตร มีหมู่เทวดาเป็นบริวาร ส่วนท้าวโกสีย์ได้แสดงวิมานพินหนึ่งซึ่งมีนางอัปสรบรรเลงดนตรีอยู่วิมานละพัน และแสดงให้เห็นสมบัติต่างๆ แล้วทูลว่าถ้าพระเจ้าพรหมโฆสปรารถนาทิพยสมบัติให้ทำตามคำของท้าวโกสีย์ จากนั้นท้าวโกสีย์ก็ยกตัวอย่างความประพฤติกึ่งดีงามอยู่ในศีลในธรรม พร้อมทั้งให้โอวาทว่าให้รักษาศีล ๕ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แล้วเสด็จกลับไปยังวิมานของตน หลังจากนั้นพระเจ้าพรหมโฆสก็รักษาศีล ให้ทาน สั่งสอนปวงชน และครองราชสมบัติโดยธรรมตลอดพระชนมายุ

เรื่องที่ ๓๔

เทวรุกขมารชาดก

ณ เมืองปุรินทนคร มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้าปุรินท ในเมืองมีชายคนหนึ่งชื่อว่าเทวรุกขกุมารเป็นคนยากจนมีอาชีพเกี่ยวหญ้าหาฟืนขาย เทวรุกขกุมารรักษาศีลอยู่เสมอ วันหนึ่งเทวรุกขกุมารพบพระรูปหนึ่งนั่งสมาธิอยู่ใต้ต้นรัง ก็เก็บดอกไม้ไปบูชา เปลื้องผ้าห่มเป็นพัด คอยปิดกวาด และหาผ้ามาทำธงบูชา พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐาน ขณะนั้นมีหญิงหม้ายผู้รักษาศีลอยู่เสมอผ่านมาเห็นพระใต้ต้นไม้ นางจึงฉีกผ้าโพกศีรษะถวายบูชาพระ ด้วยอานุภาพบุญกุศลที่ทั้งสองทำร่วมกันทำให้พิภพของท้าวสักกเทวราชร้อน ท้าวสักกเทวราชจึงให้พระวิษณุกรรมสร้างประสาทและเนรมิตสมบัติรวมถึงบริวารให้แก่เทวรุกขกุมารและหญิงหม้าย พระเจ้าปุรินทรู้ว่าวของเทวรุกขกุมารก็อิจฉาจึงยกทัพไปรบแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรเทวรุกขกุมารได้ เทวรุกขกุมารได้แสดงธรรมให้พระเจ้าปุรินทฟัง จนพระเจ้าปุรินทเกิดความเลื่อมใส จากนั้นเทวรุกขกุมารก็ได้แสดงธรรมสั่งสอนประชาชนเรื่อยมา เมื่อสิ้นอายุขัยก็ได้ไปเกิดในสวรรค์

เรื่องที่ ๓๕

สลดชาดก

มีกาคัวหนึ่งมาในถิ่นที่อยู่ของหนอนตัวใหญ่ หนอนดีใจ แต่กาคัวต้องการกินหนอนเป็นอาหาร หนอนจึงทำให้กาคัวตอบคำถาม ๔ ข้อ ถ้าตอบได้หนอนจะให้กาคัวกินเป็นอาหาร คำถามข้อที่ ๑ ถามว่า ธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ได้แก่สิ่งใดบ้าง คำถามข้อที่ ๒ ถามว่า ธรรมชาติที่รวดเร็วกว่าสิ่งใดบ้าง คำถามข้อที่ ๓ ถามว่า ธรรมชาติที่คมแหลมได้แก่สิ่งใดบ้าง คำถามข้อที่ ๔ ถามว่า สภาพที่มีกำลังยิ่งใหญ่มากกว่าสิ่งใดบ้าง กาคัวไม่สามารถตอบคำถามได้ หนอนบอกว่าผู้ที่ตอบคำถามได้มีแต่พระพุทธเจ้าเท่านั้น หนอนจึงบอกให้กาคัวไปนำเอาวัลย์มาพันที่ตัวหนอนเพื่อพากันบินไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาครั้งนี้ ปัญหาข้อที่ ๑ ธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่คือพระโลกุตรธรรมเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่มากกว่าสิ่งอื่น ปัญหาข้อที่ ๒ ที่ว่าธรรมชาตินั้นรวดเร็วกว่าสิ่งใดบ้าง การแล่นไปแล่นมาเกิดและดับรวดเร็วกว่าเสมอ ปัญหาข้อที่ ๓ ธรรมชาติที่แหลมคมคือค้อนซึ่งอาจจะซึมซาบเข้าไปทุกสิ่งทั้งปวงได้ ปัญหาข้อที่ ๔ สภาพที่มีกำลังคือพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำลังยิ่งหาผู้เสมอมิได้ กาคัวและหนอนจึงกล่าวสาธุ หนอนถามกาคัวว่าอยากจะกินคนอยู่หรือไม่ กาคัวตอบว่าไม่ต้องการกินหนอนแล้ว แต่จะกินอาหารที่ควรกิน จะไม่กินอาหารที่ไม่ควรกิน ในที่สุดหนอนก็รอดตายเพราะอาศัยปัญญาของตน

เรื่องที่ ๓๖

สิทธิสารชาดก

ในอดีตกาลมีพระราชานามว่าพรหมทัตเป็นเจ้าเมืองพาราณสี มีมเหสีพระนามว่าวิมลาราชเทวี มีพระโอรสพระนามว่าสิทธิสาร มีเศรษฐีผู้หนึ่งนามว่าอนนชัช มีภรรยาชื่อว่าสุนทรี และบุตรชายนามว่าบุญसार พระสิทธิสารและบุญसारเป็นสหายกันทั้งสองมีปัญหาดีและกล้าหาญ แต่ชอบรังแกเด็กอื่น พ่อแม่ของเด็กได้กราบทูลแก่พระราชานามว่าพรหมทัต พระราชานจึงขับไล่ทั้งสองออกจากพระนคร เมื่อทั้งสองออกจากพระนครเดินไปถึงต้นไทรต้นหนึ่งมีเทพดาสิงอยู่ เทพดามองว่าทั้งสองมีบุญจึงกระซิบว่าเมื่อเดินไปข้างหน้าจะเห็นสุวรรณมฤคให้ฆ่า ผู้ใดกินคาวาจะเป็นพระราชจักรพรรดิ ผู้ใดกินคาวาซ่ายแก้วเจ็ดประการจะร่วงจากปาก เมื่อฆ่าสุวรรณมฤคได้ พระสิทธิสารกินคาวา บุญसारกินคาวาซ่าย หลังจากกินเสร็จก็เดินทางต่อ เมื่อเดินมาถึงต้นไทรอีกต้นเทพดาที่สิงอยู่จึงได้บอกทั้งสองว่าเมื่อเดินไปจะพบสีมาหินให้นำเอาดอกประทุมไปขอมมาและจะมีสองทาง ทางหนึ่งไปเมืองมิลิลาและอีกทางหนึ่งไปเมืองกุสมถบุรี เมื่อทั้งสองนำดอกประทุมไปขอมมา พระสิทธิสารไปเมืองมิลิลา เมื่อไปถึงพระมหากษัตริย์เมืองมิลิลาได้สวรรคตพระสิทธิสารจึงได้ครองเมืองมิลิลาเป็นพระราชจักรพรรดิโดยธรรมตามคำของปุโรหิต ส่วนบุญसारเมื่อถึงเมืองกุสมถบุรี

ได้พักที่ศาลาแห่งหนึ่ง พระราชธิดาองค์หนึ่งได้ทอดพระเนตรเห็นบุญसारให้นึกรักใคร่และเมื่อบุญสารยิ้มแย้มรับทาสีอยู่แก้วเจ็ดประการก็วิ่งออกจากปากเมือทาสีเห็นก็ได้นำไปเล่าให้พระราชธิดาฟัง พระราชธิดาก็นำไปทูลให้พระราชบิดา พระราชบิดาจึงยกพระราชธิดาให้เป็นภรรยา ต่อมาพระราชบิดาอยากได้แก้วเจ็ดประการและสิ่งต่าง ๆ จากบุญสาร แต่บุญสารก็มีเทวดาคอยช่วยเพราะบุญสารเป็นคนดี สุดท้ายบุญสารได้ผลไม้จากเทวดาที่กินแล้วจะเป็นไปตามที่เทวดาบอก พระราชาอยากได้ บุญสารจึงให้มหาชนชาวพระนครและพระราชากินผลไม้กึ่งด้านตะวันตกจนกลายเป็นเพศวานรไปหมดสิ้น บุญสารได้ทิ้งกุสมถนครแล้วนำพระชายามาอาศัยพระราชจักรพรรดิแล้วทูลความแต่ต้นให้ทรงทราบทุกประการ เมื่อพระราชจักรพรรดิสิ้นพระชนมายุ บุญสารก็ได้เป็นพระราชจักรพรรดิครองราชสมบัติโดยธรรมต่อมา

เรื่องที่ ๓๗

นรชิวะกฐินทานชาดก

ในคราวหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้เกิดในสกุลคนเจ็ดใจเป็นผู้เลี้ยงมารดาอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในหมู่บ้านแห่งนี้มีสกุลอยู่ ๕ สกุล คนใน ๕ สกุลนั้นมี ๕ คนเป็นสหายกัน คือ นายช่างทำรถ นายพรานเนื้อ นายพรานนก นายช่างกลบกลบ นายกฐุมพิน นายกฐุมพินเป็นผู้มีศรัทธาทำบุญอยู่เป็นนิจ คราวนั้นนรชิวะรับจ้างเฝ้าไร่ข้าวของนายกฐุมพินและได้แนะนำให้นายกฐุมพินทำทาน นายกฐุมพินเห็นด้วยจึงคิดจะถวายของมีค่าแก่พระบรมศาสดา นายกฐุมพินคิดจะถวายกฐินทานจึงได้ชักชวนเพื่อนทั้ง ๔ แต่มีเพียงนายช่างกลบกลบเพียงคนเดียวที่ร่วมทำบุญกุศลด้วย นายกฐุมพินจัดเครื่องกฐินและออกเดินทางพร้อมกับนรชิวะ นายช่างกลบกลบ และพุทธบริษัท เพื่อนำของไปถวายพระบรมศาสดาและได้รับพรกันถ้วนหน้า ต่อมานรชิวะได้ประกอบการค้าจนมั่งมีและได้ทำบุญทำทาน เมื่อสิ้นอายุแล้วก็ไปเกิดในคฤศินบุรี ฝ่ายนายกฐุมพินเมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดเป็นภูมิตเวดา ณ ป่าหิมพานต์ ฝ่ายนายช่างกลบกลบเมื่อสิ้นอายุก็ได้ไปเกิดในสกุลพานิช นายช่างรถไปเกิดเป็นเสือโคร่งอยู่ริมฝั่งน้ำคอกกินมนุษย์ที่ผ่านไปมา นายพรานเนื้อไปเกิดเป็นยักษ์อยู่ที่ต้นไทร นายพรานนกไปเกิดเป็นนกกระเรียน วันหนึ่งนายช่างกลบกลบที่เกิดในตระกูลพานิชต้องการไปดูสินค้าที่เมืองสุวรรณภูมิ เมื่อออกเดินทางผ่านเสือ เสือก็ไม่กัดด้วยบุญที่เคยเป็นสหายกันมาก่อน เมื่อเดินทางมาเจอยักษ์ ยักษ์ก็ไม่กินด้วยบุญที่เคยเป็นสหายกันมาก่อน เช่นเดียวกับนกกระเรียนที่บอกทางไปเมืองสุวรรณภูมิ เมื่อเดินทางมาถึงคันทมาทบรรพตก็มีภูมิตเวดาอันเป็นสหายเก่าอยู่ ภูมิตเวดาจึงได้ต้อนรับจับสุ่เลี้ยงอาหารเป็นอย่างดี จากนั้นได้จัดแก้วเจ็ดประการแล้วส่งพานิชไปยังเมืองพาราณสี ต่อมาพานิชได้แต่งงานกับลูกสาวเศรษฐีอยู่กินอย่างมีความสุข บรรดาพวกลูกเศรษฐีใจพาลอิจฉาจึงพากันใส่ร้ายพานิชว่าเป็นขโมยและนำไปปล่อยป่า พานิชได้พบกับภูมิตเวดาสหายเก่าและได้กึ่งไม้วิเศษที่กินเข้าไปแล้วรูป

งามและได้กิ่งไม้ที่เมื่อกินเข้าไปแล้วจะกลายเป็นลิง ภูมิเทวดาพาพานิชกลับบ้าน เหล่าลูกเศรษฐีสงสัยว่าทำไมพานิชมีรูปร่างงาม พานิชจึงเล่าให้ฟังว่าตนได้ของวิเศษจากป่ากินแล้วมีรูปร่างงาม เหล่าลูกเศรษฐีจึงขอกินบ้าง พานิชจึงแจกกิ่งไม้ให้กิน เมื่อกินเข้าไปลูกเศรษฐีเหล่านั้นได้กลายเป็นลิงและถูกนำไปปล่อยป่า พานิชจึงได้อยู่กินกับภรรยาของตนอย่างมีความสุขสืบมา

เรื่องที่ ๓๘

อติเทวราชชาดก

เมื่อครั้งพุทธกาล พระนารทภิกขุและบรรดาเครือญาติได้ถวายผ้ากฐินแก่พระภิกขุสงฆ์ เหล่าภิกษุพูดถึงการที่พระนารทภิกขุถวายผ้ากฐินทาน พระพุทธองค์เล่าเรื่องในอดีตว่า มีพระโกณฑัญญะได้อุบัติในเมืองรัมมวดี ทรงบำเพ็ญมหาปธานวิริยะอยู่ ๑๐ เดือน ก็ได้ตรัสรู้พระสัมพันธัญญาณ เมื่อพระเจ้าวิจิตรราชได้ทราบข่าวพระโกณฑัญญะเสด็จมาพระนครของพระองค์ก็เสด็จออกไปต้อนรับให้เข้าสู่พระราชนิเวศน์ ทรงถวายมหาทานอันเลิศต่าง ๆ พระโกณฑัญญะและเหล่าพระภิกษุสงฆ์จึงจำพรรษาในพระราชอุทยานนั้น พระเจ้าวิจิตรราชก็ทรงถวายมหาทานมิได้ขาด พระเจ้าวิจิตรราชมีพระราชประสงค์จะบริจาคมหาทานอันยิ่งใหญ่ จึงให้ประดับพระนครด้วยเครื่องอลังการวิจิตรต่าง ๆ เมื่อเวลารุ่งเช้าพระเจ้าวิจิตรราชก็ทรงแต่งพระองค์ด้วยเครื่องอลังการ ทรงวางคู่มือลงในสมุกทองคำแล้วทูลสมุกด้วยพระเศียรของพระองค์ แล้วให้ราชบริพารเป็นอันมากถือเอาคู่มือทั้งหลายคนละคู่ พร้อมเครื่องบูชาสักการะคนละตำรับ เพื่อถวายคู่มือกฐินทาน แล้วทรงอธิษฐานว่าขอให้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ครั้นจบคำอธิษฐาน พระโกณฑัญญะก็ทรงทราบด้วยพุทธจักขุญาณปริชาว่าความปรารถนาจักสำเร็จตามความประสงค์ จึงทรงพยากรณ์ว่าพระเจ้าวิจิตรราชจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโคดมพระพุทธเจ้า โคดมพระพุทธเจ้านั้นจะเป็นฆราวาสอยู่ ๒๕ ปี ทรงกระทำมหาปธานทุกขกิริยาอยู่ ๖ ปี ก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชา ๖ เดือน ๖ พระเจ้าวิจิตรราชได้ฟังก็มีพระหฤทัยเต็มไปด้วยปีติโสมนัส พระองค์เสวยราชสมบัติตลอดพระชนมายุ ครั้นสิ้นพระชนมายุก็ไปบังเกิดในเทวโลกด้วยอานิสงส์ผลแห่งการบริจาคทาน ครั้นสิ้นพระชนมายุก็มาบังเกิดในมหานครชื่อว่ากุสาวดี ทรงพระนามว่าพระเจ้าอติเทวราช พระเจ้าอติเทวราชได้พระราชทานทรัพย์ทั้งปวงให้แก่มหาชน แล้วทรงสั่งสอนให้ทำบุญมีบริจาคทาน รักษาศีล เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าบุคคลผู้ใดละเสียซึ่งความตระหนี่ มีใจเลื่อมใสศรัทธาฟังบริจาคทาน โดยการอันควรในพระอริยทั้งหลาย ครั้นตายกผู้บริจคนั้นเคลื่อนจากชีวิตเป็นมนุษย์แล้วย่อมไปบังเกิดในโลกสวรรค์

เรื่องที่ ๓๕

ปาจิตตกุมารชาดก

พระโพธิสัตว์ทรงแสดงธรรมเทศนาแก่ภิกษุทั้งหลายเป็นธรรมชาดกว่า ในกาลก่อนนั้นมีพระราชองค์หนึ่งพระนามว่าธรรมราชา มีพระมเหสีทรงพระนามว่าสุวรรณเทวี มีโอรสชื่อว่า ปาจิตตกุมาร เมื่อปาจิตตกุมารมีพระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระเจ้าธรรมราชาก็หาพระธิดาจากเมืองต่าง ๆ มาให้ปาจิตตกุมารเลือก แต่ว่าปาจิตตกุมารไม่ถูกใจจึงขออนุญาตบิดาว่าจะไปหาคู่เอง บิดาอนุญาตแล้วให้โหราจารย์บอกทิศทางและลักษณะของหญิงที่จะมาเป็นคู่ ปาจิตตกุมารออกเดินทางได้พบหญิงที่เป็นคู่บุญ หากแต่นางยังอยู่ในท้องของผู้เป็นมารดา ปาจิตตกุมารได้ช่วยมารดาของหญิงที่จะมาเป็นคู่จนนางเกิดและได้ชื่อว่าอรพิมภ์ เมื่อนางอายุ ๑๖ ปีจึงได้เป็นภรรยาของปาจิตตกุมาร วันหนึ่งปาจิตตกุมารคิดถึงบิดามารดาจึงได้ลางนางอรพิมภ์กลับไปยังบ้านเมืองตนแล้วจึงจะกลับมารับนางอรพิมภ์ไปอยู่ด้วย ในระหว่างที่ปาจิตตกุมารไม่อยู่นางอรพิมภ์ถูกพรหมทัตกุมารบุตรของพระเจ้าพาราณสีลอบไป พรหมทัตกุมารไม่สามารถเข้าใกล้และข่มเหงนางได้เพราะบุญบารมีของนางอรพิมภ์ เมื่อปาจิตตกุมารกลับมาจึงทราบข่าวพรหมทัตกุมารลอบภรรยาของตนไป จึงไปหานางที่หน้าพระลาน นางอรพิมภ์เห็นสามีมาจึงมอมเหล้าพรหมทัตกุมารแล้วตัดคอสิ้นชีวิต นางอรพิมภ์หนีออกมาพบปาจิตตกุมารแต่ไม่รู้จะหนีไปทางไหน ท้าวสักกเทวราชผู้อยู่บนสวรรค์จึงแปลงกายเป็นอัครราชพาทั้งสองหนีไปได้ขึ้นไทร เมื่อทั้งสองหลับได้ขึ้นไทรก็มีพรานมาฆ่าปาจิตตกุมารแล้วพานางไป แต่นางอรพิมภ์สามารถฆ่านายพรานได้และกลับมาช่วยเหลือสามีคนที่ถูกฆ่าตายด้วยยาวิเศษที่ท้าวสักกเทวราชนำมาให้ เมื่อปาจิตตกุมารฟื้นทั้งสองก็พากันเดินทางไปพบแม่น้ำกว้าง บังเอิญมีเณรพายเรือผ่านมาจึงขอให้ไปส่ง เณรพาไปส่งได้ที่ละคนเพราะเรือเล็ก เณรส่งปาจิตตกุมารก่อนแล้วพายกลับมารับนางอรพิมภ์แล้วกลับพานางอรพิมภ์ไปด้วย นางอรพิมภ์คิดอุบายให้เณรไปเก็บผลมะเดื่อบนฝั่งแล้วพายเรือหนี นางอรพิมภ์ขอพรให้กลายเป็นผู้ชาย เมื่อเดินทางมาถึงเมืองจำปาจนครได้ใช้ยาวิเศษรักษาพระธิดาที่ตายให้ฟื้นและได้บวชอยู่ที่เมืองนั้น โดยให้ช่างสร้างศาลาไว้หนึ่งหลัง ภายในศาลาวาดรูปเรื่องราวของนางกับปาจิตตกุมาร วันหนึ่งปาจิตตกุมารเดินทางมาถึงศาลา เมื่อพิจารณาดูรูปวาดเหล่านั้นก็รู้ทันทีว่านางอรพิมภ์ต้องอยู่ที่นี้ จึงสืบหาจนพบแต่พบในรูปลักษณะของเพศชาย นางอรพิมภ์เล่าเรื่องที่ผ่านมาและขอพรให้กลับมาเป็นหญิงดังเดิม ทั้งสองพากันกลับเมืองและดำรงในสิริราชสมบัติสืบกาลนาน

เรื่องที่ ๔๐

สรรพสิทธิขาด

ในอดีตกาลมีพระมหากษัตริย์พระนามว่าอุสกราช พระราชเทวีพระนามว่ากุสุมา พระราชธิดาองค์หนึ่งพระนามว่าสุวรรณ โสภา พระราชธิดามีพระรูปโฉมงดงาม พระราชาทั้งหลายในสกลชมพูทวีปได้ทรงทราบข่าวจึงรับสั่งให้ราชบุรุษจัดแจงเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าอุสกราช เพื่อจะขอทูลรับพระราชทานพระราชธิดาของพระองค์ พระเจ้าอุสกราชจึงจัดให้พระราชาทั้งหลายไปพுகกับพระราชธิดาในราตรีเดียวกัน ครั้นตกลงกันแล้วก็ผลัดกันขึ้นไปยังปราสาทของพระราชธิดา แต่พระราชธิดาก็ไม่ได้กล่าวถ้อยคำอันใดกับพระราชาทุกพระองค์ พระราชาทั้งหลายจึงทูลลากลับเมืองของตน พระเจ้าอุสกราชทรงคืนเครื่องราชบรรณาการให้กับพระราชาตามลำดับ ในกาลครั้งนั้นมีพระราชาพระนามว่าวิชัยราช อัครมเหสีพระนามว่าอุบลเทวี พระราชโอรสพระนามว่าพระสรรพสิทธิราชกุมาร พระเจ้าวิชัยราชปรารภนาให้พระสรรพสิทธิราชกุมาร ไปศึกษาศิลปวิทยาในสำนักของทิสปาโมกข์ ณ เมืองคักกิสลา พระสรรพสิทธิราชกุมารได้ศึกษาวิชาที่น่าดวงจิตออกมาแล้วเอาจกลับเข้าไปไว้อย่างเดิมได้อีก เมื่อเรียนสำเร็จจึงลากลับไปยังพระนคร ต่อมาพระสรรพสิทธิราชกุมารได้ทราบเรื่องของพระราชธิดาสุวรรณ โสภา จึงเสด็จออกจากเมืองพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าอุสกราช ครั้นราตรีพระสรรพสิทธิราชกุมารใช้วิชาที่ศึกษามาทำให้พระราชธิดาทรงศรัทธากับพระองค์ พระเจ้าอุสกราชจึงจัดการอภิเษกสมรสให้พระสรรพสิทธิราชกุมารและพระสุวรรณ โสภา

เรื่องที่ ๔๑

สังขปัดตขาด

ในอดีตมีพระราชาชื่อว่าพระเจ้ายสราช ครองราชสมบัติโดยธรรม ณ เมืองโปตนบุรี มีข้าราชการบริพารมากมาย มีพระมเหสีชื่อว่าพระสุดคกิตติราชเทวี ขณะนั้นมีพระราชาชื่อว่าอังกรมหาราช ครองเมืองโกลมานทวีป มีพระอัครมเหสีชื่อว่าอังครเสนา พระเจ้ายสราชและพระเจ้าอังกรมหาราชเป็นทองแผ่นเดียวกัน เพราะพระสุดคกิตติราชเทวีเป็นหลานของพระเจ้าอังกรมหาราช ต่อมาพระโพธิสัตว์ได้ลงมาเกิดเป็น โอรสของพระเจ้ายสราชและพระสุดคกิตติราชเทวี พระเจ้ายสราชเห็นท่าของพระโอรสมีลักษณะเหมือนรูปสังข์จึงตั้งชื่อว่าสังขปัดตกุมาร พระสังขปัดตกุมารเป็นผู้ที่ชอบทำทาน ส่วนพระเจ้าอังกรมหาราชมีลูกสาวชื่อว่ารัตนวดี พระนางรัตนวดีเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตางดงามยิ่งนักจึงเป็นที่โปรดปรานของผู้เป็นพ่อยิ่งนัก พระเจ้าอังวะได้ให้ช่างวาดรูปของพระธิดาลงในแผ่นทองคำ แล้วให้ทำแหวนสองวงประดับด้วยแก้วอินทนิลเขียนชื่อของพระสังขปัดตกุมาร พร้อมทั้งพระประสงค์ที่จะถวายพระธิดาและราชสมบัติ แล้วให้ราชทูตนำไปให้พระเจ้ายสราช พระ

เจ้าสรราชพอใจมากจึงได้วาดภาพของโอรสส่งไปให้พระเจ้าอังกรมหาราช ต่อมาพระเจ้าสรราชได้ส่งพระสังขปิตตกุมารไปหาพระเจ้าอังกรมหาราช แต่ระหว่างการเดินทางในมหาสมุทร เรือก็ได้แตกออกจากกันจมลงไปในมหาสมุทร แต่ด้วยบุญญาบารมีและความเฉลียวฉลาดของพระสังขปิตตกุมารทำให้รอดจากความตายมาได้ เมื่อพระนางรัตนวดีได้ทราบข่าวก็เสียใจมาก ตั้งแต่นั้นมาพระนางรัตนวดีก็ทรงบำเพ็ญทาน รักษาศีลห้า บำรุงซ่อมแซมอุโบสถเพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับพระสังขปิตตกุมาร ส่วนพระสังขปิตตกุมารได้รับอุปสรรคมากมายในระหว่างการเดินทาง ต่อมาพระสังขปิตตกุมารได้เข้าไปในพระนครพร้อมกับพราหมณ์คนหนึ่ง แต่พราหมณ์ผู้นั้นหวังจะเอาแหวนของพระสังขปิตตกุมาร จึงคิดอุบายจะควักลูกตาในขณะที่พระสังขปิตตกุมารนอนหลับ เพื่อเอาแหวนแล้วหลบหนีไป แต่พราหมณ์ก็ไม่สามารถทำอะไรพระสังขปิตตกุมารได้ พระสังขปิตตกุมารสั่งสอนพราหมณ์ผู้นั้น ต่อมาพระองค์ได้เข้าไปในเมืองโลมานทวีป และได้พบกับพระนางรัตนวดี พระเจ้าอังกรมหาราชทรงอภิเษกสมรสให้พระสังขปิตตกุมารและพระนางรัตนวดี พระสังขปิตตกุมารครองราชสมบัติด้วยความเป็นธรรมและบำเพ็ญกุศลโดยตลอด

เรื่องที่ ๔๒

จันทเสนชาดก

มีพระราชองค์หนึ่งพระนามว่าพรหมทัต เสวยสิริราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี มีความศรัทธาในศีลธรรม ในขณะนั้นพระโพธิสัตว์เป็นคณายกจน พระโพธิสัตว์กับภรรยาเข้าไปในป่าเห็นพระพุทธรูปที่ชำรุดก็อยากจะซ่อมแซมแต่ไม่มีเงิน จึงใช้ดินเหนียวแทนทอง ภรรยาเสนอให้นำคนไปขายเพื่อนำเงินมาซ่อมแซมพระพุทธรูป ภายหลังพระโพธิสัตว์กับภรรยาก็ได้กลับมาอยู่ด้วยกัน เมื่ออายุมากก็มีเทวดามารับตัวไปอยู่ในสวรรค์ ต่อมาได้มาเกิดเป็นโอรสของพระเจ้าพรหมทัต ตอนเกิดมีสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นคือพระจันทร์และพระอาทิตย์ตกลงพร้อมกันจึงได้นำว่าจันทเสนกุมาร เมื่อโตขึ้นมีรูปร่าง พระราชาจึงให้เมืองต่าง ๆ ส่งธิดามาให้เลือก แต่จันทเสนกุมารไม่ถูกใจจึงขอไปหากู่เอง พอไปถึงเมืองสากถนครก็เห็นพระธิดา ๑ องค์ แต่ไม่ถูกใจเพราะวัน ๆ เอาแต่เล่นน้ำ พอเดินทางไปถึงเอกลาภูมิก็เห็นพระธิดา ๕ องค์ แต่ก็ไม่ถูกใจเพราะเล่นอยู่ในป่าส่งเสียงดัง เมื่อถึงอัปบังคนคร พระราชามีพระธิดา ๑ องค์ ชื่อว่าอุบลวาเทวี เป็นหญิงที่สวยงาม พอนางอายุได้ ๑๖ ปี พระราชาจึงสร้างปราสาท ๗ ชั้น ให้มีบริวารมากมาย ต่อมาพระราชาสั่งให้สร้างรูปนกยูงไว้บนยอดปราสาทหากชายใดยิงรูปนกยูงตกลงจากยอดปราสาทได้จะยกลูกสาวให้ โอรสของกษัตริย์เมืองต่าง ๆ มาลองยิงก็ไม่สำเร็จ จันทเสนกุมารทราบข่าวจึงลองไปยังดูและสามารถยิงรูปนกยูงตกลงจากยอดปราสาทได้ พระราชาจึงทำพิธีอภิเษกให้จันทเสนกุมารกับนางอุบลวาเทวี ต่อมาจันทเสนกุมารขอลากลับไปเยี่ยมพ่อแม่ ระหว่างเดินทางจันทเสนกุมารได้พบยักษ์ตนหนึ่ง ยักษ์ต้องการกิน

จันทเสนกุมารเป็นอาหาร จันทเสนกุมารให้สัญญาว่าเมื่อไปถึงเมืองพาราณสีแล้วจะกลับมาให้กินเป็นอาหาร เมื่อถึงเมืองพาราณสีจันทเสนกุมารได้ลาพระบิดาและพระมารดา ก่อนที่จะเดินทางกลับไปหาชกษัตริย์ตามสัญญา ชกษัตริย์เห็นว่าจันทเสนกุมารเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์จึงไม่กิน จันทเสนจึงพาชกษัตริย์ไปอยู่ที่เมืองคัวย เมื่อพระบิดาสวรรคต จันทเสนกุมารจึงครองราชสมบัติแทนด้วยความยุติธรรม ต่อมาเกิดศรัทธาในศาสนาจึงออกบวช

เรื่องที่ ๔๓

สุวรรณกัจฉปชาดก

ในอดีตกาลล่วงแล้วพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเต่าอยู่ในมหาสมุทร เต่านั้นมีกายสีทอง ตัวยาวใหญ่ขนาด ๒๐ วา มีนามว่าสุวรรณกัจฉป อาศัยอยู่ที่เชิงภูเขา ครั้งนั้นมีพานิชประมาณ ๕๐๐ คนเดินทางด้วยเรือสำเภาไปในมหาสมุทร สำเภาเมื่อแล่นไปได้ ๗ วันก็ถูกคลื่นใหญ่ทำให้ไม่สามารถแล่นต่อไปได้จะจมลงในมหาสมุทร พวกพานิชเห็นเช่นนั้นก็พากันบนบานเทวดาอารักษ์ต่าง ๆ เต่าโพธิสัตว์ได้ยินเสียงร้องก็ผุดขึ้นจากมหาสมุทร ด้วยความสงสารจึงให้พวกพานิชขึ้นหลังของตนและพาไปยังฝั่ง พอถึงฝั่งเต่าโพธิสัตว์เห็นพวกพานิชนอนหมดแรง เห็นทีถ้าไม่ช่วยพวกพานิชคงอดตาย จึงบอกพวกพานิชให้เล่าเนื้อของตนไปอย่างกิน พวกพานิชซึ่งในความเมตตาของเต่าต่างก็ร้องให้ไม่อยากทำเช่นนั้น เต่าโพธิสัตว์เห็นเช่นนั้นจึงอยากทำทานด้วยการสละชีวิตให้เป็นอาหารและกระดองก็สละเป็นเรือให้พวกพานิช เต่าโพธิสัตว์จึงอธิษฐานจิตต่อเทวดาว่าถ้าหากการให้ทานครั้งนี้จะทำให้ชาติหน้าได้สำเร็จเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ขอให้ตักจากเขากออกแตกตายเนื้อกระเด็นเป็นชิ้นส่วน แต่อย่าให้ส่วนกระดองหลังแตกเพื่อจะได้เป็นพาหนะพาพวกพานิชกลับไปได้ พอตั้งจิตเสร็จเต่าก็ทำตัวตักจากยอดภูเขาสำเร็จดังใจหมาย พวกพานิชเห็นเช่นนั้นก็พากันร่ำไห้และทำตามประสงค์ของเต่าทุกประการ ครั้งเมื่อพวกพานิชกลับไปถึงเมืองพาราณสีก็พากันพูดเล่าเรื่องของเต่าทอไปทั่วจนเรื่องถึงพระเจ้าพรหมทัตจึงสั่งให้สร้างสถานที่และประดิษฐานกระดองเต่าไว้ ณ เมืองพาราณสี เต่าพระโพธิสัตว์ตายไปก็กลับชาติมาเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เรื่องที่ ๔๔

ลิโสรชาดก

ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยราชเป็นพระราชบุตรนามว่าลิโสรราช ครองเมืองอนันตนคร มีอัครมเหสีพระนามว่าอนันตเทวี อยู่มาวันหนึ่งพระองค์ทรงพระสุบินนิมิตเห็นยอดปราสาทหักลงมา จึงเรียกพราหมณ์ให้มาทำนายพระสุบิน พราหมณ์ทำนายว่าพระเจ้าลิโสรราชจะมีเคราะห์กำหนดอีก ๗ วัน ให้บูชาพระเสาร์ พระเจ้าลิโสรราชไม่เชื่อคำของพราหมณ์ไม่ยอมที่จะกราบไหว้บูชาพระเสาร์

พอถึงวันที่ ๗ พระเสวর্তก็ลงมาทับลักขณาของพระองค์ พระเจ้าสิโสรราชก็เกิดพระทัยอันร้อนรุ่ม กระวนกระวายมีพระอาการคล้ายจะเป็นบ้าเที่ยวไล่ฟาดฟันทหารด้วยพระแสงขรรค์แล้วก็ควมม้า ออกจากพระนคร เมื่อพระองค์เดินจูงม้าไปถึงทุ่งข้าวสาธิตก็ได้พบชวานาคคนหนึ่งซึ่งเข้าใจผิดคิดว่า พระเจ้าสิโสรราชเป็นโจรจึงแทงพระองค์ด้วยปฏัก พอพระเจ้าสิโสรราชเดินทางมาถึงที่นาอีกแห่ง หนึ่งก็ถูกชวานาวังมาโบยตีด้วยค้ำหมอกเพราะคิดว่าต้องเป็นโจรมาขโมยเกี่ยวข้าว พระเจ้าสิโสรราชทรงทนทุกข์เวทนาจนมาถึงที่นาของอีกผู้หนึ่งก็ถูกเตะต่อยทุบตีเพราะคิดว่าเป็นขโมยอีก จนกระทั่งเดินทางไปพบภิกษุ และได้เล่าความเป็นไปให้พระภิกษุทั้งหลายฟัง พระภิกษุทั้งหลายก็ สงสารแล้วช่วยกันรักษาบาดแผลให้ เมื่อพระเจ้าสิโสรราชมีความสุขพระทัยขึ้นแล้วก็ขอบรรพชา แต่ด้วยยังไม่หมดเคราะห์กรรม ขณะนั้นมิชวบ้านโคหายไปได้เข้ามาต่อยตีพระองค์อีก หลังจาก เหตุการณ์นี้พระองค์ก็อำลาพระภิกษุทั้งหลายแล้วออกเดินทางไปพบเฒ่าชราสองผิวเมี้ยก็ถูกหาว่า เป็นขโมย พระองค์ทรงค้นค้นจนถึงเมืองจลนนคร ปลอมพระองค์เป็นขอทานเพื่อขออาหาร ฝ่ายพระราชการเมืองจลนนครทรงพระนามว่ากีนนุวัตตราช มีพระราชธิดาที่มีพระโสมงคงามนาม สุทัตตเทวี ด้วยทราบว่าจะไปธิดาของพระองค์จะได้คู่ครองเป็นชายจึงจับไถ่ นางออกจากพระนคร ครั้นพออยู่นอกพระนครนางสุทัตตราชธิดาก็บำเพ็ญทานกุศล วันหนึ่งก็พบกับวนิพกที่ไม่ได้หมอบ กราบตนก็เกิดความสงสัยจึงทดสอบต่าง ๆ นานาและคิดว่าบุรุษผู้นี้ไม่ใช่บุคคลดธรรมดาโดยแท้ จะต้องเป็นกษัตริย์ พอทราบความจริงทั้งสองพระองค์ก็อยู่ร่วมกันมีบุตรหนึ่งคน พระเจ้ากีนนุวัตตราชรู้เรื่องก็ทรงพิโรธสั่งให้สนมทั้งหลายหาทางฆ่าบุรุษนั้นเสีย วันหนึ่งนางสนมหาเรื่องใส่ร้าย พระเจ้า สิโสรราชสำเร็จ พระองค์จึงถูกจองจำไว้ในเรือนจำ พอถึงเวลาก็ได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากีนนุวัตตราช ฝ่ายพระเจ้ากีนนุวัต ได้ฟังคำพระเจ้าสิโสรราชก็รู้ว่าบุรุษผู้นี้เป็นคนฉลาดในถ้อยคำ รูปร่าง ผิวพรรณ หน้าตาถึงงามดี เมื่อพระเจ้ากีนนุวัตทราบความจริงก็กล่าวขอภัยแก่พระเจ้าสิโสรราชและ จัดงานอภิเษกให้กับธิดา ครั้นพอเหตุการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางดี พระเจ้าสิโสรราชก็เสด็จ กลับอนันตนครพร้อมกับนางสุทัตตเทวี ครั้นพอถึงเมืองพระเจ้าสิโสรราชเล่าถึงความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ที่ได้รับให้นางอนันตเทวีฟัง และแต่งตั้งให้นางอนันตเทวีเป็นมเหสีฝ่ายขวา นางสุทัตตเทวี เป็นมเหสีฝ่ายซ้าย อยู่กันด้วยความรักสมัคสมาน ให้สร้างโรงพยาบาลสำหรับบริจาคตาน ทรงตั้งอยู่ใน ทศพิชราชธรรม รักษาศีล ๕ ทรงสงเคราะห์อุปถัมภ์ชาวพระนครด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ ตลอดพระชนมายุ ครั้นสิ้นพระชนม์ก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์

เรื่องที่ ๔๕

วรรณชาติ

ในอดีตมีกษัตริย์ชื่อวงศาธิราช ครองเมืองภูพานคร มีพระมเหสีชื่อนางสุริยาราชเทวี มีโอรสสองคนชื่อวงสุริยามาศกุมารกับวรวงศากรมฯ ต่อมาพระมเหสีอีกคนชื่อนางกาไว มีบุตรชื่อนางไวทศกุมาร ไวยทศกุมารชอบชมหญิงชาวเมือง เมื่อมีคนไปร้องเรียน พระราชาโกรธมากจึงสั่งให้ไวทศกุมารไปเป็นทาสของโอรสทั้งสอง นางกาไวไม่พอใจจึงออกอุบายว่าโอรสทั้งสองทำไม่ดีกับตน พระราชาจึงให้นำตัวไปประหาร แต่พระมารดาของโอรสทั้งสองให้สินบนแก่เพชฌฆาตให้ปล่อยตัวไป ทั้งสองหนีออกนอกเมืองเดินทางไปพักใต้ต้นไม้บนต้นไม้มีไก่อสองตัวอาศัยอยู่ ไก่ทั้งสองตัวทะเลาะกันจนตายและตกลงมา โอรสทั้งสองจึงนำไก่มาขังกิน คนที่กินหัวใจไก่ขาว ส่วนคนนึ่งกินหัวใจไก่ดำ ไก่ทั้งสองตัวเป็นไก่พิเศษเชื่อว่าไก่ขาวกินแล้วจะได้เป็นกษัตริย์ ไก่ดำกินแล้วจะสามารถฆ่ายักษ์ได้ ต่อมากุมารทั้งสองเดินทางไปถึงเมืองอโยธยา นครเจ้าเมืองสวรรคตและไม่มีผู้สืบบัลลังก์ พวกอำมาตย์จึงหาคนสืบทอดและได้พระวงศ์สุริยามาศเป็นกษัตริย์ พระวงศ์สุริยามาศหาห้องชายไม่พบจึงสร้างศาลาและเขียนรูปภาพชีวิตของพระองค์แล้วให้บริจาคนแก่คนจนทุก ๗ วัน พระวรวงศ์ตามหาพี่ชายมาที่บ้านเศรษฐีจึงเข้าไปขอร้อง ลูกสาวเศรษฐีชื่อนางคารวิเกิดชอบพอกับพระวรวงศ์ ต่อมาเศรษฐีพาพระวรวงศ์ไปค้าขายที่ต่างเมือง เมื่อถึงเมืองปุณนครเศรษฐีนำพระวรวงศ์ไปถวายพระเจ้ากุศราธิราชเพื่อนำไปให้ยักษ์กิน แต่พระวรวงศ์ชนะยักษ์ในที่สุด พระเจ้ากุศราธิราชจึงเลี้ยงดูพระวรวงศ์อย่างดีและต่อมาได้ให้อภิเษกกับพระธิดาของพระองค์ชื่อนางมกุฎเทวี พร้อมทั้งนางคารวิด้วย พระวรวงศ์กับนางคารวิเดินทางไปหาพี่ชายและมีเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกัน พระวรวงศ์คิดว่านางคารวิตายแล้วจึงเดินทางไปจนถึงโรงทานของเมืองอโยธยาและได้พบกับพี่ชาย ต่อมาได้กลับไปรับนางมกุฎเทวีมาเฝ้าพี่ชาย ส่วนนางคารวิได้พบกับพราณป่า พราณป่าให้นางคารวิไปพักที่บ้าน เมียพราณชื่อว่ากุสา โกรธและริษยานึกว่านายพราณกับนางคารวิเป็นคู่เมียกัน เพราะตอนนั้นนางคารวิท้องแก่ใกล้คลอด ต่อมานางคารวิคลอดลูกชาย นางกุสาเอาทารกไปทิ้งไว้ใกล้โรงทาน พวกทหารนำทารกไปถวายพระวงศ์สุริยามาศกับพระวรวงศ์ พระวรวงศ์รู้ว่าเด็กคนนี้เป็นลูกของตนจึงคิดถึงนางคารวิและให้หาคนพาเรื่องราวไว้ที่ศาลา นางกุสาไล่ นางคารวิออกจากบ้าน นางคารวิเดินทางไปจนถึงศาลาเห็นภาพวาดเกี่ยวกับตนก็ร้องไห้ ทหารจึงไปทูลพระวรวงศ์ ทั้งสองจึงได้พบกัน ต่อมาพระวงศ์สุริยามาศกับพระวรวงศ์คิดถึงพระมารดาจึงเดินทางกลับเมืองภูพานคร ทรงให้นำสารไปถวายพระบิดาเพื่อความขอสบถดีทั้งหมด พระบิดาไม่รู้ว่าเป็นโอรสของตนจึงสั่งให้พระไวทศไปออกรบ ต่อมาไวทศตาย พระบิดาขอชีวิตและยกสมบัติให้ กุมารทั้งสองไม่ต้องการแต่ต้องการพระมารดา พระบิดาโกรธมากและหาว่ามเหสีเป็นหญิงเลว จึงส่งตัวมเหสีไปให้กุมารทั้งสอง ต่อมาพระบิดารู้ว่าคนที่ตนรบด้วยคือกุมารทั้งสองก็เสียใจและสำนึกผิด พระบิดาพา

กุมารทั้งสองเข้าเมือง เมื่อนางกาไวทราบข่าวก็กลัวว่ากุมารทั้งสองจะฆ่าตนจึงกินยาตาย ต่อมาพระบิดายกสมบัติให้พระ วรวงศครองเมืองกุसानครและได้ตั้งชื่อลูกของนางการวิว่าคารวงศกุมาร ส่วนพระวงศสุริยามาศกลับไปครองเมืองอัยมาสนคร พระวรวงศครองเมืองโดยธรรม ต่อมาได้ยกสมบัติให้พระ โอรส และเข้าป่าออกบวช เมื่อสวรรคตก็ได้ไปเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๔๖

อรินทมาชก

ในอดีตกาลครั้งพระเจ้าอรินทมาชกษัตริย์เมืองสุจิรวคินคร มีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่านางสุวณณคัทภา พระเจ้าอรินทมาชได้โปรดให้สร้างโรงงานและพระราชทานพระราชทรัพย์อยู่เสมอ อยู่มาวันหนึ่งพระเจ้าอรินทมาชตื่นบรรทมในเวลาใกล้รุ่ง ทรงปรารถนาจะให้ทานจึงดำรัสว่า ถ้ามีใครมาขอศีรณะ ขอดวงทวย ขอดวงเนตร ขอราชสมบัติก็จะให้ เมื่อท้าวสักกเทวราชทราบเหตุก็คิดจะช่วยทำบาปมีทานของพระเจ้าอรินทมาชให้เต็มบริบูรณ์ จึงแปลงเป็นพราหมณ์ชราไปขอพระราชทานทรัพย์พันตำลึง พระเจ้าอรินทมาชก็ยกให้ จากนั้นได้แปลงเป็นพราหมณ์หนุ่มเข้ามาขอราชสมบัติ พระเจ้าอรินทมาชก็ยกให้ พร้อมอธิษฐานให้ได้รัสรู้ ประชาชนต่างพากันทักทานและรำให้ พระเจ้าอรินทมาชทรงสั่งสอนประชาชน จากนั้นจึงทรงรถเทียมม้าพาพระราชเทวีเสด็จออกจากเมือง ท้าวสักกเทวราชก็แปลงเป็นพราหมณ์ขอรถเทียมม้า พระเจ้าอรินทมาชก็ยกให้ ขณะที่พระเจ้าอรินทมาชและพระราชเทวีซึ่งกำลังมีครรภ์เดินไปตามทาง ท้าวสักกเทวราชได้แปลงเป็นพราหมณ์ชรามาขอเงินหนึ่งพันกหาปณะ พระเจ้าอรินทมาชไม่มีเงินจึงขายตนเองและพระราชเทวีให้แก่พราหมณ์ผู้หนึ่งเพื่อแลกเงินหนึ่งพันกหาปณะ พระราชเทวีไปทำงานในบ้านของพราหมณ์ ต่อมาทรงให้กำเนิดโอรสแต่โอรสได้เสียชีวิต พระราชเทวีอุ้มโอรสร่ำให้อยู่ นางพราหมณ์มาเห็นจึงไล่ออกจากบ้าน พระราชเทวีเดินเรื่อยไปจนถึงประตูที่พระเจ้าอรินทมาชเป็นขามเฝ้าประตูอยู่จึงเข้าไปขออาศัย เมื่อพระเจ้าอรินทมาชจำพระราชเทวีได้และรู้ว่าโอรสเสียชีวิตแล้วก็เสียพระทัยมาก ทั้งสองได้อธิษฐานขอให้โอรสฟื้นคืนชีวิต ด้วยอำนาจของความสัตย์ของคำอธิษฐานทำให้โอรสกลับมามีชีวิตอีกครั้ง จากนั้นท้าวสักกเทวราชได้ปรากฏกายแล้วถวายราชสมบัติคืนให้แก่พระเจ้าอรินทมาช จากนั้นพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญกุศลตลอดพระชนมายุ เมื่อสวรรคตก็ได้ไปเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๔๗

รถเสนชาดก

มีเศรษฐีชื่อนันทไม่มีบุตรธิดา จึงนำกล้วยสิบสองผลไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้มียุบุตรธิดา ต่อมาภรรยาได้ตั้งครรภ์ แล้วคลอดลูกมาสิบสองคน ภายหลังทรัพย์สมบัติหมดไปจึงนำลูกทั้งสิบ

สองคนไปปล่อยในป่า นางสนมมารเห็นนางทั้งสิบสองจึงเลี้ยงเป็นน้อง แต่เมื่อนางทั้งสิบสองรู้ว่านางสนมมารเป็นยักษ์ จึงหนีไปจนถึงเมืองกุฏารนคร นางทั้งสิบสองเห็นคันไทรจึงปีนขึ้นไปนั่งเล่น นางค่อมมาเห็นเข้าจึงไปกราบทูลพระเจ้ารณสิทธราช เมื่อพระเจ้ารณสิทธราชเห็นนางทั้งสิบสองจึงแต่งตั้งให้เป็นอัครมเหสี อยู่ต่อมานางสนมมารรู้ว่านางทั้งสิบสองได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้ารณสิทธราช จึงออกจากคชปุรนครของตน ไปยังเมืองกุฏารนครแล้วขึ้นไปนั่งบนคันไทร นางค่อมมาเห็นจึงไปกราบทูลพระเจ้ารณสิทธราช เมื่อพระเจ้ารณสิทธราชเห็นรูปที่งดงามของนางสนมมารจึงแต่งตั้งให้เป็นอัครมเหสีผู้ใหญ่ นางสนมมารแกล้งป่วยแล้วกราบทูลพระเจ้ารณสิทธราชว่าอยากได้ดวงตาของนางทั้งสิบสอง พระเจ้ารณสิทธราชจึงให้นางสนมมารควักลูกตา นางสนมมารนำลูกตาไปฝากไว้กับนางกักริที่คชปุรนคร พระเจ้ารณสิทธราชให้นำนางทั้งสิบสองไปไว้ในอุโมงค์ นางทั้งสิบสองได้รับความทุกข์ทรมานมาก เมื่อนางผู้ที่ตั้งครรภ์จนคลอดบุตรก็ต้องฉีกเนื้อลูกตัวเองกิน จนกระทั่งนางน้องคนสุดท้องตั้งครรภ์แล้วคลอดบุตรชื่อรณเสนกุมาร รณเสนกุมารได้ออกไปชนไก่ แลกข้าวสิบสองห่อมาเลี้ยงมารดาและป้า นางสนมมารเมื่อรู้ว่ารณเสนกุมารเป็นบุตรของพระเจ้ารณสิทธราชจึงออกอุบายให้รณเสนกุมาร ไปเอายารักษาโรคที่เมืองคชปุรนคร พร้อมทั้งฝากจดหมายไปให้นางกักริเพื่อบอกให้นางกักริกินเนื้อรณเสนกุมารแล้วผูกไว้กับม้าชื่อพาชี ระหว่างทางรณเสนกุมารได้ขอพักกับฤๅษี เมื่อฤๅษีเห็นจดหมายจึงเปลี่ยนข้อความให้นางกักริแต่งงานกับรณเสนกุมาร ต่อมารณเสนกุมาร ได้ออกอุบายให้นางกักริดื่มสุราจนเมา นางจึงบอกที่ซ่อนดวงตา รณเสนกุมารจึงเอาดวงตาไปใส่คืนให้แก่มารดาและป้า พระเจ้ารณสิทธราชรู้ความจริงก็แต่งตั้งนางทั้งสิบสองให้กลับมาเป็นอัครมเหสี และอภิเษกพระรณเสนกุมารครองราชสมบัติ

เรื่องที่ ๔๘

สุวรรณสิทธสาขาดก

พระโพธิสัตว์ได้ลงมาจุติในครรภ์ของนางจันทาล เมื่อนางจันทาลคลอด พระโพธิสัตว์ได้อธิษฐานให้กายเข้าไปอยู่ในตัวมีแต่หัว นางจันทาลตั้งชื่อว่าสุวรรณสิทธสา นางจันทาลอาบน้ำให้สุวรรณสิทธสาแล้วก็ออกไปเลี้ยงโค สุวรรณสิทธสาเห็นนางจันทาลไม่อยู่จึงออกจากเคียวมากวาดเรือน หุงหาอาหาร ตักน้ำไว้คอยมารดา เมื่อนางจันทาลกลับมาก็แปลกใจจึงถามสุวรรณสิทธสาว่าใครมาทำอาหารไว้ให้ สุวรรณสิทธสาบอกว่าตนเป็นคนทำ ต่อมาสุวรรณสิทธสาได้อาสาไปเลี้ยงโคโดยให้มารดาเอาศีรษะไปวางที่โคนต้นไม้ เมื่อสุวรรณสิทธสาอายุ ๗ ขวบ ต้องการค้าขายเพื่อเลี้ยงมารดา จึงบอกให้นางจันทาล ไปยืมทองจากนายบ้านห้ำร้อยชั่ง แล้วให้นางจันทาลฝากสุวรรณสิทธสาไปกับเรือสินค้า เมื่อถึงเกาะอาลูกทวิป สุวรรณสิทธสาขอให้นายสำเภาส่งคนไว้บนเกาะ สุวรรณสิทธสาออกจากเคียวแล้วพาหูกุ้งพันธุ์จันทุมสมบุรณ์ อยู่มาวันหนึ่งมีธิดานาคสองนาง ได้ขึ้นมาหักพืชผลเล่น

สุวรรณสิริสาจึงให้ธิดานำเงินมาจ่ายเป็นค่าพืชผลที่เสียหาย ธิดานำเงิน ๒๑๖ โกฎิมา ให้แก่สุวรรณสิริสา เมื่อสุวรรณสิริสากลับมาถึงบ้านก็เล่าให้มารดาฟัง นางจันทาลจึงนำเงินที่ได้ไปคืนนายบ้าน เมื่ออายุสิบหกปี สุวรรณสิริสาคิดอยากมีคู่จึงให้นางจันทาลขอให้เสนาบดีไปทูลขอพระธิดาของพระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตได้ฟังก็ตรัสว่าถ้าสุวรรณสิริสาสามารถสร้างสะพานเงินสะพานทองได้จะยกพระธิดาให้ พอรุ่งเช้าพระเจ้าพรหมทัตเห็นสะพานเงินสะพานทองจึงต้องยกพระธิดาให้ ต่อมาเสนาบดีซึ่งขนนัทมาราบทูลว่าสุวรรณสิริสาทำให้พระเจ้าพรหมทัตต้องอับอายชาวเมืองจึงให้ฆ่าสุวรรณสิริสา แต่เมื่อท้าวสักกเทวราชได้ลงมาถามปัญหาพระเจ้าพรหมทัต สุวรรณสิริสาได้ถอดรูปออกจากเศียรแล้วไปตอบปัญหาได้ถูกต้อง ท้าวสักกเทวราชดีใจก็กลับไปบนอากาศ สุวรรณสิริสาก็ติดต่อได้ พระเจ้าพรหมทัตจึงยกราชสมบัติให้แก่สุวรรณสิริสา

เรื่องที่ ๔๕

นวนานกุมาร

ณ เมืองโกฏุมหานคร มีกษัตริย์พระนามว่าท้าวโกมลราช มีพระมเหสีสองพระองค์คือนางวลิกาเทวี และนางกัณห์ลิมาทวี พระมเหสีทั้งสองพระองค์ตั้งครรภ์ในเวลาไล่เลี่ยกัน วันที่นางวลิกาเทวีคลอดโอรส ท้าวโกมลราชต้องออกไปทำศึกที่ชายแดน นางกัณห์ลิมาทวีจึงคิดสินบนหญิงรับใช้ให้นำโอรสของนางวลิกาเทวีใส่หีบฝังในป่า แล้วนำท่อนไม้พันผ้าเย็บเลือกไปแทนที่ เมื่อท้าวโกมลราชกลับมาก็โกรธมากและให้นางวลิกาเทวีไปทำงานในโรงครัว จนกระทั่งนางกัณห์ลิมาทวีคลอดโอรสพระนามว่ากัณห์ลิมกุมาร จึงให้นางวลิกาเทวีเป็นแม่นม รุกขเทวดาได้เลี้ยงดูโอรสของนางวลิกาเทวีและตั้งพระนามว่านวนานกุมาร ต่อมานวนานกุมารได้เรียนศิลปศาสตร์กับดาบส ต่อมาได้ออกตามหามารดาแต่หลงทางและถูกยักษ์จับตัวไป แต่วานานกุมารได้แสดงธรรมจนยักษ์เลื่อมใส ยักษ์ช่วยบอกทางและไปส่งที่เมืองกาสิกรัฐ ขณะนั้นกษัตริย์เมืองกาสิกรัฐสวรรคต บรรดาอำมาตย์จึงเสียดายหากษัตริย์องค์ต่อไป และได้อภิเษกนวนานกุมารเป็นกษัตริย์ในที่สุด โดยมีนางกัณจาเทวีมเหสีของกษัตริย์องค์ก่อนรักใคร่เป็นมารดาเลี้ยง ต่อมาเมื่อปุโรหิตคิดร้ายหลอกให้นวนานกุมารขึ้น ไปบนภูเขาแล้วผลักพระองค์ลงเหว นวนานกุมารได้ค้นรังรองรับและมีเทวดามาช่วย ต่อมานวนานกุมารหลงไปในเขตของพระยาгинนรจึงถูกจับขังคุกและได้แสดงธรรมให้พระยาгинนรฟัง พระยาгинนรเกิดความเลื่อมใสจึงให้อภิเษกกับพระธิดาของตนพระนามว่าสุวรรณคีรี ต่อมานวนานกุมารคิดถึงมารดาจึงออกเดินทาง พระยาгинนรให้ปีกและหางกินนรแก่วานานกุมารและนางสุวรรณคีรี ทั้งสองบินไปในอากาศและหยุดพักที่อาศรมพระฤๅษี ต่อมาไฟไหม้อาศรมพระฤๅษีทำให้ปีกและหางกินนรถูกไฟไหม้จนหมด ทั้งสองเดินป่าเรื่อยมาจนมาเจอยักษ์อีกคนหนึ่ง ทั้งสองวิ่งหนียักษ์จนพลัดพรากจากกัน และได้มาพบกันอีกครั้งที่อาศรมพระฤๅษี พระฤๅษีช่วยบอกทางไปเมืองกาสิกรัฐ

นางภจจาเทวีจึงอภิเษกนาวานกุมารขึ้นครองเมือง นาวานกุมารต้องการพบมารดาจึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าไปยังเมืองโกฏิมหานคร ในที่สุดก็ได้พบมารดาที่ทำน้ำ เมื่อมารดา รู้ความจริง ทั้งสองก็กอดกันร้องไห้ ต่อมามีคนไปฟ้องท้าวโกมลราชว่านางวลิกาเทวีมีชู้ ทั้งสอง โคน โขยตีและนำไปขังพวกพ่อค้ากลับไปแจ้งข่าวยังเมืองโกฏิมหานคร นางภจจาเทวีและนางสุวรรณคีรีคิดอุบายส่งราชสาส์นตามปริศนาแก่ท้าวโกมลราช ท้าวโกมลราชตอบคำถามไม่ได้จึงป่าวประกาศหาผู้ที่สามารถตอบคำถามได้ ในที่สุดนาวานกุมารสามารถตอบคำถามได้ถูกต้อง ท้าวโกมลราชจึงพระราชทานอภัยโทษแก่นาวานกุมาร นาวานกุมารได้ขูลงนางวลิกาเทวีกลับไปยังเมืองกาสิกรรัฐด้วย ท้าวโกมลราชก็อนุญาต ต่อมานาวานกุมารเตรียมทัพไปรบกับเมืองโกฏิมหานคร ท้าวโกมลราชให้กัณหวลิกุมารออกไปรบ กัณหวลิกุมารถูกฆ่าตาย ท้าวโกมลราชจำต้องนำเครื่องราชบรรณาการไปให้นาวานกุมาร ท้าวโกมลราชรู้ความจริงจึงไปขอให้นางวลิกาเทวียกโทษ และสั่งประหารนางกัณหวลิมาทวี พระองค์ครองราชย์สมบัติ บำเพ็ญกุศล บริจาคทาน และสั่งสอนธรรมอยู่เสมอ เมื่อสิ้นอายุขัยจึงได้ไปเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๕๐

พากลุชาดก

เศรษฐีชื่อ โภควุฒิไม่มีบุตร ต่อมาทรัพย์เริ่มหมดลง บิดาที่ตายอยู่บนสวรรค์เห็นว่า โภควุฒิเศรษฐีไม่สามารถรักษาวงศ์ตระกูลไว้ได้ จึงขอให้พระโพธิสัตว์ที่จะสิ้นอายุลงไปเกิดในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี โภควุฒิเศรษฐีและภรรยาดีใจมากที่มีบุตรและตั้งชื่อว่าพากลุมาร และเมื่อพากลุมารอายุได้ ๑๐ ปีมารดา ก็ตาย เมื่ออายุได้ ๑๕ ปีบิดาก็ตาย พากลุมารนำศพไปฝังในป่าช้าและนำกะโหลกศีรษะไปเก็บรักษาไว้ ต่อมาพากลุมารทำตามคำสั่งของบิดาโดยเอาเชือกผูกกระดูกะโหลกศีรษะของบิดาลากไปในที่ต่าง ๆ จนถึงที่สูงกะโหลกศีรษะจึงติดอยู่จึงหว่านข้าวลงในที่นั้น ต่อมาพากลุมารได้ขอสุนัขจากหญิงหม้ายมาเลี้ยง พระเจ้าสักกเทวราชได้ให้เทพธิดาที่จะสิ้นอายุไปเกิดเป็นภรรยาของพากลุมารชื่อว่านางสุขุมอาัณชา โดยให้นางสุขุมอาัณชาอยู่ในไข่แล้วนำไปวางไว้ที่บ้านของพากลุมาร เวลาพากลุไม่อยู่นางก็จะออกมาทำงานบ้านประกอบอาหารไว้ให้ ต่อมาพากลุมารจับได้ ทั้งสองจึงครองคู่อยู่ด้วยกัน ต่อมาพระเจ้าพาราณสีอยากได้นางสุขุมอาัณชาไปเป็นพระมเหสี จึงทำพากลุมารชนไก่ แข่งม้า และสู้ช้าง นางสุขุมอาัณชาได้ให้สัตว์วิเศษแก่พากลุมารทำให้แข่งชนะทุกครั้ง ต่อมาราชบุรุษแอบฟังว่านางสุขุมอาัณชาห้ามไม่ให้พากลุมารกินไข่เป็นอันขาดถ้ากินจะทำให้นางเร่าร้อนจนต้องเดินทางกลับบ้านเมือง พระเจ้าพาราณสีรู้ความในเรื่องดังกล่าวพากลุมารจึงถูกพระเจ้าพาราณสีหลอกให้กินไข่ ทำให้ทั้งสองพลัดพรากจากกัน นางสุขุมอาัณชาได้ให้แหวน ๓ วงแก่สุนัขไว้ พากลุมารนึกถึงภรรยาจึงออกตามหา ใช้เวลาข้ามแม่น้ำสามวันสาม

คืน ญาติของพาลุกุมารแปลงกายเป็นแฉิ่ง กา และแมลงวัน แล้วพาพาลุกุมารเดินทางไป ๗ โยชน์ ในที่สุดพาลุกุมาร ได้เดินทางมาถึงเมืองและได้พบกับนางสุขุมานันทา มารดาของนางสุขุมานันทา ให้ทั้งสองอภิเษกสมรส ต่อมาพาลุกุมารยังธนูที่ปกคดียังใช้คนนับพัน ได้โดยใช้นิวคิตเพียงนิวเดียว จึงได้ครองราชสมบัติ ต่อมาพาลุกุมารกลับมาเมืองพาราณสี พระเจ้าพาราณสีจึงยกทัพตี แต่พาลุกุมารคิดสายธนูทำให้พระเจ้าพาราณสีตาย เสนาบดีจึงอัญเชิญพาลุกุมารขึ้นครองราช ณ เมืองพาราณสี

เรื่องที่ ๕๑

โสนันทชาดก

ณ เมืองพาราณสีมีบุรุษชื่อนิมิตตทลิต ภรรยาชื่อนางนิมิตตทลิต มีธิดาชื่อนางสิปปรณี นิมิตตทลิตและนางนิมิตตทลิตที่ตัดต้นตะเคียนนำมาทำเรือ ๒ ลำ ลำหนึ่งนำไปขายอีกลำหนึ่งนำไปใช้ค้าขาย พวกเขาไปเยี่ยมขวานของเศรษฐีแต่ทำขวานหายไปในปี จึงตามหาขวานจนเจอแต่เมื่อเอาไปคืนเศรษฐีก็ไม่ยอมรับ ต่อมาเศรษฐีไปเยี่ยมหม้อเก่า ๆ ของนิมิตตทลิต นางทาสเห็นหม้อเก่า ๆ วางอยู่จึงนำไปทิ้งจนแตก เศรษฐีเอาหม้อใบใหม่มาคืนแต่นิมิตตทลิตไม่ยอมรับ เศรษฐีและนิมิตตทลิตจึงไปให้พระราชาช่วยตัดสิน พระราชาจึงให้บุตรของเศรษฐีและธิดาของนิมิตตทลิตแต่งงานกัน เมื่อนางสิปปรณีมีครรภ์ สามีของนางโกรธเคืองและติเตียนว่านางยากจนที่ได้เป็นเมียเศรษฐีก็เพราะหม้อเก่า ๆ ใบเดียว นางน้อยใจสามีจึงไปอธิษฐานว่าถ้ามีบุญวาสนาขออย่าให้คลอดบุตรออกมาเหมือนคนอื่น เมื่อนางหลับทำวตกกเทวราชแปลงเป็นนกกางเขนเข้าสู่ท้องนางและคาบเด็กออกทางจมูกพาไปป่าหิมพานต์วางไว้ในคอกบัว มีฤๅษีรูปหนึ่งชื่อว่าวิสุทธคาบสไปอาบน้ำที่สระ โบกขรณีเห็นเด็กในกลีบบัวจึงนำมาเลี้ยงให้ชื่อว่าปทุมาวดี ต่อมาทำวตกกเทวราชทรงเนรมิตเรือนให้นางปทุมาวดี ขณะนั้นมีกษัตริย์องค์หนึ่งนามว่าพระเจ้าธรรมธรรราช มีพระโอรสคือพระโสนันทกุมารและกปิลราชกุมาร กปิลราชกุมารชวนพระโสนันทกุมารไปล่าเนื้อในป่า เทพบุตรเห็นพระโสนันทกุมารเหมาะสมกับนางปทุมาวดีจึงแปลงกายเป็นกวางทอง พระโสนันทกุมารตามกวางไปจนพบนางปทุมาวดี พระโสนันทกุมารได้อภิเษกสมรสกับนางปทุมาวดี ต่อมาภริยาของกปิลราชกุมารชื่อนางกาลกัณณีต้องการพระโสนันทกุมารเป็นพระสวามีจึงฆ่ากปิลราชกุมารแล้วตัดนิ้วของกปิลราชกุมารไปซ่อนไว้ในมวยผมของนางปทุมาวดี นางกาลกัณณีใส่ร้ายว่านางปทุมาวดีเป็นผีเสื้อน้ำ นางปทุมาวดีจึงถูกเนรเทศออกจากเมือง ในที่สุดนางกาลกัณณีก็ได้อภิเษกสมรสกับพระโสนันทกุมาร นางปทุมาวดีได้อธิษฐานว่าผู้ใดมีบุญกินผลไม้แล้วมีรสหวาน ผู้ใดมีบาปให้กินผลไม้แล้วมีรสขม นางกาลกัณณีกินแล้วขมแต่คนอื่นกินแล้วหวาน พระเจ้าธรรมธรรราชรู้ว่านางกาลกัณณีฆ่ากปิลราชกุมารก็โกรธมากจึงลงโทษนางจนเสียชีวิต พระธรรมธรรราชยกราชสมบัติให้พระโสนันทกุมารและให้

นางปทุมมาดีเป็นอัครมเหสี นางคลอดพระโอรสมีพระนามว่าปทุมโสณกุมาร ต่อมาพระธรรม
มูรราชและพระโสณันทกุมาร ได้ออกบวช จึงกราชสมบัติให้ปทุมโสณกุมาร

เรื่องที่ ๕๒

สีหนาทชาดก

มีกณุมพินิทรัพย์มาก มีธิดาชื่อสุณภาคี ภายหลังทรัพย์ของกณุมพินิหมดไป เมื่อบิดามารดาตาย
นางสุณภาคีจึงไปอาศัยอยู่กับนายคาม โภชกซึ่งมักจะว่านางอยู่เสมอ ท้าวสักกเทวราชเห็นว่านาง
สุณภาคีอายุครบ ๒๐ ปีจึงให้พระโพธิสัตว์ไปจุติ นายคาม โภชก ไล่นางออกจากบ้านเพราะไม่รู้ว่
นางท้องกับใคร นางสุณภาคีคลอดบุตรเป็นชายนามว่าสีหนาทกุมาร ต่อมาสีหนาทกุมาร ได้พา
มารดาไปอยู่ในเมืองพรหมวดีนคร ซึ่งมีกษัตริย์คือพระเจ้าพรหมทัต สีหนาทกุมารเป็นผู้มีพลังมาก
ต่อมาได้พบกับพลังกุมารและเดชกุมาร สีหนาทกุมาร ได้พาทั้งสองติดตามไปด้วยจนถึงอาณาเขต
ของยักษ์ตนหนึ่งและได้ต่อสู้กัน ยักษ์แพ้อะยกไม้เท่าทิพย์ให้ จากนั้นทั้งสามก็เดินทางต่อ
จนถึงเขภูฏปุรนครและได้ต่อสู้กับยักษ์อีกตนหนึ่ง สีหนาทกุมาร ได้ให้พลังกุมารปราบยักษ์จนสำเร็จ
ต่อมาทั้งสามได้เดินทางมาถึงรัมมปุรนครและได้ต่อสู้กับยักษ์อีกตนหนึ่ง สีหนาทกุมาร ให้เดชกุมาร
ตีกลองและพลังกุมารใช้ไม้เท้าทิพย์ฆ่ายักษ์ จากนั้นทั้งสามได้เดินทางมาถึงเมืองพาราณสีและได้พบ
กับนางสุวรรณพิมพาราชธิดา สีหนาทกุมาร ได้ช่วยนางจากยักษ์และแสดงธรรมให้ยักษ์ฟังจนยักษ์
สำนึกพร้อมที่จะไปเกิดในภพหน้า สีหนาทกุมารจึงใช้ไม้เท้าทิพย์ขึ้นไปที่ยักษ์จนสิ้นชีพ พระราชาจึง
ให้สีหนาทกุมารอภิเษกกับนางสุวรรณพิมพาและให้ครองราชย์สมบัติสืบต่อไป กิตติศัพท์ของ
สีหนาทกุมารเลื่องลือไปทั่ว จนท้าวสักกเทวราชและเทวดาทั้งหลายต่างพากันมาขอให้สีหนาทกุมาร
แสดงธรรมให้ฟัง

เรื่องที่ ๕๓

สุวรรณสังขชาดก

พระเจ้าพรหมทัต กษัตริย์กรุงพรหมทัต มีมเหสีฝ่ายขวาชื่อจันทาเทวี มเหสีฝ่ายซ้ายชื่อ
สุวรรณฉัมปากเทวี พระมเหสีทั้งสองทรงฝันและให้โหรทำนาย โหรทำนายว่านางจันทาเทวีจะได้
พระโอรสและนางสุวรรณฉัมปากเทวีจะได้ธิดา ด้วยความริษยานางสุวรรณฉัมปากเทวีร่วมมือกับ
เสนานิติฑูลของพระเจ้าพรหมทัตให้ไล่นางจันทาเทวีออกไปจากวัง นางจันทาเทวีจึงไปอาศัยอยู่กับ
ตายายและคลอดลูกเป็นหอยสังข์ วันหนึ่งพระสุวรรณสังข์ออกจากหอยสังข์มาเก็บกวาดบ้าน
นางจันทาเทวีเห็นจึงทุบหอยสังข์แตก รูปโฉมอันงดงามของพระสุวรรณสังข์เป็นที่รำลือจนพระเจ้า
พรหมทัตรับทั้งสองพระองค์กลับเข้าวัง นางสุวรรณฉัมปากเทวีอิจฉาจึงขู่อีก ทำให้นางจันทาเทวี

และพระสุวรรณสังข์ถูกลอยแพ ทั้งสองพลัดพรากจากกัน นางจันทาเทวีไปขออาศัยอยู่กับชนนุชชัย เศรษฐี ส่วนพระสุวรรณสังข์พญานาคได้นิมิตเรือช่วยเหลือ ทำให้พบกับพระฤาษีและถามทางจนไปถึงเมืองยักษ นางยักษย์รักและเอ็นดูพระสุวรรณสังข์เหมือนลูก วันหนึ่งพระสุวรรณสังข์รู้ความจริงว่า ผู้ที่เลี้ยงดูตนเป็นยักษจึงขโมยรูปเงาะ เกือกแก้ว และพระขรรค์หนีมา นางยักษย์เสียใจจนสิ้นใจตาย ก่อนสิ้นใจได้เขียนจินตาคมนต์ให้พระสุวรรณสังข์ พระสุวรรณสังข์ในรูปของเงาะไปขออาศัยอยู่กับนายคาม โภชกที่เมืองพาราณสี ระหว่างนั้นธิดาทั้งเจ็ดของพระเจ้ากรุงพาราณสีกำลังเลือกคู่ นางคันธาเทวีลูกสาวคนเล็กได้เลือกเงาะเป็นสามี เงาะเป็นที่รังเกียจจึงถูกกลั่นแกล้งให้ไปหาปลา หาเนื้อ หาสุกร แต่ก็สามารถหาได้ทุกครั้งผิดกับเขยอีกหกคนที่ต้องขอแบ่งปลา เนื้อ และสุกร โดยแลกกับปลาหุ ปลาจุมูก และนิ้วของตน ท้าวสักกเทวราชเห็นว่าพระสุวรรณสังข์ถูกกลั่นแกล้ง จึงแปลงกายมาทำพระเจ้ากรุงพาราณสีตึคิลีและตั้งคำถามให้เจ้าเมืองตอบสองข้อ เงาะจึงถอดรูปกลายเป็นรูปทองไปรบกับท้าวสักกเทวราชพร้อมกับตอบคำถามจนได้ชัยชนะ พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงอภิเษกพระสุวรรณสังข์กับนางคันธาเทวีให้ครองราชสมบัติ ต่อมาพระสุวรรณสังข์ออกตามหา มารดาจนพบและพาไปอยู่เมืองพาราณสีกับตน ส่วนพระเจ้าพรหมทัตสำนึกผิดจึงให้เสนาบดีไปรับพระสังข์กลับมาครองเมือง นางสุวรรณจัมปากเทวีได้ใส่ร้ายนางจันทาเทวีอีก นางจันทาเทวีขอลุยไฟ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ เมื่อนางจันทาเทวีลุยไฟก็มีดอกบัวมารองรับ นางสุวรรณจัมปากเทวีได้ลุยไฟ และตายในกองเพลิง ส่วนเสนาบดีหนีไปเมืองปัญจาลธานีและทูลยุยงให้เจ้าเมืองยกทัพมารบกับเมืองพรหมทัต เทพธิดาได้ประทานพระขรรค์ทิพย์สิริชัยให้พระสุวรรณสังข์ ในที่สุดพระสุวรรณสังข์ก็ได้รับชัยชนะ ส่วนเสนาบดีพลัดตกจากคอช้างและถูกธรณีสูบลงไปในนรก

เรื่องที่ ๕๔

สุรพิภพชาดก

มีพระราชองค์หนึ่งพระนามว่าพระเจ้าโสโรย ดำรงราชสมบัติ ณ ไถยนครกาลสิกราษฎ์ ทรงมีพระโอรสสองพระองค์ องค์แรกมีพระนามสุรพิภพ องค์ที่สองมีพระนามว่าสุรพิภพ พระเจ้าโสโรย ประทานตำแหน่งอุปราชให้พระสุรพิภพ และประทานตำแหน่งเสนาบดีให้พระอสุรพิภพ ต่อมาพระสุรพิภพทรงพิจารณาเห็นโทษของกามคุณและเห็นอนิสงส์แห่งการบรรพชาจึงคิดจะออกบวช จึงไปเข้าเฝ้าพระบิดาแล้วทูลถามปัญหาต่าง ๆ จนถึงคำถามสุดท้ายความว่า “พระมหาราช กษัตริย์สองฝ่าย ทำยุทธการจนมหาชนวินาศไป ชนทั้งปวงตายแล้วไปเกิดที่ใด” เมื่อพระบิดาตอบว่าไปเกิดที่นรก พระสุรพิภพก็แสดงความเศร้าพระทัยแล้วกราบทูลขอลาบวช พระเจ้าโสโรยทรงจำใจยอมให้พระสุรพิภพบวช พระสุรพิภพออกเดินทางไปบวชที่ป่าหิมพานต์ ระหว่างทางทรงหยุดพักริมสระน้ำข้างคันไทร พระสุรพิภพก็ได้ช่วยตัดสินความให้แก่บรรดาสัตว์ที่อาศัยอยู่ในสระน้ำที่กำลังมีปัญหากันอยู่

ด้วยปัญญาอย่างยุติธรรม พระสุรพักเดินทางต่อ ขณะหยุดพักที่ศาลาได้ตัดสินใจให้ชายสองคน ซึ่งมีปัญหากันอยู่ด้วยปัญญาอย่างยุติธรรม ทรงสั่งสอนโดยยกตัวอย่างนิทานเรื่องต่าง ๆ มาเล่า ซึ่งล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลือกคบคน ต่อมาพระสุรพักก็ได้บวชที่อาศรมในป่าหิมพานต์ วันหนึ่งพวกนายพรานจับปูทองตัวใหญ่ได้ตัวหนึ่ง ชาวนามาเห็นก็ซื้อไว้ แล้วนำไปเลี้ยงและรักเหมือนลูก วันหนึ่งมีกาบินมาจะจับปูทองกิน แต่ชาวนาได้ช่วยไว้ ต่อมามีกาอีกตัวหนึ่งคิดจะใช้อุบายหลอกล่อให้ปูทองไปกับคนแล้วจึงจับกิน โดยโกหกว่าชาวนาจะนำปูทองไปเป็นอาหาร กาอาสาจะพาปูทองไปอยู่ป่าหิมพานต์ ปูทองไม่เชื่อจึงถามคำถามกับกา โดยบอกว่าถ้ากาตอบได้เป็นที่พอใจก็จะยอมไปด้วย ปูทองถามคำถาม ๒๐ ข้อ กาก็ตอบไม่ได้ กาจึงพาปูทองไปหาสหายของตนทั้ง ๗ ได้แก่ กระจ่าง พรานป่า นกยูง วานร เสือโคร่ง กิณร และเทวดา แต่ก็ไม่มีใครตอบปัญหาได้ จึงพากันไปหาพญาแร้ง พญาแร้งก็ตอบไม่ได้ พญาแร้งจึงพาไปหาพระสุรพัก พระสุรพักสามารถตอบปัญหาของปูทองได้ ทั้งหมดจึงพากันแยกย้ายกลับไปยังที่อยู่ของตน พระสุรพักบำเพ็ญเพียรอยู่เสมอ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วก็ไปเกิดในพรหมโลก

เรื่องที่ ๕๕

สุวรรณกัจฉปชาดก

มีพระราชทานพระนามว่าพรหมทัต ครองราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดเป็นเต่าทอง สองตายายไม่มีบุตร ทั้งสองได้เต่าทองจากพระดาบสจึงนำไปเลี้ยงดูอย่างดี อยู่มาวันหนึ่งเต่าทองบอกตายายว่าเมืองพาราณสีจะเกิดน้ำท่วม จึงให้ตายายไปตัดไม้ไผ่มาทำแพ จากนั้นไม่นานฝนก็ตกลงมาไม่หยุดเกือบเดือนทำให้น้ำท่วมเมืองพาราณสี มีเสือ ู และวานร มาขออาศัยอยู่ในแพของตายาย และมีอำมาตย์คนหนึ่งซึ่งมีนิสัยไม่ดีมาขออาศัยด้วย เต่าทองบอกตายายว่าอย่าให้มนุษย์ขึ้นมาเพราะมนุษย์ไม่รู้จักรับบุญคุณคน เมื่อฝนหยุดตกสัตว์ทั้งสามก็กลับเข้าไปในป่า วันหนึ่งเสือไปเอาเนื้อที่ใส่ไว้ในเตียบทองของพระเจ้าพาราณสีมาให้ตายายเพื่อหวังจะทดแทนบุญคุณ หลังน้ำท่วมเมืองพาราณสีเกิดข้าวยากมากแพง อำมาตย์และภรรยาได้ไปขออาศัยอยู่กับตายาย เมื่อเห็นเตียบทองก็เข้าใจว่าตายายเป็นขโมยจึงจับไปให้พระเจ้าพาราณสี ตายายถูกตั้งเจียนและขัง ต่อมาพระธิดาของพระเจ้าพาราณสีก็ตาบอด ตายายจึงช่วยกันรักษาโดยได้ยาวิเศษจากงูจนพระธิดากลับมามองเห็น ตาได้รับตำแหน่งเสนาบดีจึงไปรับเต่าทองมาอยู่ด้วย ท้าวสักกเทวราชได้ตั้งคำถาม ๕ คำถาม เพื่อถามพระเจ้าพาราณสีแต่พระเจ้าพาราณสีไม่สามารถตอบได้ จึงให้อำมาตย์หาบุคคลที่ตอบได้ อำมาตย์เสนอเต่าทอง ซึ่งเต่าทองก็สามารถตอบคำถามได้พร้อมทั้งให้คำสอนต่าง ๆ มากมาย ทำให้ผู้คนที่รับฟังรวมทั้งพระเจ้าพาราณสีเกิดความประทับใจและยกย่องเชิดชูเต่าทอง

พระเจ้าพาราณสีแต่งตั้งให้เต่าทองเป็นอาจารย์ของตน เต่าทองนั้นรักษาศีลเป็นนิจเมื่อตายแล้วก็ได้ไปเกิดในเทวโลก

เรื่องที่ ๕๖

เทวันธชาคก

มีพระราชอาชญาพระนามว่ากาสิก ครองเมืองพาราณสี พระอัครมเหสีพระนามว่าวิมลทาเทวี มีพระโอรสพระนามว่าเทวันธกุมาร และพระธิดาพระนามว่าพระนางจันทนเทวี ต่อมาพระราชกาสิกเสด็จประพาสป่าและโค่นยักษ์จับกิน ยักษ์แปลงกายเป็นพระราชกาสิกและขี่ม้าเข้าเมือง ยักษ์จับม้าไปขังไว้ เมื่อพระเทวันธกุมารและพระนางจันทนเทวีไปพบม้า ม้าจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง ทั้งสองจึงขี่ม้าหนีไปในป่า พอยักษ์รู้ก็ออกติดตามและจับม้ากินหัวเหลือตัวไว้ พระเทวันธกุมารและพระนางจันทนเทวีหลบอยู่ในโพรงไม้จึงปลอดภัย ต่อมาองค์อัมรินทร์ได้นำหัวราชสีห์มาต่อให้ม้าทั้งสองจึงเดินทางต่อ ต่อมาพระนางจันทนเทวีได้พบรักกับพระอภัยราชกุมารจนพระนางจันทนเทวีตั้งครรภ์ พระอภัยราชกุมารจึงหาวิธีกำจัดพระเทวันธกุมารเพราะกลัวความผิดแต่ไม่สำเร็จ เมื่อพระเทวันธกุมารรู้ความจริงก็ยกโทษให้ พระเทวันธกุมารนำบริวารกลับเมืองและฆ่ายักษ์ตาย ต่อมาพระเทวันธกุมารได้อภิเษกกับพระนางสุวรรณเกศรา วันหนึ่งนางสุวรรณเกศราถูกนางยักษ์จับตัวไป นางยักษ์ปลอมตัวเป็นพระนางสุวรรณเกศรา เมื่อพระเทวันธกุมารรู้ความจริงก็พยายามตามหาพระนางสุวรรณเกศราจนได้พบกัน ต่อมาพระนางสุวรรณเกศราได้ประสูติพระโอรสนามว่าสาครกุมาร และพระสหัสสระ ทั้งสองไปเรียนศิลปวิทยา ระหว่างเดินทางกลับเมืองได้ถูกยักษ์จับตัวไป ต่อมาพระสาครกุมารได้อภิเษกกับนางอสุรินทร์นารีธิดาของยักษ์ ส่วนพระสหัสสระกลับเมืองและได้อภิเษกกับนางสุวรรณประภาและมีพระโอรสองค์หนึ่ง เวลาผ่านไปทั้งสองพระองค์ได้บรรพชาเป็นคาสและคาสินี

เรื่องที่ ๕๗

สุบินชาคก

มีพระราชอาชญาพระนามว่าปรัณฑปะ ครองราชสมบัติ ณ เมืองโกสัมพี มีพระมเหสีพระนามว่า เกสมาลี ทั้งสองพระองค์ไม่มีพระโอรสหรือพระธิดา มีเศรษฐีคนหนึ่งภรรยาคลอดลูกออกมาเป็นบุตรชายที่มีรูปร่าง เมื่อคลอดออกมาได้ ๑ วัน ก็กินอาหารได้ ๑ ทัพพี เศรษฐีคิดว่าบุตรชายของตนแปลกจึงนำไปทิ้งไว้ในป่าใกล้วัด มีพระรูปหนึ่งฝันว่ามีคนเอาลูกข้างเผือกมาทิ้งไว้ใกล้วัด จึงไปที่ป่าใกล้วัดและได้พบบุตรชายของเศรษฐีจึงนำไปถวายพระเจ้าปรัณฑปะ พระเจ้าปรัณฑปะทรงตั้งชื่อว่า สุบินกุมาร สุบินกุมารบรรพชาและศึกษารวมจนเป็นพหูสูตเป็นที่รู้จักของทุกคน คืนหนึ่งพระเจ้า

ปรีนตปะฝันว่าพระพุทธรเจ้าเอาลูกชายมาให้จึงให้โหรทำนายฝัน โหรทำนายว่าหมายถึงภิกษุที่มีฤทธิ์ และเป็นที่ยอมรับมีคนเกรงขาม พระราชาคิดว่าสุบินภิกษุจะเอาราชสมบัติจึงสั่งให้เอาตัวไปขัง ต่อมา พระเจ้าปรีนตปะไปบริเวณแม่น้ำได้เห็นพวงมาลัยตกอยู่ในน้ำจึงสั่งให้ทหารออกตามหาว่าเป็นของหญิงใด พวกทหารถามพระขวานรเผือกทำให้รู้ว่ามิราชธิดาองค์หนึ่งนามว่าปทุมาวดี มีความงดงามมากอยู่ที่นคร โขมรัฐซึ่งมีกษัตริย์พระนามว่ามัลลราชา พระมเหสีพระนามว่าประทุมเกสรเทวี พระเจ้าปรีนตปะจึงทรงส่งสาส์นขอตัวพระธิดาแต่โดนส่งกลับมา นางเกสชาติออกอุบายให้พระเจ้าปรีนตปะให้สุบินกุมารไปนำนางปทุมาวดีมาให้ แต่ระหว่างทางกลับให้ฆ่าสุบินกุมารเสีย สุบินกุมารปลอมตัวเป็นพ่อค้าเข้าไปในนคร โขมรัฐและได้ยินชาวบ้านพูดกันว่านางปทุมาวดีจะออกไปเล่นในป่า สุบินกุมารไปแอบดูก็รู้สึกกรังงใจปรากฏตัวให้เห็น พอนางปทุมาวดีเห็นสุบินกุมารก็หีบดอกบัวขึ้นมาดมแล้วเวียนบนศีรษะ ๘ ครั้ง รวบรวมฝ้านุ่นแล้วทิ้งดอกประทุมไว้ที่พื้น เพื่อจะบอกว่าเป็นรักสุบินกุมาร สุบินกุมารจึงลอบเข้าไปหานางปทุมาวดี สุบินกุมารพานางปทุมาวดีพร้อมทั้งของมีค่าต่าง ๆ หนีไปทางเรือ ระหว่างการปีนขึ้นเรือของมีค่าตกไปในน้ำ สุบินกุมารจึงอาสาลงไปเก็บ พวกอำมาตย์จึงเล่นเรือพานางปทุมาวดีหนีไป สุบินกุมารจึงเดินทางกลับโดยมีของวิเศษ ๔ อย่างคือ มณีรัตน์ ไม้เท้าทิพย์ทัณฑ์ หม้อทิพย์ และพระแสงดาบ ซึ่งได้จากเมืองทั้ง ๔ เมือง พวกทหารพานางปทุมาวดีมาถึงเมืองสัณฑ์ก่อนที่สุบินกุมารจะเดินทางมาถึง เมื่อสุบินกุมารมาถึงได้ต่อสู้กับพวกทหารและใช้ของวิเศษสู้จนพวกทหารตายหมด เหลือเพียงพระเจ้าปรีนตปะและอำมาตย์ สุบินกุมารเห็นว่าพระเจ้าปรีนตปะเป็นผู้มีพระคุณจึงให้ปกครองเมืองร่วมกัน หลังจากนั้นสุบินกุมารกับนางปทุมาวดีก็อภิเษกสมรสกัน และมีโอรสคนแรกชื่อว่าสีหุนรุกุมาร เมื่อบวชเรียนแล้วก็แต่งงานกับนางสิริมา ส่วนลูกคนที่สองตอนคลอดมีข้างท้องแก่ลอยมาในอากาศจึงได้ชื่อว่ากฤษณกุมาร เมื่อบวชเรียนแล้วก็ขอออกไปเที่ยวป่าจนไปเจอลูกสาวของนางกินรีชื่อปาลิตาเทวีซึ่งพระฤๅษีเลี้ยงไว้ ทั้งสองชอบพอและแต่งงานกัน เมื่อพระฤๅษีตายจึงกลับมายังเมืองโกสัมพีและครองราชย์สมบัติสืบไป

เรื่องที่ ๕๘

สุวรรณวงศาตก

มีพระราชาพระนามว่ามหาวงศ์ เจ้าเมืองไชยวงศ์นครธานี มีพระมเหสีพระนามว่าสุวรรณวงศาเทวี มีพระโอรสนามว่าสุวรรณวงศ์ พระเจ้ามหาวงศ์มีพระกนิษฐาพระนามว่าจิตวงศ์ มีพระมเหสีพระนามว่าสมุททาเทวี มีพระราชธิดาพระนามว่าสุจิตตาเทวี เมื่อพระเจ้ามหาวงศ์สวรรคต พระจิตวงศ์ได้ขึ้นครองราชสมบัติแทน มีเมืองหนึ่งชื่ออริกฐมมหานครบุรี มีพระราชาพระนามว่ายศกะ มีธิดาพระนามว่าเอกปุณนิ วันหนึ่งพระเจ้ายศกะเมามากและได้ขับไล่นางเอกปุณนิออกจาก

พระนคร นางปฐมนิ ไปพักที่สำนักพระคาบส ด้วยเหตุที่เป็นหญิงจึงไม่ควรอยู่นาน นางปฐมนิจึงลาพระคาบส พระคาบสมอบพระขรรค์ทิพย์และมนต์จินดาให้เป็นสิ่งป้องกันตัว ต่อมานางปฐมนิได้พบกับพระสุวรรณวงศ์ พระสุวรรณวงศ์รักใคร่ในตัวนางเอกปฐมนิจึงได้อภิเษกให้นางเป็นพระมเหสี ต่อมาพระเจ้าจติวงศ์อยากได้ตัวนางเอกปฐมนิจึงคิดจะฆ่าพระสุวรรณวงศ์ พระเจ้าจติวงศ์คิดอุบายให้พระสุวรรณวงศ์ไปนำดอกกมูทจากเมืองนาคพิภพเพื่อมาบูชาเทวดา ระหว่างทางพระสุวรรณวงศ์ได้เจออันตรายมากมายแต่ก็รอดพ้นมาได้ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังได้ช่วยเหลือเมืองต่าง ๆ ให้พ้นจากภัยต่าง ๆ อีกด้วย เจ้าเมืองต่าง ๆ ได้พากันยกพระราชธิดาให้แก่พระสุวรรณวงศ์ เมื่อถึงนาคพิภพพระสุวรรณวงศ์ได้ช่วยเหลือท้าววรุณนาคราช ท้าววรุณนาคราชเลื่อมใสในน้ำใจจึงมอบดอกกมูทและยกพระราชธิดาให้ พระสุวรรณวงศ์ฝากขันตรายมากมายจนกระทั่งกลับมาถึงพระนคร ส่วนพระเจ้าจติวงศ์ยังคงคิดร้ายต่อพระสุวรรณวงศ์ทำให้ถูกธรณีสูบสิ้นชีวิตในที่สุด นางเอกปฐมนิตั้งครรภ์และคลอดลูกมีพระนามว่าปฐมนิ พร้อมทั้งเขียนข้อความทิ้งไว้ให้พระสุวรรณวงศ์ติดตามไป พระสุวรรณวงศ์ตามหานางเอกปฐมนิและโอรสจนพบ แต่ในระหว่างที่กำลังพานางเอกปฐมนิและโอรสกลับบ้านเมืองนั้น นางผีเสื้อน้ำจับนางเอกปฐมนิ โยนน้ำ แล้วปลอมตนเป็นนางเอกปฐมนิ แต่พอกลับเข้าเมืองพระราชเทวีก็รู้พระองค์ก็รู้ว่านางผีเสื้อน้ำแปลงตัวมา และเทวดารักษาพระสมุทรรได้มาบอกความจริงกับพระสุวรรณวงศ์ จึงให้อำมาตย์ฆ่านางยักษ์แล้วรับนางปฐมนิกลับมา ต่อมานางเอกปฐมนิมีโอรสคนที่สองพระนามว่าปฐมนิสุวรรณ เมื่อพระโอรสเติบโต พระปฐมนิได้ไปครองเมืองอริฐฐมมหานครบุรีแทนพระอัยกา พระปฐมนิสุวรรณได้ครองราชสมบัติแทนพระสุวรรณวงศ์ ส่วนพระสุวรรณวงศ์ได้ออกผนวชจนสิ้นพระชนมายุ

เรื่องที่ ๕๕

วรรณชชาดก

นางสุภัทราเป็นกนิหรือนอยู่ในเมืองอูลมมหานคร วันหนึ่งนางออกไปเที่ยวป่าหิมพานต์และได้พบกับพระเจ้าเจตราช กษัตริย์เมืองเจตราช พระเจ้าเจตราชรับนางสุภัทราไปอยู่ด้วยและให้เป็นอัครมเหสี นางเป็นที่โปรดปรานของพระองค์จนทำให้นางเขมาเทวีและนางสนมคนอื่น ๆ ไม่พอใจ จึงหาทางแกล้งนางสุภัทรา ต่อมานางสุภัทราตั้งครรภ์และคลอดลูกออกมาสองคน นางเขมาเทวีได้เอาท่อนไม้ที่แกะสลักและทาด้วยเลือดมาเปลี่ยนกับลูกของนางสุภัทราแล้วเอาโอรสองค์แรกใส่หีบฝังไว้ที่โคนต้นไม้ในป่าหิมพานต์ เทวดาที่อยู่ในป่าได้นำโอรสมาเลี้ยงและตั้งชื่อว่าวเรนทร นางเขมาเทวีเอาพระโอรสองค์ที่สองใส่ในหม้อน้ำแล้วนำไปลอยน้ำ พระฤๅษีมาเจอก็นำไปเลี้ยงและตั้งชื่อว่าวรนุช ส่วนนางสุภัทราเมื่อพระเจ้าเจตราชรู้ว่านางออกลูกเป็นท่อนไม้ก็ถูกจับลอยแพไปจนถึงเกาะแห่งหนึ่ง นางจึงบวชอยู่ที่เกาะนั้น เมื่อพระโอรสทั้งสองอายุได้ ๑๖ ปีก็ออกตามหามารดา

พระวรรณระหว่างเดินทางตามหามารดาได้มีภรรยาชื่อนางบุษบา พระวรรณกับนางบุษบาออกตามหามารดาจนพบ พระวรรณได้สร้างเมืองให้มารดาและตนเองอยู่ชื่อว่าเมืองสากถนคร ส่วนพระวรรณระหว่างเดินทางตามหามารดาได้มีภรรยาคนแรกเป็นลูกของพญานาคชื่อนางสมุททชา ธิดา ต่อมาพระวรรณได้มีภรรยาคนที่สองเป็นลูกของยักษ์ชื่อนางสุวรรณคันธา พระวรรณออกเดินทางเพียงลำพังจนพบมารดากับพี่ชายที่เมืองสากถนคร จากนั้นพระวรรณจึงไปรับภรรยาทั้งสองมาอยู่ด้วย วันหนึ่งพระวรรณอยากออกตามหาบิดาประกอบกับช้างของพระองค์ได้หายไปจึงออกตามหา พระวรรณพบช้างที่เมืองเจตราชูและในที่สุดก็ได้พบกับบิดา พระวรรณพาพระเจ้าเจตราชูไปหานางสุภัทราและพระวรรณ เมื่อพระเจ้าเจตราชูรู้ความจริงก็พานางสุภัทราและโอรสทั้งสองกลับมาที่เมืองเจตราชู และสั่งให้ประหารนางเขมาเทวี จากนั้นก็ยกราชสมบัติให้พระวรรณครองเมืองเจตราชู ส่วนพระวรรณได้กลับไปครองเมืองสากถนคร

เรื่องที่ ๖๐

สิริสาขาดก

มีพระราชานามว่าพระเจ้าวัสสวดี มีพระมเหสีพระนามว่าพระนางสุรสี นางมีโอรส ๖ องค์ ขณะตั้งครรภ์โอรสองค์ที่ ๘ นางฝันว่ามีคนรูปร่างลักษณะดีมาบอกว่าเป็นผู้ปราศจากมลทิน หมกจดศุคค์องเป็นที่เลิศแล้ว โอรสทำนายว่าจะมีบุตรชายมาเกิดแต่จะเกิดทางปาก เป็นผู้มียุญบารมี ต่อมานางสุรสีคลอดพระโอรสทางปากพระนามว่าสิริสากุมาร ต่อมาเมื่อเสนาบดีชื่อว่าพราหมณ์ มัชชหายกะเป็นคนอิจฉาวิชาผู้อื่น พราหมณ์มัชชหายกะรู้ว่าพระสิริสากุมารเป็นผู้มียุญจึงหาทางกำจัด พราหมณ์มัชชหายกะทูลพระเจ้าวัสสวดีว่าสิริสากุมารเป็นกาลกิณีและให้นำสิริสากุมารไปลงเรือทิ้งเสีย พระเจ้าวัสสวดีเชื่อและยอมทำตาม ต่อมาเมื่อพราหมณ์อีกผู้หนึ่งชื่ออัยกะมาเข้าเฝ้าพระเจ้าวัสสวดี เมื่อเห็นบ้านเมืองดูเงียบผิดปกติจึงถามพระเจ้าวัสสวดี เมื่อพระเจ้าวัสสวดีเล่าเรื่องสิริสากุมารให้ฟัง พราหมณ์อัยกะก็ได้บอกความจริงว่าสิริสากุมารเป็นผู้มียุญ โดยอัยกะเห็นว่าถ้าสิริสากุมารเป็นผู้มียุญจะต้องกลับมา แต่ถ้าเป็นกาลกิณีก็ให้ตายในมหาสมุทร ต่อมาสิริสากุมารและพระมารดาได้ครองราชที่เมืองของพราหมณ์อัยกะ พราหมณ์อัยกะจึงให้คนไปกราบทูลพระเจ้าวัสสวดี ตั้งแต่ประสูติพระสิริสายังไม่เคยตรัสกับใครเลยจึงจะพูดกับบิดามารดาเป็นครั้งแรกโดยการแสดงธรรมต่าง ๆ จากนั้นก็ถวายบังคมแล้วหายตัวไปยังสวรรค์ชั้นดุสิต ต่อมาพระสิริสาได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงเสวยราชสมบัติโดยธรรม สั่งสอนประชาชน และรักษาศีลเจริญภูพานาอยู่เป็นนิจ เมื่อชราภาพจึงมอบราชสมบัติให้แก่พระโอรสแล้วออกบวช

เรื่องที่ ๖๑

จันทคารชาดก

ณ เมืองจัมปาจนคร ได้เกิดภัยพิบัติทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่วนประชาชนที่เหลือก็อยู่อย่างลำบากยากแค้น ในขณะนั้นมีครอบครัวยากจนครอบครัวหนึ่งมีบุตรชาย ๒ คน ชื่อว่า สุริยคารและจันทคาร พ่อและแม่ต้องหาเผือกหามันมาเป็นอาหาร บางวันที่ได้น้อยก็กินกันเพียงสองคน โดยไม่ได้แบ่งให้ลูก ต่อมาสุริยคารและจันทคารได้หนีออกจากบ้านเที่ยวเร่ร่อนขอทาน พระอินทร์ได้แปลงเป็นงู ส่วนพระวิษณุกรรมแปลงเป็นพังพอน งูและพังพอนต่อสู้กัน เมื่อตัวใดตายอีกตัวก็เที่ยวจากต้นยาพันใส่ปากตัวที่ตาย ตัวที่ตายก็ฟื้นขึ้นมาสู้กันใหม่ ผลัดกันตายผลัดกันฟื้นหลายครั้งก่อนที่จะหายตัวไป สุริยคารและจันทคารจึงได้คืนยานั้นไว้ ต่อมาสุริยคารและจันทคารได้ใช้ยาช่วยให้นางยักษ์ที่ตายกลับฟื้นขึ้น และสุริยคารได้ช่วยนางสุชาติคังสา พระธิดาแห่งเมืองกาสิที่ถูกงูกัดตายให้ฟื้นขึ้น เจ้าเมืองกาสิจึงอภิเษกสมรสสุริยคารกับนางสุชาติคังสา และได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองกาสิ ต่อมาจันทคารได้เดินทางไปช่วยนางเทวธิงสา พระธิดาแห่งเมืองอินทปัตถ์ที่ตายให้ฟื้นขึ้น เจ้าเมืองอินทปัตถ์จึงอภิเษกสมรสจันทคารกับนางเทวธิงสา ต่อมาจันทคารและนางเทวธิงสาได้เดินทางไปเยี่ยมสุริยคาร ระหว่างทางเรือเกิดอัปปาง จันทคารและนางเทวธิงสาจึงพลัดพรากจากกัน นางเทวธิงสาได้ขออาศัยกับหญิงชราชื่อนางปริสุทธิที่เมืองอนุปมานคร ในขณะที่นั้นพระสุทิสสนจักรพระโอรสเมืองอนุปมานครได้ส่งนางพรหมจารี พระธิดาเมืองอนูราชธานี มาเป็นนมเหสี แต่เมื่อพระสุทิสสนจักรได้เห็นนางเทวธิงสาก็อยากได้มาเป็นนมเหสีอีกคนหนึ่ง แต่นางพรหมจารีไม่ยอมและต่อว่าพระสุทิสสนจักร พระสุทิสสนจักร โกรธจึงสั่งให้นางพรหมจารีไปลอยแพ ส่วนนางเทวธิงสาได้หนีไปบวชชี ฝ่ายจันทคารได้ช่วยให้นาคกลับมามีชีวิต นาคจึงให้ดวงมณีที่เมื่อใส่ในปากจะเห็นได้ทุกที่ และได้ช่วยวิฑาธรจึงได้พระขรรค์และเกือกแก้วที่ทำให้เหาะได้ จันทคารเดินทางฝ่าภัยอันตรายต่าง ๆ มากมาย จนมาพบนางพรหมจารีที่ถูกลอยแพจึงได้ช่วยเหลือ เจ้าเมืองอนุปมานครจึงอภิเษกสมรสจันทคารกับนางพรหมจารีแล้วให้ครองเมือง ต่อมาจันทคารคิดถึงนางเทวธิงสาก็ออกตามหาจนได้พบกัน ขณะนั้นพระสุทิสสนจักรได้ไปส่งนางอุตตมธานี พระธิดาเมืองคันธารรัฐ แต่นางพรหมจารีซึ่งไปเรียนการสงครามจากมารดาเลี้ยงที่เมืองปัจจาลนคร สำเร็จได้ยกทัพมายังเมืองอนุปมานคร และนำพระสุทิสสนจักรตาย นางอุตตมธานีจึงอภิเษกสมรสกับจันทคารแทน ต่อมาจันทคารและนางเทวธิงสาได้เดินทางไปเยี่ยมสุริยคาร และกลับไปครองเมืองอินทปัตถ์ จันทคารได้บำเพ็ญกุศล บริจาคทานเป็นอันมาก เมื่อสวรรคตก็ได้ไปเกิดในสวรรค์

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงการวิเคราะห์ลักษณะของนิทานพื้นบ้านในนิทานปัญญาสาตกตามกฎเกี่ยวกับ
นิทานพื้นบ้าน ๑๒ ข้อ ของ เอกเชล โอลริค

ตาราง ๔ แสดงการวิเคราะห์ลักษณะของนิทานพื้นบ้านในนิทานปัญญาสชาดกตามกฎหมายเกี่ยวกับ
นิทานพื้นบ้าน ๑๒ ข้อ ของ เอกเชด โอลริค

	ชื่อเรื่อง	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑	สมุททโฆสชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒	สุธนชาดก	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓	สุทรนชาดก	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔	รัตนปโยทชาดก	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕	สิริวิบูลกิตติชาดก	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๖	วิบุลราชชาดก	✓		✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓
๗	สิริจุจามณีชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๘	จันทราชชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๙	สุกมิตชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๐	สิริธราชชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๑๑	ทูลฉบับจิตชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๒	อาทิตชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๑๓	ทุกัณเฑาะฐชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓
๑๔	มหาสุรเสนชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๕	สุวรรณกุมาร ชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๖	กนกวรรณราช ชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๑๗	วิริยบัณฑิตชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๘	ธรรมโสฬสชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๙	สุทัสนชาดก	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓
๒๐	วิภูษิตราชชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๑	ไปราณกบิลราช ชาดก	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓
๒๒	ธรรมมิกบัณฑิต ราชชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๒๓	จากทานชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๔	ธรรมราชชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๒๕	นรชีวะชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๖	สุรูปชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ชื่อเรื่อง	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๒๖	มหาปฐมชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๘	กัณหาकरชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๙	พหุลาควิชาดก	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓๐	เสกขบัณฑิตชาดก	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓๑	ปุပ္ผชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๓๒	พราณสิราช ชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓๓	พรหมโมศราช ชาดก	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓
๓๔	เทวรุกขกุมาร ชาดก	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓
๓๕	สลกชาดก	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓
๓๖	สิทธิสารชาดก	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓
๓๗	นรชิวกฐินทาน ชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓
๓๘	อติเทวราชชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓๙	ปาจิตคกุมารชาดก	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๐	สรรพสิทธิชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๑	สังขปิตคชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๒	อินทเสนชาดก	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๓	สุวรรณกัจฉป ชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๔	ติโสธชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๕	รววงสชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๖	อรินทมชาดก	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๗	รณเสนชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๘	สุวรรณสิริสา ชาดก	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๔๙	วนาวนชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๐	พากุลชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๑	โสนันทชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๒	สีหนาทชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๓	สุวรรณสังขชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๔	สุวัทกชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๕	สุวรรณกัจฉป ชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ชื่อเรื่อง	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๕๖	เทวัญชาดก	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๗	สุบินชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๘	สุวรรณวงศชาดก	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๕๙	วรมนุชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๖๐	ศีรสาชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๖๑	จันทกชาดก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ความหมายของหมายเลขที่ปรากฏในตาราง

- ๑ หมายถึง กฎของการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง (The Law of Opening and the Law of Closing)
- ๒ หมายถึง กฎแห่งการซ้ำ (The Law of Repetition)
- ๓ หมายถึง กฎแห่งความแตกต่างแบบตรงกันข้าม (The Law of Contrast)
- ๔ หมายถึง กฎแห่งฝาแฝด (The Law of Twins)
- ๕ หมายถึง กฎแห่งฝาแฝด (The Law of Twins)
- ๖ หมายถึง ความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย (The Important of Initial and Final Position)
- ๗ หมายถึง กฎของโครงเรื่องเชิงเดี่ยว (single-stranded)
- ๘ หมายถึง กฎของการสร้างแบบแผน (Patterning)
- ๙ หมายถึง ฉากประทับใจ (Tableaux Scenes)
- ๑๐ หมายถึง ความสมเหตุสมผล (Logic)
- ๑๑ หมายถึง เอกภาพของโครงเรื่อง (Unity of Plot)
- ๑๒ หมายถึง การเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว (Concentration on a Leading Character)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพัชรินทร์ บุรณะกร เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑ จังหวัดกรุงเทพฯ สำเร็จการศึกษาศึกษาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ สำเร็จการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

